

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MİSYONERLİK

Hristiyan
Misyonerler,
Yöntemleri ve
Türkiye'ye
Yönelik
Faaliyetleri

şinasi gündüz
mahmut aydın

kaknüs

inceleme-araştırma

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

1984'te Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisansını tamamladı. 1988-1989'da Durham Üniversitesi School of Oriental Studies'te MA Research, 1989-1991'de Manchester Üniversitesi Department of Middle Eastern Studies'te Ph D yaptı. 1995'te Dinler Tarihi Doçenti oldu. 1985'ten beri çalışmakta olduğu OMÜ İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalında 1998'den itibaren Anabilim Dalı başkanlığını yürütmektedir. Yayınlanan çalışmaları arasında *The Knowledge of Life* (Oxford University Press 1994), *Sâbi'ler Son Gnostikler* (Ankara: Vadi 1995), *Mitoloji ile İnanç Arasında: Ortadoğu Dinsel Gelenekleri Üzerine Yazılar* (Samsun: Etüd 1998), *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi 1998) ve *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı* (Ankara: Ankara Okulu 2001) sayılabilir.

MAHMUT AYDIN

1990'da Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisans eğitimini tamamladı. 1993 yılında aynı üniversiteye bağlı Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans yaptı. 1994-1998 yılları arası Birmingham Üniversitesine bağlı Centre For the Studies Islam and Christian-Muslim Relations'da yaptığı *Modern Western Christian Theological Understandings of Muslims Since the Second Vatican Council* başlıklı teziyle PhD unvanını aldı. Temmuz 1998'de OMÜ. İlahiyat Fakültesine geri döndü ve Nisan 1999'da Dinler Tarihi Anabilim Dalına yardımcı doçent olarak atandı. Özellikle dinler arası diyalog, dinsel çoğulculuk, çağdaş Hristiyan teolojisi gibi konularda çalışmalar yapan yazarın ulusal ve uluslararası çeşitli dergilerde yayınlanmış yazılarıyla çeşitli çalışmaları vardır. *Monologdan Diyaloga: Çağdaş Hristiyan Düşüncesinde Hristiyan-Müslüman Diyalogu*, Ankara: Ankara Okulu, 2001., ve *Contemporary Christian Perceptions of Muslims Since the Second Vatican Council*, Washington DC: RVP, 2002.

kaknüs yayınları: 147
ircemeke-araştırma serisi: 19

isbn: 975-6698-42-X

I. basım
nisan, 2002
istanbul

kitabın adı: *misyonerlik*
kitabın yazarı: şinasi gündüz&-mahmut aydın

teknik hazırlık: demet kaya
kapak düzeni: betül bilikt 
i  baskı: alemdar ofset
kapak baskı: milsan
cilt: dilek mücellit

kaknüs yayınları
kızkulesi kültür merkezi
selman ağa mah. selami ali efendi cad. no: 11 Üsküdar, istanbul
tel: (0 216) 341 08 65 - 492 59 74/75 fax: (0 216) 334 61 48
dağıtım: Çatalçeşme mah. defne han no: 27/3
tel: (0 212) 520 49 27 fax: (0 212) 520 49 28
www.kizkulesi.net info@kizkulesi.net

MİSYONERLİK

Hıristiyan Misyonerler, Yöntemleri
ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri

ŞİNASİ GÜNDÜZ & MAHMUT AYDIN

İçindekiler

Önsöz.....	7
Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler	13
<i>Şinasi Gündüz</i>	
Misyon ve Misyonerlik Kavramları	13
Dinsel Öğretilerin Tebliği ve Misyonerlik	14
İslam'daki Tebliğ Kurumu ve Hristiyanlıktaki Misyonerlik ..	16
İslam ve Dinsel İnanç Özgürlüğü	18
Hız. İsa ve Tebliğ	22
İsa ve Hristiyanlık	24
Pavlus: İlk Hristiyan Misyoner	26
Hristiyanlığın Siyasallaşma Süreci ve Misyonerlik	29
Müslümanlara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri	34
Anadolu'da Misyonerlik Faaliyetleri	37
Günümüz Hristiyan Kiliseleri ve Misyonerlik	39
Diyalog	40
Evangelizm	42
Sosyal Adaletin Temini	43
İncil Mesajının Farklı Kültürel Yapılara Adaptasyonu	44
Misyonerlerin Üçüncü Dünyaya Yönelik Faaliyetlerine	
Hazırlık Aşaması Olarak Uyguladıkları Genel Yöntemler	46

İslam Ülkelerine ve Yurdumuza Yönelik	
Misyonerlik Faaliyetlerinde Kullanılan Yöntemler.....	50
Karadeniz Bölgesinde Yoğunlaşan Faaliyetler	52
Misyonerlik.....	52
Pontusçuluk	56

Çağdaş Misyonerlik Yöntemleri	
ve Türkiye’deki Misyonerlik Faaliyetleri	59
Mahmut Aydın	

Misyonerlik Nedir?	59
Misyonerliğin Dinsel Temelleri	60
İsa’nın İncillerle İlişkisi	62
İlk Misyoner Pavlus ve Mision Yöntemi	63
Misyonerliğin Temel Amaçları	66
Müslümanlara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri	
ve Sömürgecilik Hareketleri	69
20. Yüzyılda Geliştirilen Yeni Mision Stratejileri	78
1- Kilise-Mision İlişkisi	78
2- Tanrı’nın Misionu Olarak Misyonerlik	81
3- Evangelizm Olarak Misyonerlik	84
4- Şartlara Uydurma ve Kültürlenme Olarak Misyonerlik	87
5- Diyalog: Yeni Bir Mision Yöntemi	95
Türkiye’deki Misyonerlik Faaliyetleri	105

Misyonerlik Faaliyetlerine Karşı Alınacak Önlemler	121
Şinasi Gündüz	

Kaynakça	129
İndeks	135

Önsöz

Geçtiğimiz günlerde ulusal TV kanallarının birinde yapılan bir tartışma programında, bir kilise görevlisi üstüne basa basa her Hıristiyan kilisenin temel görevinin “misyonerlik” olduğunu vurguladı. Peki nedir bu misyonerlik ve kimdir bu misyonerler? İnancın - basitçe ve bir o kadar da “masumca-” tebliğini amaçlayan bir faaliyet mi, Batı patentli sömürge faaliyetlerinin ve emperyalist niyetlerin öncü kuvveti mi, yoksa -kimilerinin ifadesiyle- “devletin altını oyan” kökü dışarıda sinsi bir hareket mi?

Tarih boyu, insanlığın kurtuluşu için evrensel bir mesaja sahip olduğunu düşünen her dinsel gelenek taraftarı kendi inanç ve öğretisini ötekilere sunarak onları da kurtuluşa ulaştırmayı mutlaka yapması gereken bir görev olarak telakki etmiştir. Çünkü böyle yapmakla onlar sahip oldukları öğretiyi ötekilerin de istifadesine sunarak tıpkı kendileri gibi onların da kurtuluşa ulaşmasını arzu etmektedirler. Nitekim bu çerçevede Kur’an’da insanlara iyiliği öğretecek, hayra çağırarak ve onları kötülükten sakındıracak bir grubun her zaman bulunmasının önemi üstüne basarak ifade edilir. İş-

te bu çerçevede, tüm insanlığa yönelik evrensel bir mesaja sahip olduğu iddia eden Hristiyan geleneği bağluları da “misyon” ve “misyonerlik” terimleri altında sahip oldukları bu mesajı diğeri insanlara sunmaya çalıştıklarını ileri sürmektedirler. O halde gerçekten de misyonerlik, Hristiyanlarca inanılan değerlerin öteki olarak görülen diğeri insanlara sunulması/tebliğ edilmesi amacına yönelik, inancın ifadesi ve anlatılması faaliyeti midir? Değilse nedir? Elinizdeki bu kitap, zihinlerdeki bu soruların cevaplarını aramaktadır.

Bilindiğı üzere misyoner teşkilatlarının ülkemize yönelik faaliyetleri yeni değildir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun Batı ülkeleri karşısında zayıflamaya başlaması ve Batılı emperyalist güçlerin Osmanlı'ya yönelik hemen her alanda üstünlüğü ele geçirmesine paralel olarak ülke topraklarındaki misyoner çalışmaları da artmış ve 19. yy'da hat safhaya ulaşmıştır. Çünkü bu yüzyılda bir taraftan Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeni, Rum, Süryani ve Nasturi gibi Hristiyan azınlıklara yönelik yapılan çalışmalar diğeri taraftan da ülkenin hemen her köşesine açılan misyoner okullarıyla halk inançlarından, geleneklerinden, örf ve adetlerinden uzaklaştırılmaya ve böylelikle Hristiyan propagandasına hazır hale getirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu izleyen yıllarda misyonerlik faaliyetlerinde bir duraklama ve gerileme yaşanmışsa da 1980'li yılların sonunda doğu bloğunun çökmesi, küreselleşme, kitle iletişim araçları ve teknolojinin oluşturduğu yeni imkanlar misyoner kuruluşlarının ülkemizde yeniden boy göstermesine sebebiyet vermiştir. Çünkü Anadolu, daha 19. yüzyılda, misyoner teşkilatları tarafından misyonerlik faaliyetleri açısından Asya'nın anahtarı olarak ilan edilmişti. Bütün bu gelişmelere rağmen, hakkında fazlaca konuşulmayan misyonerlik faaliyetleri, son zamanlarda yayında ve basında yer alan tartışma programları, paneller, yazılı ve sözlü yorum ve değerlendirmelerle birden bire ülke gündeminin ilk sıralarına oturdu. Ancak üzülerek ifade etmeliyiz ki

halkı doğrudan ilgilendiren bu hassas konu, TV ekranlarında genellikle kavgalı tartışmalara dönüştürülerek reyting hazretlerine kurban edildi. TV ekranlarında boy gösteren -sözde- konunun uzmanlarının bağırıışları arasında yapılan programlar, izleyicilerin zihninde konunun aydınlatılması bir tarafa, çoğunlukla daha da zihinlerin karışmasını yol açtı. Hatta, Müslüman-Türk kesimi temsil eden tartışmacıların ortaya koyduğu üsluba karşı bazı Hıristiyan katılımcıların takındığı daha saygılı, hoşgörölü ve alttan alıcı tavır, -bazı köşe yazarlarının da dikkatini çektiği gibi-¹ programları, Hıristiyanlığın ve misyonerliğin reklamını/propagandasını yapar bir görüntüye soktu.

Yazılı ve görsel basında, misyonerlik faaliyetleriyle yakından irtibatlı olarak tartışılan bir diğler konu, Yunanistan'ın özellikle Karadeniz bölgesinde yaptığı Pontusculuk propagandasıydı. Özellikle bu bağlamda Giresun Jandarma Komutanı Tuğgeneral Baki Onurlubaş'ın son yıllarda Pontus idealini yeniden canlandırmak için yörede yapılan faaliyetlere dikkat çekerek gereken önlemlerin acilen alınmasını talep eden demeci basında büyük yankı buldu. Hatta bazı basın organları, konunun MGK gündemine geleceğini bile yazdılar. Yine bu çerçevede, İçişleri Bakanlığı'nın misyonerlik faaliyetlerine yönelik alınması gereken önlemler konusunda bir genelge hazırlayarak, bu faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı sekiz ilin valisine gönderdiği haberleri yankılandı.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Faköltesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyeleri olarak, misyonerlik faaliyetleri ve Pontusculuk propagandasının yoğunlaştı yörelerden birisi olan Karadeniz bölgesinde, çeşitli televizyon programları, panel ve konferanslarla Samsun ve yöresindeki halkı konuyla ilgili bilgilendirme-

¹ Örneğin Nuray Mert'in "Hıristiyanlık propagandası ya da sıradan sağcılık" başlıklı, Medyakronik sitesinde yayımlanan 6 Aralık 2001 tarihli yazısı.

ye çalıştık. Bu faaliyetlerimize gösterilen yoğun ilgi, bizleri, konuya ilişkin tahlil ve değerlendirmelerimizi bir araya getirerek bir kitap formatında ilgilenenlerin istifadesine sunmanın yararlı olacağı düşüncesine sevk etti. Bu çalışmada temel hedefimiz misyonerlik ve Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleri ile ilgili son derece yetersiz ve yüzeysel, hatta yanlış bilgilere sahip olan Türk kamuoyuna, konuyu genel hatlarıyla tanıtırak bilgilendirmektir.

Misyonerlik ve ülkemizdeki misyoner faaliyetleri konusunu irdeleyen, öncelikle, elden geldiğince nesnel bir yaklaşımla misyonerliğin ne olduğuna ve ne olmadığına ilişkin doğru bir tanımlama yapmaya çalıştık. Bu bağlamda, misyonerlik anlayışının dinsel kaynaklarına ve Hristiyanlığın siyasallaşması sürecine paralel olarak gelişimine değindik; tarih boyu misyonerlik kurumu çerçevesinde yapılan aktiviteleri tartıştık. İkinci olarak, en temel insan haklarının başında gelen ve gerek Türkiye Cumhuriyeti Anayasası gerekse uluslar arası anlaşmalarla güvence altına alınan din ve inanç özgürlüğü ile misyonerlik faaliyetlerinin ilişkisini, bir başka ifadeyle misyonerliğin din ve inanç özgürlükleri bağlamında ele alınıp alınmayacağını tartıştık. Ayrıca, yüzyıllardır bizimle birlikte yaşayan diğer gayrimüslim vatandaşlarımız gibi Anadolu Hristiyanlarının da inanç ve ibadet özgürlükleri konusunun organize misyonerlik faaliyetlerinden ayrılması gerektiğine dikkat çektik.

İşte bu çerçevede kaleme aldığımız bu çalışma, üç ana bölüm altında misyonerliğin ne olduğunu, misyonerlikle Hz. İsa arasındaki olası ilişkiyi, İsa'nın temel öğretilerini ve Hristiyanlıkla ilişkisini, ilk misyoner olarak kabul edilen ve kurguladığı misyon metodolojisi çağdaş misyon teşkilatları tarafından hâlâ temel yöntem olarak görülen Pavlus'un öğretisini yaymak için izlediği stratejileri ele almaktadır. Ayrıca çalışmada, 4. yy'da Roma İmparatorluğunun resmi dini olan Hristiyanlığın siyasallaşmasıyla misyonerlik faaliyetleri ilişkisi, Müslümanlara yönelik misyonerlik faaliyetleri ve 18-19. yy'larda misyonerliğin adeta sömürgeci batı devletlerinin kolluk

kuvveti olarak nasıl hizmet verdiği incelenmektedir. Bundan başka 20. yy başlarından itibaren misyonerlik kuruluşlarının yaptıkları geniş ölçekli toplantılarla geliştirdikleri yeni misyonerlik yöntemleri ele alınmakta ve Türkiye'deki misyonerlik aktiviteleri (özellikle Karadeniz bölgesinde yoğunlaşan misyonerlik ve Pontusçuluk faaliyetleri) irdelenmektedir. Son olarak, elinizdeki çalışma, genel olarak ülkemizdeki misyonerlik faaliyetlerine özel olarak ise misyonerlik vasıtasıyla Karadeniz bölgesinde yapılan Pontusçuluk propagandasına karşı alınacak önlemlerle ilgili bazı öneriler sunmaktadır.

Bu çalışmanın, misyonerlik ve Hristiyan misyonerleriyle ilgili yapılacak daha kapsamlı çalışmalara ışık tutmasını ve konuya ilişkin bilimsel çalışmalara/tartışmalara hız vermesini ümit ediyoruz.

Şinasi Gündüz - Mahmut Aydın
Samsun 2002

Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler

Şinasi Gündüz

Misyon ve Misyonerlik Kavramları

Latince missio teriminden gelmekte olan “misyon”, sözlük anlamı itibarıyla görev, yetki, bundan türetilmiş olan misyoner terimi ise “görevli olan kişi” anlamlarına gelmektedir. Ancak Hristiyan geleneğinde misyoner ifadesi, bir kavram olarak, resmi kilise teşkilatı ya da herhangi bir Hristiyan cemaat tarafından Hristiyan mesajını ve dinini yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve bu çerçevede, özellikle Hristiyanlık dışı toplumlarda görevlendirilen kişi anlamına gelmektedir. Böylesi kişilerin oluşturduğu harekete ise misyonerlik adı verilmektedir.

Misyon ve misyonerlikle yakından ilgili olarak kullanılan diğer çeşitli terim ve kavramlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında evangelizm ve evangelizasyon, Hristiyan mesajının insanlara ulaştırılmasını hedefleyen anlayışı ifade ederken, christianization ve conversion, diğer insanları Hristiyanlaştırma ya da Hristiyan inancına ihtida ettirme bağlamında kullanılmaktadır. Bunlardan başka Hristiyan mesajına şahitlik (witness), mesajın ilanı (proclamation) ve (şehadet) martyria gibi kavramlar da misyonla ilişkili olarak kullanılmaktadır.

Dinsel Öğretilerin Tebliği ve Misyonerlik

Evrensel mesajlar içeren her inanç sistemi, öğretileri arasında, temsil ettiği mesajın diğer insanlara -ya da **ötekilere**- iletilmesine yer verir ve çoğunlukla bunu din bağlılarının yapmaları gereken bir görev olarak kabul eder. Örneğin Kur'an'da, bu çerçevede, insanlara iyiliği emredecek/öğretecek, hayra çağırarak ve onları kötülükten sakındıracak bir grubun her zaman bulunmasının önemi vurgulanır (Ali İmran 104); ayrıca dinin insanlara tebliğ edilmesinin gerekliliği üzerinde durulur (Tevbe 122; Nahl 125) ve peygambere hitaben "Rabbinden sana indirileni duyur; eğer bunu yapmazsan onun mesajını duyurmamış olursun. Allah seni insanlardan korur..." (Maide 67) denilir. Bu bağlamda zaman zaman "ey insanlar" diye başlayan ifadelerle, Kur'an mesajının bütün insanlığa yönelik olduğuna işaret edilir (örneğin bkn. Nisa 170, 174; Hac 49; Bakara 21, 168). Benzer şekilde diğer evrensel dinlerde de dinin öğretilerinin insanlara ilan edilmesi ve yayılması üzerinde önemle durulur. Nitekim gerek MÖ 6. yy'da yaşayan Buda gerekse MS 3. yy'da yaşayan Mani, savunduğu öğretileri diğer insanlara tebliğ etmeleri için öğrencilerini çeşitli bölgelere göndermişlerdir. Örneğin Buddha, öğretilerine kulak vererek aydınlanan öğrencilerini şu sözlerle Dharma'nın yayılması misyonu ile civar bölgelere göndermiştir: "Keşişler! Halkların takdisi, mutluluğu, dünyaya merhamet, tanrıların ve insanların refah, mutluluk ve takdisi için yola çıkın" (Vinaya Pitaka 1.21).² Öğrencilerini misyon göreviyle çeşitli yörelere gönderen Mani'nin bizzat kendisinin de inanç sistemini yaymak amacıyla Hindistan'a ve Batı Çin'e seyahatler düzenlediği bilinmektedir.³ Aynı şekilde Hinduizmin birçok modern yorumunda da

² Harvey, P., *An Introduction to Buddhism*, Cambridge: Cambridge University Press 1990, s. 24'ten naklen.

³ Dodge, B., "Mani and the Manichaeans", *Medieval and Middle Eastern Studies*, S.A. Hanna (ed.), Leiden: Brill 1972, s. 88.

dinsel öğretilerin tüm insanlara ilan edilmesi oldukça önemli bir görev olarak kabul edilir.

Kabul edilen dinsel öğretilerin, öteki olarak değerlendirilen diğer insanlara ilan edilmesine ya da tebliğine, dinsel inancı yalnızca bir ulusa, klana, kabileye ya da doğuştan seçilmiş bir halka ait gören millî dinler, kabile ya da klan dinleri ve komün toplum anlayışını temel edinen sır dinleri (ve bazı Gnostik dinler) yer vermezler. Ortodoks Yahudilik, çeşitli kabile dinleri, Sâbîlik gibi inanç sistemleri bu şekilde dinsel inanç ve öğretilerini başka insanlara yayma veya onları da kendi dinlerinin müntesibi yapma düşüncesini taşımazlar.

Peki her dini tebliğ etme veya başka insanlara yayma isteği misyonerlik olarak değerlendirilebilir mi? Ya da her evrensel dinde misyonerlik kurumuna yer verilir mi?

Yukarıda vurguladığımız gibi, evrensel mesajlar taşıyan her inanç sistemi, öğretilerini bütün insanlara yayma isteğine sahip olmakla, hatta bunu, inananlar açısından bir görev addetmekle birlikte, diğer dinsel geleneklerin tebliğ faaliyetlerinin, Hıristiyan kültürü ve geleneğiyle özdeşleşmiş olan misyonerlik kavramı ile ifade edilmesi yanlıştır. Zira, misyonerlik, sıradan ya da rasgele bir tebliğ faaliyetinin ifadesi değildir; o, -ileride ele alacağımız gibi- Hıristiyan geleneğinden kaynaklanan belirli metotları kullanarak Hıristiyan dinsel değerlerinin yayılması ve diğer insanların Hıristiyanlaştırılması için yapılan sistematik aktiviteleri ifade etmektedir. Bu bağlamda misyonerlik, bir kurum olarak İslam'daki tebliğ ve irşat faaliyetlerinden ayrılır. Aynı şekilde Hıristiyan misyonerliği, -her ne kadar Batılı din bilimcileri bunların tebliğ faaliyetlerini de misyonerlik kapsamında değerlendirseler de- Budizm veya Hinduizm gibi dinlerin yayılması amacıyla faaliyet gösteren, bu dinlere ait misyon kurumlarından da ayrılmaktadır.

Dinler tarihinde, Hıristiyanlığın misyonerlik kurumuna en benzer teşkilata Maniheizmde rastlanmaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Mani, henüz kendi yaşamı esnasında inancını yaymak

amacıyla güçlü bir teşkilat kurmuş ve talebelerini Suriye ve Mısır'dan Çin'e kadar çeşitli ülkelere dini yaymak amacıyla göndermiş, hatta bizzat kendisi de bu faaliyetlere aktif olarak katılmıştır. Mani'nin öğrencileri gittikleri yörelerde, halkı Maniheizme çekebilmek amacıyla, günümüz Hristiyan misyonerliğinde **inkültürasyon** metodu olarak adlandırılan bir tekniğe paralel (bu metodu ileride ele alacağız) bir metotla inançlarını yaymaya çalışmışlardır. Örneğin, bu çerçevede, Mani'yi, hitap ettikleri her inanç sistemi ya da kültürün kurtarıcı kişisiyle özdeşleştirmişlerdir. Budist bir toplumda Mani'nin, Budistlerin bekledikleri Maitreya olduğunu, aynı şekilde Mecusilere onun beklenen kurtarıcı Saoşyant, Hindulara ise beklenen Kalki olduğunu anlatmışlardır. Böylelikle muhataplarının geleneğinde önemli bir yer verilen eskatolojik şahsiyetlerle Mani'yi özdeşleştirerek, Maniheizmle onlar arasında bir ünsiyet oluşturmaya çalışmışlardır.

Maniheizmle Hristiyanlıktaki misyonerlik anlayışı arasındaki irtibatı, bizzat Mani'nin Hristiyanlığın heterodoksal bir kolu olan Elkesai mezhebi içerisinde yetişmiş olduğu gerçeği açıklamaktadır. Dolayısıyla Maniheizmle Hristiyanlığın dini yayma metodolojisi arasındaki paralellik her iki geleneğin de aynı kökene dayanmasından kaynaklanmaktadır.

İslam'daki Tebliğ Kurumu ve Hristiyanlıktaki Misyonerlik

İslam'daki tebliğ ve irşat çabalarının temel amacı, Kur'an'ın Maide suresi 67. ayetinde ifade edildiği gibi İslami öğretilerin insanlara duyurulmasıdır. Oysa Hristiyan misyonerliğinde, Matta İncili 28:19-20'de vurgulandığı gibi muhatap alınan kimselerin İsa Mesih öğrencileri yapılması ve vaftiz edilmeleri ya da ilk Hristiyan misyoner Pavlus'un bir mektubunda vurguladığı gibi "ne yapıp edip insanların kazanılması" amaçlanmaktadır.

Hız. Peygamberin yaşamından itibaren Müslümanlar, İslamı insanlara ulaştırmada tebliğ ve irşadı, yani İslami öğretilerin insanlara ulaştırılmasıyla onların aydınlatılmasını hedeflemişlerdir. Bu doğrultuda Kur'an, çeşitli ayetlerinde Hız. Muhammed'e (ve onun şahsında Müslümanlara), görevinin yalnızca duyurmak olduğunu, insanların inanıp inanmamaları konusunun ise Allah'la insanlar arasındaki bir şey olduğunu hatırlatmıştır. Nitekim Müslümanlar, yaklaşık 1400 yıllık İslam tarihi sürecinde yüzyıllarca egemenlikleri altında kalan bölgelerdeki gayrimüslimleri "ne yapıp edip Müslümanlaştırmaya" çalışmamışlar; onlara tabi ki İslam inanç ve değerlerini anlatmışlar, fakat inanıp inanmama konusundaki tercihi kendilerine bırakmışlardır. Burada uzun İslam tarihi boyunca buna aykırı davranışların hiç olmadığını söylemek istemiyorum. Mutlaka zaman zaman bazı yerel yöneticilerin kişisel tutumlarından kaynaklanan ve gayrimüslimlere karşı İslamın öngörmediği şiddeti ve takibatı içeren marjinal uygulamalar olmuştur. Ancak bütün İslam tarihi dikkate alındığında bu marjinal olayların son derece münferit hadiseler olarak kaldığı, aksine Müslümanların genelde İslami prensipler çerçevesinde, egemenlikleri altındaki halkları her halükarda Müslümanlaştırmayı değil, onlara iyi ve doğru olduğuna inandıkları prensipleri tebliğ etmeyi ön plana çıkardıkları anlaşılmaktadır. Nitekim bu nedenle olsa gerek, uzun süre Müslüman egemenliğinde kalmasına rağmen Hindistan genelini inancını oluşturan Hindu kimliğinden soyutlanmamıştır. Yine bu nedenle, yüzyıllarca Osmanlı egemenliğinde kalmasına rağmen Balkanlar, Yunanistan, Ege adaları ve diğer bölgeler, Hristiyan kimliğini kaybetmemiştir. Zira Müslümanlar, egemenlikleri altında yaşayan bu gayrimüslim insanlara, İslamı tebliğ etmekle birlikte, geniş bir hoşgörü ve inançlarına saygı göstermişler; onları Müslümanlaşmaları konusunda zorlamamışlardır.

Diğer taraftan misyonerlik anlayışı çerçevesinde Hristiyanlar, tarih boyu gittikleri yörelerde hitap ettikleri insanlara Hristiyan

mesajını duyurmayı değil, onları Hristiyanlaştırmayı hedeflemişlerdir. Hristiyan egemen güçler, egemenlikleri altında yaşayan farklı inanç ve kültür bağılısı halkları hızla asimile etmeyi, İsa'nın ve Pavlus'un kendilerine yüklediği dinsel bir görev addetmişlerdir. Bu nedenle, örneğin Amerika kıtasının Batılı Hristiyanlarca işgalinden yaklaşık iki yüzyıl geçmeden, güneyi ve kuzeyiyle bütün kıtanın yerli inanç ve kültürleri hızla yok edilmiş; Ortaçağ engizisyonunu aratmayacak yöntemlerle farklılıklar üzerinde şiddet estirilmiş ve yöre halkları hızla Hristiyanlaştırılmıştır. Aynı durumu Avustralya'da, Yeni Zelanda'da, Batı emperyalizmini yaşayan Afrika ülkelerinde ve diğer bölgelerde görmek mümkündür.

İslam ve Dinsel İnanç Özgürlüğü

Kendi inanç ve değerleri doğrultusunda her inanç mensubunun, dinsel bir yükümlülük olarak gördüğü, inancını diğer insanlara anlatılması veya inandığı hakikat ve kurtuluş anlayışını ötekilere aktarması, bunlarla insanları aydınlatması, diğer inanç sistemlerine veya değer yargılarına saygı göstererek yapılması durumunda, inanç ve ifade özgürlüğünün en temel gerekleri arasındadır. İnsanların inanç ve değerlerini serbestçe yaşayıp ifade etmelerinin en temel insan hakları arasında olduğu, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkını teminat alan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'yle de vurgulanmaktadır. Farklı inanç ya da düşünce sistemlerine sahip olan insanların inandıkları değer yargılarını ya da düşüncelerini başkalarına açmaları, değerlerini başkalarıyla konuşup paylaşmaları veya görüş alış verişinde bulunmaları, insanlar arası diyalogun gelişmesine katkıda bulunacak, insanların kendi inanç ve değerlerinin doğruluğunu test etmelerine ve hakikatin/gerçeğin daha sağlıklı bir zeminde tartışılmasına imkan sağlayacaktır. Nitekim, inandığı doğruları başkalarıyla paylaşmak bağlamında "kendisi için istediğini başkası için de istemek ve kendisi için istemediğini başka-

sı için de istememek” birçok dinsel geleneğin öğretilerinde yer verdiği bir *altın kural*dır.

Bu çerçevede Kur'an, diğer inanç bağlılarına diyalog kapısını sürekli açık tutmakta ve onlara Tevhid inancı temelinde bir arada olmayı teklif etmektedir (Ali İmran 64). İslam, Müslümanları, hakikatin ifadesi ve kurtuluşun yegane yolu olarak gördüğü Tevhid ilkesini bütün insanlara iletmekle ya da kurtuluşun vesilesi olan bu doğru'yu diğer insanlarla da paylaşmakla görevlendirmekte ve bu çerçevede “hakkı ve sabrı tavsiye etmenin” veya “iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmanın” zararda olmayan insanların özellikleri olduğunu vurgulamaktadır.

Dolayısıyla, Hıristiyan inancına bağlı olanların da kendi inanışları değerleri yaşamaları ve bunları diğer insanlara anlatmaları, inanç özgürlüğü bağlamında doğal bir haktır. Bu hakkı, sadece Hıristiyanların çoğunluk olarak bulundukları ülkelerde değil, azınlık olarak yaşadıkları bölgelerde de kullanmaları son derece doğaldır. Hıristiyanların, Müslümanların çoğunluk olduğu toplumlarda dinlerini serbestçe yaşamalarına, sosyal ve kültürel ortamda kendilerini ifade etmelerine ve inançlarını anlatmalarına İslam inancının herhangi bir yasak koyması söz konusu değildir ve olamaz da. Zira İslam, inançlara saygıyı ön plana çıkaran ve inanç ve ifade özgürlüğüne önem veren bir dindir. Müslüman halklar ve azınlıklar, tarih boyu inanç ve ifade özgürlüğü açısından türlü sıkıntılar çekmişlerdir. Endülüs'ün yıkılması sonrası İspanya'da, yakın zamanlarda Balkanlarda, Sovyet işgali altındaki bölgelerde, Çin'de ve Hindistan'da yoğun asimilasyon sürecine tabi tutulmuşlar; inanç ve değerlerini yaşama ve ifade etme konusunda türlü sıkıntılarla yüzyüze kalmışlardır. Hatta günümüzde, sözde Müslüman yöneticilerin başta oldukları birçok Ortadoğu ve Ön Asya ülkesinde bile Müslüman halklar, sosyo-kültürel ve siyasal alanda kendisini ifade edebilme sıkıntısı yaşamakta ve bu konuda çeşitli baskılara maruz kalmaktadır. Diğer taraftan Müslümanların, azınlık olarak yaşadıkları temel

insan haklarına genelde saygı gösterilen toplumlarda/ölkelerde (örneğin birçok Batı ölkesinde) kendi inanç ve değerlerini serbestçe yaşama ve ifade etme imkanına sahip oldukları; insan hakları konusunda yeterli hassasiyete sahip olmayan Çin ve benzeri ölkelerde ise bu hakkı elde etme mücadelesi verdikleri de bilinmektedir. Dolayısıyla tarih boyu inançlarını yaşama konusunda birçok kötü tecrübeler yaşamış olan Müslümanların, Türkiye ve benzeri İslam ölkelerinde gayrimüslim azınlıkların inanç ve ifade özgürlüğü içerisinde yaşamalarına, inanç ve değerlerini anlatmalarına/anlatabilmelerine karşı çıkmaları söz konusu olamaz; insanın mal ve can hürriyetiyle birlikte din hürriyetini, saygı duyulması ve korunması gereken temel bir kutsal değer olarak kabul eden İslam inancı, bunu temel insan haklarının bir gereği olarak görür.

Esasen İslam, tarih boyu inançlara saygılı ve hoşgörülü olmuştur. Kur'an'daki "dinde zorlama yoktur" (Bakara 256), "senin dinin sana benim dinim bana" (Kafirun 6) ya da "ey insanlar; size Rabbinizden gerçek geldi, artık kim yola gelirse kendisi için gelir kim de saparsa kendi zararına sapar" (Yunus 108) gibi adeta inanç ve düşünce özgürlüğünün evrensel manifestosu mahiyetindeki ayetlerden hareketle İslam toplumları, egemenlikleri altındaki bölgelerde yaşayan Hristiyanlıktan Yahudiliğe, Budizm ve Hinduizmden Sabiiliğe kadar çeşitli inanç sistemlerine bağlı halklara geniş bir hoşgörüyü yaklaştırmış; onların varlıklarını devam ettirmelerine ve kendilerini ifade etmelerine imkan tanımıştır. Hatta gayrimüslimlere tanınan bu inanç ve ifade özgürlüğü ortamı, 10. yüzyılda İslam imparatorluğunun merkezinde saray ve bilim çevrelerinde İslama karşı hararetle Harran paganizmini savunan Sabit ibn Kurra gibi putperestlere⁴ kendi inanç ve doğrularını anlatma/tartışma imkanı sağlamıştır. Yine bu çerçevede Anadolu'da bin yılı

⁴ Bkn. Bar Hebraeus, *The Chronography*, tr. E.A.W. Budge, London 1932, s. 153.

aşkın bir süre çeşitli Hıristiyan mezhepler ve diğer azınlıklar Müslüman çoğunlukla bir arada yaşamışlar; siyasal nedenlerden kaynaklanan bazı marjinal olumsuz olaylar dışında Müslümanlarla barış ve hoşgörü ortamını paylaşmışlardır. Hıristiyan halklarca sömürge olarak yerleşilen Amerika, Avustralya ve benzeri kıta halkları çok kısa zamanda asimile edilip Hıristiyanlaştırılırken, Müslümanlar yüzyıllarca yönetimleri altında tuttıkları Anadolu, Balkanlar, Kafkasya ve benzeri bölgelerdeki Hıristiyan halklara inanç ve ifade özgürlüğü içinde varolma hakkı tanımışlardır. Bunda yukarıda söz ettiğimiz Kur'an'dan kaynaklanan temel ilkeler önemli bir rol oynamıştır.

Bir başka açıdan, İslamın ve Müslümanların diğer inanç sistemleriyle yüzleşmekten, onlarla karşılaşmaktan ve diyalog kurmaktan çekinecek veya korkacak hiçbir yönü yoktur. Sahip olduğu Tevhid inancı ve bu doğrultudaki inanç ve öğretilerle bizzat Kur'an, diğer dinsel ve düşünsel geleneklere meydan okumakta, çeşitli ayetlerde Peygamberi ve Müslümanları, başta Ehli Kitab olarak tanımladığı Yahudiler ve Hıristiyanlar olmak üzere diğer din bağlılarıyla konuşmaya, onları uyarmaya çağırmaktadır. Temsil ettiği inanç sistemindeki gücü ve dinamizmi nedeniyle İslam, tarihte kısa zamanda Atlas okyanusundan uzak doğuya kadar hızla yayılmış; farklı dillere, geleneklere ve dinlere mensup halkları kendi bünyesine katmıştır. Yakın geçmişte ve günümüzde Hıristiyan geleneğine/geçmişine sahip olan Batı toplumlarının, sömürgeleştirdikleri ya da siyasal veya kültürel hegemonyaları altına aldıkları diğer toplumları kısa sürede Hıristiyanlaştırırken, sahip oldukları bütün askeri, ekonomik ve siyasal güce rağmen İslam toplumları arasında bunu başaramamalarının nedeni, İslam inanç ve değerlerinin gücüdür. Nitekim bu nedenle İslam, günümüzde kendisine karşı sürdürülen bütün medya-tik, siyasal ve askeri operasyonlara karşın dünyada hâlâ en hızlı yayılan inanç sistemidir. Son günlerde, 11 Eylül hadisesi sonrası İslamla ilgili Batı ülkelerinde ve Batı yanlısı diğer toplumlarda oluş-

turulan anti-İslami kampanyaya ve yer yer Müslümanlara karşı yapılan taciz ve fiili saldırılara rağmen, Batı halklarının İslama gittikçe artan oranda rağbet gösterdikleri, İslamla ilgili eserlerin satış rekorlarını zorladığı, özellikle Kur'an satışlarının patlama noktasına vardığı medyaya yansıyan bir realitedir.⁵ Özetle, İslamın ve Müslümanların Hıristiyanlıktan ya da bir başka dinsel veya düşünsel gelenekten kaynaklanan bir misyon hareketinden korkması, çekinmesi için hiçbir neden bulunmamaktadır.

Hz. İsa ve Tebliğ

Hıristiyanlıkta misyonerlikle ilgili referanslar eldeki mevcut İncillerde İsa'ya atfedilen çeşitli ifadelerle dayandırılır. Yeni Ahit'te yer alan ve Sinoptik İnciller olarak adlandırılan ilk üç İncil'de, çarmıh hadisesi öncesi İsa'nın, mesajını, öncelikle içinde yaşadığı İsrailoğulları arasında yaymayı hedeflediği anlatılır. Örneğin İsa, Matta İnciline göre "Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim"⁶ der. Ayrıca İsa, talebelerinin de kendilerine öğrettiği mesajı İsrail halkı arasında yaymalarını ister: "İsa, onikileri şu buyrukla halkın arasına gönderdi: 'Diğer uluslara ait yerlere gitmeyin. Samiriyelilere ait kentlerin de hiçbirine uğramayın. Bunun yerine, İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gidin. Gittiğiniz her yerde göklerin egemenliğinin yaklaştığını duyurun.'⁷ Böylelikle ikişerli gruplar halinde İsa'nın talebeleri, İsa'nın kendilerine öğrettiği mesajı/öğretiyi yayarak köy köy dolaşmaya başladılar.⁸

⁵ Örneğin bu konuda Radikal'den Haluk Şahin'in (22 Aralık 2001) ve Yeni Şafak'tan Taha Kıvanç'ın (10 ve 12 Aralık 2001) yazılarına bakılabilir.

⁶ Matta 15:24.

⁷ Matta 10:5-7.

⁸ Bkn. Markus 6:7; Luka 9:3-6.

Diğer taraftan, İsa'nın çarmıhta ölüp gömüldüğüne ve üç gün sonra tekrar dirilip bir müddet talebeleri arasında yaşadığına inanan ve İncillerinde bunu dile getiren İncil yazarları, mezardan dirilişi sonrası İsa'nın talebelerine yaptığı son konuşmasında, yalnızca İsrail halkına değil tüm uluslara gitmelerini ve onları dine çağırmalarını söylediğini naklederler. Örneğin Matta İnciline göre İsa, Galilee'de onbir öğrencisine “gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin. Size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin”⁹ der. Benzer ifadeler diğer Sinoptik İncil metinlerinde de bulunmaktadır¹⁰.

Burada dikkati çeken hususlardan birisi, kendi normal yaşamında İsa'nın davetine konu/muhatap olarak İsrail halkını seçerken, çarmıh hadisesi sonrası bütün uluslara yönelmesidir. Bir diğer dikkat çekici şey ise, çarmıh öncesi yaşamında, talebelerinden insanlara gidip mesajı bildirmelerini isteyen İsa'nın çarmıh sonrası konuşmasında onlardan -Matta'da ifade edildiği gibi-, diğer insanları öğrencileri olarak yetiştirmelerini, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz etmelerini istemesidir. İncillerin bu yaklaşımında, açıkça, mesajın insanlara iletilmesine yönelik yaklaşımlardaki bir gelişim görülmektedir. Bu da bize, ilk cemaatin, inanmayan diğer insanlara yönelik faaliyetlerinde, daha çok onlara kendi inançlarını anlatma ve kendilerini ifade etme amacı güderken, sonraki dönem cemaatlerinin ise diğer insanları kendi dinlerine döndürme hedefi taşıdıklarını anlatmaktadır.

Peki İncillerde yer alan bu ifadeler, Miladi takvimin başlarında Galile bölgesinde yaşayan ve günümüz çağdaş bilim adamlarınca “tarihsel İsa” diye adlandırılan şahsiyete mi aittir?

⁹ Matta 28:19-20.

¹⁰ Bkn. Markus 16:15-18; Luka 24:47.

Şüphesiz bu sorunun cevabı, eldeki mevcut İncil metinlerinin tarihte yaşayan İsa'yı ve mesajını ne kadar yansıttığı ve İncil yazarlarının tarihsel İsa ve mesajıyla ne kadar ilişkili olduğu sorularına verilecek cevapla yakından irtibatlıdır.

Yeni Ahit uzmanı Marcus Borg, eldeki mevcut İncillerin doğrudan tarihsel dokümanlar olmadığını ve bu İncillerde bulunan İsa'ya ilişkin her deyiş ve hikayenin erken dönem kilisesi tarafından şekillendirilmiş olduğunu belirtir.¹¹ Bir başka ifadeyle İsa sonrası dönemde, Antakya merkezli Helenistik İsa cemaati ve Pavlus tarafından savunulan "Tanrısal Oğul Rab İsa Mesih" öğretisi çerçevesinde teşekkül eden ilk Hristiyan cemaat, Hz. İsa'nın yaşamı ve öğretilerine ilişkin kendilerine ulaşan duyumları, kendi İsa anlayışları doğrultusunda yorumlamışlardır; bu ilk cemaatin dinsel metinleri olarak ortaya çıkan İncillerde ise bu yorumlar yer almıştır. Dolayısıyla İncil metinlerinde gerçekten İsa'ya ait olan otantik söz ve davranışlarla bu ilk dönem kilisesi tarafından yapılan yorumlamalar birbirine karıştırılmıştır.

İsa ve Hristiyanlık

Antakya merkezli cemaat tarafından oluşturulan ve öğretilerinin temelinde İsa'nın bedenleşmiş ilahi oğul ve Mesih olduğu inancı yer alan bu harekete, muhalifleri tarafından, Miladi birinci yüzyıl ortalarından itibaren, Mesihçi düşünceyi merkez alan görüşlerinden ötürü Hristiyanlar (yani Mesihçiler) adı verilmiştir. Nitekim Resullerin İşleri'nin yazarı Luka da ilk kez Antakya'da elçilerin Hristiyan (Kristianous) olarak adlandırıldıklarını anlatmaktadır.¹²

Bu durumda Hz. İsa'nın, tarihsel açıdan Hristiyan ve Hristiyanlık terimleriyle bir irtibatı olmadığı açıktır. Esasen, İsa'nın yaşa-

¹¹ Borg, M., *Jesus, A New Vision*, New York 1987, s. 15.

¹² Resullerin İşleri 11:26.

dığı dönemde muhalifleri (genelde Sadukilik ve Ferisilikle irtibatlı Yahudiler) İsa'yı ve cemaatini Nasuralardan olmakla itham etmişlerdir. Nitekim gerek çeşitli Yeni Ahit metinlerinde gerekse Filip İncili, Mısırlılar İncili gibi apokrif (Hristiyanlarca sahih sayılmayan) metinlerde İsa ile ilgili olarak bu terim kullanılmaktadır. Bu metinlerdeki ifadelerden anlaşıldığına göre, İsa ile ilgili olarak kullanılan bu terim, İsa öncesi dönemlerden itibaren varlıkları bilinen ve Kudüs merkezli Yahudileri sapkınlıkla, Musa'nın mesajını ve kitabını bozup tahrif etmekle suçlayan Nasuralar mezhebiyle ilişkilidir. Kendilerine karşı şiddetli eleştiriler yönelten ve onları ısrarla Musa hukukuna davet eden İsa'yı, Yahudiler Nasuralardan olmakla itham etmişlerdir.¹³ Erken dönem Hristiyan yazar Epiphanius'un verdiği bilgilere göre, daha sonraları Yahudiler, İsa cemaatine, "İsa yanlıları" anlamında Yeşuanlar (İseviler) adını vermişlerdir.

Temsil ettiği mesajlar açısından da Hz. İsa'nın Hristiyanlıkla hiçbir ilgisi yoktur. Örneğin elimizdeki mevcut kanonik (Hristiyanlarca sahih sayılan) İncil metinlerinden tarih itibarıyla en eskileri olan Sinoptik İncillerde (yani Matta, Markus ve Luka'da) İsa, kesinlikle kendisini Tanrı Oğlu, Tanrı, bedenleşmiş Kelam, Mesih ve benzeri, Hristiyan teolojisinde son derece merkezi ve belirleyici olan isim ve niteliklerle adlandırmaz; aksine İsa'nın kendisine atfedilen ifadelerde İsa kendisi için sıklıkla "insanoğlu" tanımlamasını kullanır. Bundan başka çeşitli ifadelerde kendisinin bir "peygamber" olduğuna işaret eder. Bu konudaki en çarpıcı ifadeler Luka 13:31-34 ve Markus 6:1-4'te geçmektedir. İsa'nın talebeleri ve etrafındaki kişiler de onu peygamber olarak tanımaktadırlar.¹⁴ Aynı şekilde eldeki Sinoptik metinlerde İsa ile İsa'nın çağdaşı olan ve İsa

¹³ Bu konudaki geniş tartışma için bkn. Gündüz, Ş., *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara 2001, ss.14vd.

¹⁴ Örneğin bu konuda Luka 24:19, Markus 8:27-30 ile Resullerin İşleri 3:22-23, 7:37'ye bakılabilir.

öncesi bir peygamber olarak yörede halkı aydınlatmaya çalışan Yahya arasında kurulan irtibat ve her iki şahsiyetin mesajlarındaki paralellik de dikkat çekicidir.

İsa'nın halka tebliğ ettiği mesaj, başlıca üç husus etrafında yoğunlaşmaktaydı. Bunlardan ilki Tanrı'nın egemenliğine halkı davet etmesiydi. Tanrı'nın (ya da göklerin) egemenliği ise bir taraftan insanların Tanrı'ya iman ve onun emirlerine bağlanmakla yaşamlarında onun emrettiği yola girmelerini, bir taraftan ise yaklaşan hesap gününe inanmalarını ve ona hazırlık yapmalarını ifade etmekteydi. İsa'nın diğer temel mesajları ise, toplumdaki ahlaksızlıkların ve din istismarının tenkit edilmesiyle toplumdaki seçkinler/elit grubuyla din adamlarından kaynaklanan sosyal bozuklukların ve halkın üzerinde estirilen şiddet, sömürü ve terör düzeninin reddedilmesiydi.

Dolayısıyla günümüzde yaygın şekilde - yanlış olarak- anlaşıldığı gibi, tarihsel İsa'nın Hristiyanlıkla bir ilişkisi yoktur ve bu bağlamda İsa bir Hristiyan (ya da ilk Hristiyan) değildir. İsa ile ilgili yapılabilecek en basit bir tanımlama, onun bir Musevi (yani Hz. Musa'nın mesajını izleyen, onu tebliğ eden ve yaşadığı toplumda Musa hukukunun geçerliliğini savunan) olduğudur. Gerek Sinoptik İnciller gerekse Tomas İncili gibi metinlerde İsa'nın sözleri üzerinde yapılan araştırmalar, bunu ortaya koymaktadır. Nitekim Kur'an'da da Hz. İsa'nın bu özelliklerine vurgu yapılmaktadır (örneğin Ali İmran 48-51).

Pavlus: İlk Hristiyan Misyoner

Hristiyanlığın misyon anlayışının oluşumunda/gelişiminde hiç şüphesiz Pavlus'un önemli bir yeri vardır. Esasen Pavlus, bir bütün olarak Hristiyan geleneğinde (tarihinde, teolojisinde, etik anlayışında vs) oldukça önemli bir şahsiyettir; Hristiyanlık açısından olmazsa olmaz bir değerdir. Meşhur Hristiyan ilahiyatçı H. Küng'ün yerinde tespitiyle, "Pavlus olmaksızın ne Katolik Kilisesinden, ne

Yunan ya da Latin patristik teolojisinden ve ne de Hristiyan-Hele-nistik kültürden bahsedilebilir.”¹⁵

Her ne kadar Hristiyanlar, misyonun diğer insanlara iletilmesi konusunda ref'ranslarını Yeni Ahit'te yer alan İncil metinlerinde geçen İsa'nın bazı sözlerine dayandırsalar da Hristiyanlık tarihinde ilk sistematik misyon faaliyetinin Pavlus'la başladığı görülür. Pav-lus, Helenistik İsa cemaati tarafından kurgulanan ve kendisi tarafın-dan geliştiren “ilahi Oğul Rab İsa Mesih” inancını temel alan öğre-tileri yaymak amacıyla Anadolu, Yunanistan ve Makedonya'ya yö-nelik üç önemli misyon seyahati düzenlemiştir. Pavlus'un bu seya-hatlerini konu alan anlatılar ve bunlarla ilişkili çeşitli topluluklara (veya kimselere) gönderdiği mektuplar, Yeni Ahit metinleri arasın-da önemli bir yer tutmaktadır. Pavlus, mektuplarında, öğretilerini yaymayı hedeflediği bu misyon faaliyetlerinde uyguladığı metodo-lojiye ilişkin çeşitli bilgiler de vermektedir ki misyona ilişkin meto-dolojiyi konu alan bu bilgiler, Yeni Ahit öğretilerini yaşamlarında temel alan Hristiyan çevreler (özellikle de kutsal kitabı dinde temel referans sayan Protestanlar ve bunun uzantısı olarak faaliyet göste-ren Evangelik cemaatler) için bağlayıcı bir özellik taşımaktadır.

Pavlus, Korintlilere birinci mektubunda, inandığı öğretileri ya-yarken yaptığı fedakarlığı ve karşılaştığı zorlukları konu aldığı söz-lerinde, dini yaymada hedef aldığı kişilere misyonu götürürken esas aldığı metodu şöyle anlatır:

Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kaza-nayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahu-dilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın (Musa huku-kunun) denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları ka-zanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrı'nın yasasına sahip olmayan değil de Mesih'in yasası altında olan biri

¹⁵ Küng, H., *Christianity: Its Essence and History*, tr. J. Bowden, London 1995, s. 114.

olarak, Yasa'ya sahip olmayanları kazanmak için Yasa'ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için güçsüzlerle güçsüz oldum. Ne yapıp ne edip bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum (1 Kor. 9:19-22).

Pavlus, bir başka ifadesinde ise şöyle der: "Bana her şey serbest; ancak ben hiçbir şeyin kölesi olmam".¹⁶ Yine o, bir başka yerde ise "... kurtulsunlar diye birçok kimsenin yararını gözeterek herkesi her yönden hoşnut etmeye çalışıyorum" demektedir.¹⁷

Açıkça görüldüğü gibi bu ifadelerinde Pavlus, insanları kendi öğretilerine inandırabilmek için adeta her şeyi caiz gördüğünü ve her yolu denediğini, inanıp kabul etmediği halde karşısındakileri kendi tarafına çekebilmek amacıyla onların çeşitli inanç ve değerlerini kabul ediyormuş gibi görünüp, -en masum bir ifadeyle- "takiyye" yaptığını, kısaca amacını gerçekleştirebilmek için her yolu denediğini anlatmaktadır. Nitekim, Yeni Ahit'te yaşamı ve seyahatleriyle ilgili anlatılardan da onun bu metodolojisini nasıl yürürlüğe koyduğunu anlamak mümkündür. Örneğin Musa yasasına şiddetle karşı çıktığı bilindiği halde zaman zaman Yahudi bir çevrede bulunduğunda bunun gereklerine uyduğu görülmektedir. Mesela, katı bir sünnet olma karşıtı olduğu halde, ortam onu gerektirdiğinde öğrencisi Timoteyus'u sünnet ettirmekten kaçınmamış, yine Yahudi halka hoş görünmek amacıyla tapınakta Musa hukuku çerçevesindeki arınma törenlerine katılmakta bir beis görmemiştir.¹⁸ Bu tutum, İslam düşüncesinin son derecede önem verdiği "olduğun gibi görün görüldüğün gibi ol" prensibine karşı, hedefe ulaşmak için "gerektiğinde olmadığın gibi görünebilirsin" tavrının yeğlenmesidir. Mûhataplarına karşı açık, dürüst ve şeffaf olmamayı caiz gören

¹⁶ 1 Kor. 6:12; 10:23.

¹⁷ 1 Kor. 10:33.

¹⁸ Bkn. Resullerin İşleri 16:3; 21:20-27.

bu tutumda ahlaki bazı sorunların bulunduğu aşîkardır. Nitekim Pavlus'un bu metodolojisi, kendisinden yüzyıllarca sonra yaşayan Makyevelli'nin (N. Machiavelli) çokça tartışılan meşhur "davaya giden her yol mübahtır" ilkesini akla getirmektedir. Bir başka ifadeyle Pavlus, Makyevelli'den çok önce bu anlayışı prensip edinmiş ve kendisini rehber edinenlere bunu miras bırakmıştır.

Açıkça anlaşılacağı gibi Pavlus'un bu misyon anlayışı, muhatap aldığı insanları ne yapıp edip kazanmayı ya da Hıristiyanlaştırmayı amaçlayan ve bu uğurda gerekiyorsa her yola başvurmayı caiz gören bir anlayıştır. Günümüz misyonerlerinin, -ileride inceleyeceğimiz şekilde- gittikleri yörelerde başvurdukları yöntemler dikkate alındığında, Pavlus'un bu metodolojisinin misyonerlikte temel alındığı anlaşılmaktadır.

Hıristiyanlığın Siyasallaşma Süreci ve Misyonerlik

Miladi ikinci ve üçüncü yüzyıllarda çeşitli baskılarla yüz yüze olan Hıristiyanlık, önce 313 Milan Fermanı'yla birlikte Roma İmparatorluğunda korunma altına alınan bir din olmuş, bunu izleyen dönemde ise Roma'nın resmi dini haline gelmiştir. Bu süreç kilisenin siyasallaşmasını da beraberinde getirmiştir. Zira Roma İmparatorluğu, kendi siyasal yapısıyla bütünleştirdiği Hıristiyanlık inanç ve öğretilerini, resmi bir söylem olarak kabul etmiş ve tebası konumundaki halklara bu inancı gönüllü ya da gönülsüz benimsetme yoluna gitmiştir. İmparatorluğun resmi dinsel söylemi olarak belirlenen anlayışın dışında oluşan ya da oluşabilecek teolojik anlayış ve değerlendirmeler, doğrudan imparatorluğun egemenlik hakkına karşı bir başkaldırı ve isyan olarak kabul edilmiştir. Nitekim bu nedenle dördüncü yüzyılda farklı bir İsa anlayışıyla ortaya çıkan Donatizm ve Arianizm gibi akımlar, Roma İmparatorluğunun siyasal ve askeri gücü kullanılarak şiddetle bastırılma yoluna gidilmiştir. Yine bu nedenle başta Konstantin olmak üzere Roma imparatorları, Hıristiyan-

lığın çeşitli inanç konularının görüşüldüğü teolojik toplantılara taraf olarak katılmışlar; hatta belirli kararların alınması için bizzat kendileri böylesi toplantıların düzenlenmesini istemişlerdir.

Böylelikle Hristiyan inanç ve öğretileri çeşitli siyasal iktidarların resmi dini/söylemi haline dönüşmüştür. İktidarlarca benimsenen Hristiyanlığın belirli bir teolojik yorumunun dışında kalan düşünceler, şiddetle itham edilmiş ve taraftarları zındıklık ve heresi ile suçlanarak takibat altına alınmışlardır. Bu nedenle, tarihte “Ayrılmış Doğu Kiliseleri” adıyla ortaya çıkan Monofizit ve Diyofizit doğu kiliseleri (yani Süryaniler, Ermeniler ve Nasturiler gibi akımlar), farklı teolojik inançları nedeniyle erken dönemlerden itibaren imparatorluk ve onun resmi inancının savunucusu olan ana kilise tarafından aforoz edilmişler ve bu kiliselere bağlı halklar Roma tarafından imparatorluğa isyan ve zındıklık suçlamasıyla takibat altına alınmışlardır. Nitekim, Roma ve sonraki dönemlerde Bizans’ın bu baskı ve şiddetinden usanan doğu Hristiyanlarının yedinci yüzyıldan itibaren Müslüman hükümrânlığını adeta bir kurtuluş olarak görmüş olmaları ve genellikle yapılan bir barış anlaşmasıyla İslam egemenliğine girmeleri boşuna değildir.

İşte bu bağlamda Ortaçağda misyonerlik kurumu, iki farklı grubu muhatap almaktaydı. Bunlardan birincisi Hristiyan olmayan halklardı. Başta Avrupa ve Kuzey Afrika’nın farklı inançlara sahip olmayan halkları olmak üzere, Hristiyanlık dışı insanların Hristiyan inancına sokulması için Roma ve Bizans imparatorluklarının siyasal ve askeri desteklerini arkalarına alan Roma ve İstanbul kiliseleri, yoğun bir misyon faaliyetine giriştiler. Nitekim bu çabaların bir sonucu olarak kısa zamanda Roma İmparatorluğu sınırları dahilinde ya da imparatorluğun siyasal ve askeri etki alanı altında kalan bölgelerde yaşayanlar büyük oranda Hristiyanlaştırıldı. Misyonerlik faaliyetlerinin muhatabı olan ikinci grubu ise İsa’nın şahsiyeti, sakramentler vb konularda farklı teolojik değerlendirmelere sahip olan ve bu nedenle heretik sayılan gruplar oluşturmuyordu. Ortaçağ

boyunca Roma ve Bizans'ın resmi akidesine bağlı misyonerler, Süryaniler, Nasturiler, Ermeniler, Keldaniler vb bu farklı kiliselere bağlı inananları, Roma ve Bizans merkezli siyasal iktidarların resmi öğretilerine inandırmak için yoğun bir faaliyet gösterdiler. Hatta çoğunlukla arkalarına aldıkları siyasal ve askeri destekle, farklı düşünen bu insanları kendilerine döndürmek için zor kullandılar. İlerleyen dönemlerde de bu tür faaliyetler azalmaksızın devam etti. Özellikle Latin Kilisesi olarak da bilinen Roma Kilisesi, diğer bütün farklı kilise mensuplarını (Bizans imparatorluğunun resmi öğretisini temsil eden İstanbul Kilisesi bağluları da dahil) kendi inanç ve değerlerine bağlayabilmek, bir başka ifadeyle onları kendi bünyesinde sindirebilmek amacıyla yoğun bir kampanya yürüttü. Örneğin Ortaçağ boyunca Kilisenin önderliğinde, özellikle Müslümanlara karşı düzenlenen askeri seferler olarak bilinen Haçlı Seferleri, aynı zamanda Balkanlar ve Güney Avrupa'nın çeşitli bölgelerindeki farklı Hıristiyan gruplara karşı da düzenlendi. Yine, Müslümanlara karşı düzenlenen Haçlı Seferlerinde, Katolik Roma'ya bağlı Haçlı orduları yalnızca Müslümanları değil Ortodokslar, çeşitli doğu kiliseleri bağluları vb karşıt Hıristiyan grupları da (tabi ki bu arada Yahudileri de) hedef aldılar.

Böylelikle Batıdaki siyasal güçlerin desteğiyle hareket eden ve bu siyasal güçlerin resmi din söylemini temsil eden misyonerler, faaliyette bulundukları yerlerde, yalnızca inandıkları öğretilere halkı inandırma çabasında olmadılar, aynı zamanda irtibatlı oldukları siyasal güçlerin otoritesini ve egemenlik yetisini ifade eden resmi kültürel anlayışın temsilcisi oldular ve bunun propagandasını yaptılar. Dolayısıyla bu bağlamda misyonerlik, dinin siyasallaşması çerçevesinde, siyasal erkin otoritesinin kabulü ve pekiştirilmesi için gerekli olan kültür ihracıyla resmi din anlayışının savunusunda ve yayılmasında hayati rol oynayan bir kurum olageldi.

Miladi beşinci yüzyılın ikinci yarısında Batı Roma'nın çöküşüyle Roma Kilisesi, Batı Roma'nın iktidar alanı üzerinde doğan otori-

te boşluğundan yararlanarak kısa sürede siyasal bir güç olarak ortaya çıktı. Hristiyanlığın mimarı Pavlus'un, otorite ve egemenliği ikiye ayıran ve metafizik bağlamda egemenliği tanrıya verirken dünyevi anlamda egemenliği siyasal güçlere hasreden ve siyasal güçlere itaati tanrıya itaatle eşdeğer görerek egemenlik alanında tanrı ile kral arasında gerçekleşen bir güçler ayrımını esas alan yaklaşımına rağmen kilise ve Papalık, lehine gelişen mevcut şartlardan yararlanmış ve dini olmanın yanı sıra dünyevi bir iktidar olarak da ortaya çıkmak suretiyle dinin siyasallaşması hadisesini doruğuna çıkarmıştı. Kısa zamanda askeri, ekonomik ve sosyal kurumlarını tesis ettiren ve resmi din söylemine karşı çıkanları sindirip yok etmeyi hedefleyen engizisyon yargı sistemini geliştiren Roma Kilisesi, misyonerlik kurumu vasıtasıyla kendi teolojik ve siyasal iktidarını etrafa yaymaya ve böylelikle egemenlik alanını genişletmeye çalıştı. Ancak Roma Kilisesinin bu çabası, Hristiyanlık dünyasında bir dizi ayrılık hareketini de beraberinde getirdi. Öncelikle, 15. yüzyıl ortalarına kadar ayakta kalan Bizans'ın resmi din anlayışını temsil eden İstanbul kilisesi, Roma'nın bu girişimine karşı mücadele başlattı ve Roma ile İstanbul arasındaki bu çekişme ve karşıtlık, sonuçta Roma İmparatorluğunun mirasını paylaşan Hristiyan dünyasının iki büyük (ve birbirine düşman) akım halinde ortaya çıkmasına neden oldu; Katolik ve Ortodoks Kiliseleri oluştu.

16. yüzyıldan itibaren, başta ünlü Martin Luther olmak üzere çeşitli reformistler, bir dizi teolojik yenilik yanı sıra kilisenin siyasal/dünyevi bir güç olmasını sorgulamaya başladılar. Luther ve arkadaşlarının hareketi, aslında Hristiyanlıkta reformdan çok bir öze dönüş hareketiydi; zira dinde temel referans olarak kutsal kitabı kabul eden bu reformistler, örneğin egemenlik konusunda Pavluscu çizginin esas alınmasını öngördüler. Pavluscu yaklaşım, tanrının egemenliğini yalnızca metafizik alana ve iman, tövbe, yargılama vb konulara hasretmekte, dünyevi konularda ise siyasal/laik iktidarlara mutlak egemenlik tanımaktaydı. Dolayısıyla

“kimin toprağı onun dini” ilkesi çerçevesinde reformistler, kilisenin ve Papalığın dünyevi iktidar iddiasını (dolayısıyla teokrasiyi) reddetmekteydiler. Bu teolojik ve sosyolojik ayrılıklar kısa zamanda kuzey Avrupa’nın önemli bir kesiminin, Hıristiyanlığın ana gövdesinden Protestanlar olarak kopmasına neden oldu. Dolayısıyla Roma Kilisesinin (Papalığın) dinsel ve siyasal tavrının savunucusu ve yayıcısı olan Katolik misyonerler için, faaliyet alanlarına yeni bir muhatap kitle, Protestanlar eklenmiş oldu. Diğer taraftan, Protestan hareketinin de Hıristiyanlığın siyasallaşması sürecinden bağımsız olduğu ya da dinin siyasallaşmasına karşı çıktığı söylenemez. Zira, tanrı adına iktidarı elinde bulundurduğunu iddia eden Papalığa karşı çıkan Protestanlar, yine Tanrı adına iktidarın kilise dışı siyasal egemenlere verilmesi gerektiğini savundular. Hatta Protestanlar arasında bazıları, dünyevi iktidarların otoritesini o kadar vurguladılar ki dinsel alanın dahi siyasal iktidarlarca düzenlenmesi gerektiğini savundular. Böylelikle dinin siyasallaşma sürecinde Katolisizm Papalık ve kilise merkezli bir din anlayışını vurgularken, Protestanlık ise kilise dışı iktidarlar merkezli bir din anlayışını ön plana çıkardı. Yine, Katolisizm, Papalığın hegemonyacı gücünü arkasına alırken, Protestanlık da, başta Alman prens ve derebeyleri olmak üzere, çeşitli Avrupa siyasal güçlerini arkasına aldı. Protestan akım içerisinde yer alıp teşkilatlanan kiliseler kısa zamanda kendi anlayışları doğrultusunda bir misyon ve misyonerlik kurumu oluşturmakta gecikmediler. Protestan misyonerler de tıpkı Katolik meslektaşları gibi, Hıristiyan olmayan muhataplarla birlikte gerek Katolikleri gerekse diğer Hıristiyan kilise bağlılarını hedef aldılar. Kendi siyasal-sosyal anlayışlarını ve bu çerçevede oluşturdukları din yorumlarını diğer bölgelere ihraç etmeyi hedeflediler.

İlleyen dönemlerde gerek Katolik gerekse Protestan misyoner kuruluşlarının önemli bir hedefi, başta Ortadoğu ve Doğu Avrupa olmak üzere çeşitli yörelerde yaşayan ve genellikle Müslümanların

siyasal egemenliği altında bulunan doğu Hristiyanları oldu. Özellikle sömürge dönemlerinde, bu farklı Hristiyan grupların Katolikleştirilmesi veya Protestanlaştırılması amacıyla çeşitli Katolik veya Protestan ülkelere mensup misyonerler yoğun bir uğraş verdiler. Bunun neticesinde, örneğin Katolikleşmiş ya da Protestanlaşmış Süryaniler, Ermeniler vb gruplar (Türkiye’de mevcut olan Protestan Ermeni Kilisesi gibi) ortaya çıktı.

Müslümanlara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri

Müslümanlarla Hristiyanlar arasındaki ilişkilerin tarihi oldukça eskidir; İslam’ın ilk dönemlerine kadar uzanır. Yedinci yüzyılda İslam, genç ve dinamik bir inanç sistemi olarak, tarihte hiçbir dinin başaramadığı oranda hızlı bir yayılma göstermiş, kısa zamanda farklı etnik ve kültürel kimliklere sahip kitleleri kendine taraftar edinmiştir. İslam’ın bu dinamizmi, Müslümanları kısa zamanda siyasal, kültürel ve ekonomik bağlamda oldukça güçlü egemen bir hale getirmiş; böylelikle İslam, Hristiyanlığın ana vatani sayılan yörelerde, yani Filistin-Ürdün, Suriye, Anadolu ve Kuzey Afrika’da hızla yayılmıştır. Hatta Müslümanlar, ilerleyen dönemlerde İspanya’nın önemli bir kısmında Balkanlarda ve benzeri yerlerde de egemenliklerini tesis etmişlerdir.

Şüphesiz İslam’ın bu hızlı yayılışıyla siyasal ve kültürel açıdan Müslümanların sahip oldukları güç, diğer İslam karşıtlarıyla birlikte Hristiyanları ve teokratik yapısıyla Batı Hristiyanlığının patronajlığını yürüten Papalığı fazlasıyla rahatsız etmiştir. Nitekim Ortaçağ boyunca Batı Hristiyan dünyası, bu hızlı yükselen gücü durdurmanın ve geri püskürtmenin yollarını aramışlardır. Bu çerçevede birkaç yüzyıl sürecek olan çeşitli Haçlı Seferleri düzenlenmiş, bu seferlerin bazılarında elde edilen kısmi başarılarla ele geçirilen yörelerin Hristiyanlaştırılmasına ve buralardaki İslami kültürel değerlerin yok edilmesine çalışılmıştır.

Müslümanların her açıdan güçlü oldukları bu dönemlerde, kilisenin ve Hıristiyan misyonerlerin önceliği, İslam egemenliği altında yaşayan ve ana kilise (Roma) tarafından heresi ile suçlanan Hıristiyan grupları kendi cemaati yapmaya çalışmak olmuştur. Bununla birlikte misyonerler, kitleler halinde insanları kendisine çeken ve siyasal ve kültürel yönden güçlü olanların dini konumunda bulunan İslam'ın cazibesine karşı, kendi inanç esaslarını savunmak, Hıristiyan halkların İslam'a yönelmesine engel olmak, İslam'a giren Hıristiyanları yeniden Hıristiyanlığa döndürmeye çalışmak ve İslam'a karşı polemik üretmek konusunda yoğun çaba sarf etmişlerdir. Dolayısıyla Müslümanların her yönden güçlü oldukları bu dönemde Hıristiyan misyonerlerin Müslümanları Hıristiyanlaştırmaya yönelik çabalarından çok, İslam'a karşı kendi cemaatlerini bir arada tutabilmek ve Müslümanların otoritesi altında yaşayan farklı Hıristiyan grupları kendi kiliselerine çekmek yönünde faaliyetleri olmuştur. Bu arada, çeşitli İslam ülkelerine seyahatler yapan belirli Hıristiyan tarikatlarına mensup keşişler ve Hıristiyan seyyahlar, İslam'a karşı mücadele edebilmek amacıyla İslam'ı ve kendilerine göre İslam dininin eleştirilebilecek zayıf yönlerini öğrenmeye çalışmışlardır. Örneğin, Ortaçağ'da çeşitli İslam ülkelerine seyahatler yapan Fabri ve Piloti gibi Hıristiyan seyyahlar bu çerçevede faaliyet göstermişlerdir. Bunlardan Piloti, Müslümanların Hıristiyan oldukları ya da Hıristiyanlaştırıldıkları taktirde, onlardan çok iyi Hıristiyan olacağını; zira onların adalet ve bağışa/ihsana büyük önem verdiklerini vurgulamıştır. Yine bu dönemde kilise, İslam'a karşı mücadele kapsamında İslam inancının öğrenilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda 1311-1312'de gerçekleşen Viyana Konsili'nde Hıristiyan Batı ülkelerindeki üniversitelerde Arapça dili ve İslam kültürü okutan kürsüler kurulması yönünde kararlar alınmıştır.

Şüphesiz kilisenin İslam'ı öğrenmeye ve Müslümanları tanıma-ya yönelik bu çabaları yalnızca kendi cemaatlerini İslam'ın cazibesine karşı korumak amaçlı değildi. Müslüman halklar arasında ya-

pılacak misyon faaliyetleri için kullanılacak/kullanılabilecek bilgi birikimini elde etme amacı da taşımaktaydı. Nitekim, bu amaçla Kettonlu Robert'in yaptığı gibi Kur'an çeviri çalışmaları yapılmış, erken dönemlerde İslam'a karşı yazılan Arapça polemik türü eserler Batı dillerine kazandırılmış ve Cusalı Nicholas, Denys van Leeuwen (Dionysius Carthusians) ve Pedro de Alfonso gibi yazarlarca İslam'a karşı çeşitli eserler kaleme alınmıştır.

Ortaçağ'da İslam ülkelerine yönelik sistematik misyon faaliyetleri Haçlı Seferlerine kadar uzanır. Bu seferler sırasında Francis Assisi gibi bazı keşişler ve -yukarıda bahsettiğimiz- Piloti gibi seyyahlar, Müslümanlar arasında Hristiyanlığın yayılmasına dikkat çekmişlerdir. Bununla birlikte Müslümanlara yönelik ilk ciddi misyonerlik girişimin, genellikle, 1299-1306 yıllarında Raymund Lull'un Tunus'a yaptığı misyon gezisiyle sistematik olarak başladığı düşünülür. Her ne kadar Raymund Lull bu gezisinde umduğunu bulamamış ve herhangi bir başarı elde edemediği geri dönmüşse de Hristiyan misyonerlerin İslam toplumlarına yönelik faaliyetleri, özellikle Hristiyan Batının Müslümanlara karşı gücü eline geçirmeye başladığı dönemlerden itibaren canlanmaya başlamış, o tarihten günümüze çeşitli şekillerde devam etmiştir.

İslam ülkelerine yönelik misyonerlik faaliyetleri, özellikle 18. yüzyıl ve sonrası yoğunlaşmaya başladı. Çeşitli Batı devletlerinin sömürge hareketlerine paralel olarak, gerek Katolik gerekse Protestan misyonerlik teşkilatları Ortadoğu Müslüman halklarıyla, Ön Asya ve Uzakdoğu'nun Hindistan, Endonezya ve Malezya gibi Müslümanların yoğun yaşadığı çeşitli bölgelerinde Hristiyanlığın yayılışı için çaba gösterdiler. Özellikle 19. yüzyılda Hristiyan olmayan toplumlar arasında Hristiyan misyonunun yayılışı amacıyla Kuzey Amerika'da ve Hristiyan Avrupa ülkelerinde binlerce merkez oluşturuldu. Örneğin 1893'te yalnızca ABD merkezli Birleşik Presbiteryen Kilisesi'ne bağlı misyonerlik teşkilatlarının sayısı 861'di. Ayrıca yine bu kilise etrafında iki büyük misyoner cemiyetleri kurulu te-

şekköl etmişti. Amerika merkezli Presbiteryen Kilisesi, 19. yüzyıl-da Ortadoğu'nun Müslüman halkları arasında en aktif çalışan mis-yonerlik teşkilatlarını yönetmekteydi. Bu kilise bünyesinde faaliyet gösteren misyonerler, 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Suriye ve Mısır'ın çeşitli önemli yerleşim birimlerinde misyonerlik merkezle-ri oluşturdular. Bu merkezler aracılığıyla, özellikle açtıkları okullar ve diğer eğitim kurumları sayesinde, kısa zamanda yerli halk ara-sında büyük bir saygınlık kazandılar. Bu dönemde, yalnızca Kahi-re'de 125 misyon merkezi ve bu merkezin idare ettiği 113 okul ile 117 Pazar-okulu bulunmaktaydı.¹⁹

Amerika merkezli Presbiteryen Kilisesi çevresinde aktif olan misyoner örgütlerinin dışında İngiltere, İskoçya, İrlanda, Hollanda ve diğer çeşitli Avrupa ülkeleri merkezli Protestan misyoner grup-lar da İslam ülkelerine yönelik misyonerlik faaliyetlerinde önemli rol oynadılar. Doğal olarak Katolik misyoner gruplar da boş durma-dılar. Bunlar da, başta Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilinde yer alan çeşitli büyük yerleşim birimleri olmak üzere, Ortadoğu'da ve Afrika'da Hıristiyan misyonunu yaymaya çalıştılar.

Anadolu'da Misyonerlik Faaliyetleri

Ermenilikten Ortodoksluğa ve Süryaniliğe kadar farklı Hıristi-yan gruplar yüzyıllarca Müslümanlarla birlikte aynı topraklarda ya-şamalarına rağmen, Anadolu Müslümanlarına yönelik sistematik Hıristiyanlaştırma faaliyetleri 19. yüzyıla kadar fazla görülmedi. Doğal olarak bunun en önemli nedeni, -yukarıda da ifade ettiğimiz gibi- bu dönem öncesi Osmanlıların siyasal anlamda henüz gücünü kaybetmemiş olmasıydı. 19. yüzyıl ve sonrasında da Müslümanlara

¹⁹ Alexander, G. (ve diğerleri), *A History Of the Methodist Church South. The United Presbyterian Church*, New York 1894, ss. 223, 247-248, 255.

yönelik misyonerlik faaliyetleri, yüzyıllarca Müslümanlarla bir arada yaşayan Ermeniler, Ortodokslar, Süryaniler ve Nasturilerden kaynaklanmadı. Bugün hâlâ Ortadoğu'da yaşayan bu Hristiyan grupların sistematik misyonerlik faaliyetleri içerisinde yer almamaları dikkat çekicidir. Tabi bu gruplar arasından Protestanlaşmış veya Katolikleşmiş olanları ayırmak gerekir. Zira Protestan veya Katolik misyon grupların etkisiyle Protestanlaşan ya da Katolikleşen bu gruplar, yeni katıldıkları Hristiyan çevrenin misyon ve misyonerlik anlayışını da adapte etmişlerdir.

Henüz 17. yüzyılda, Fransa'yla yakınlaşma siyasetine paralel olarak bazı Cizvit ve Fransiskan din adamlarının ve misyonerlerin Osmanlının çeşitli şehirlerine gelip yerleşmelerine izin verildi. Fakat bu misyoner gruplar, Müslüman halktan ziyade Osmanlı vatan-daşı Hristiyan azınlıklarla diğer gayrimüslimleri hedef edindiler.

19. yüzyıl ise Anadolu'da faaliyet göstermeleri açısından misyonerler için tam bir altın çağ oldu. Osmanlının ekonomik, siyasal ve askeri yönden zayıflamasına paralel olarak Avrupa devletlerine tanınan ayrıcalıklar, bu devletler himayesinde çalışan misyoner örgütler için bulunmaz bir fırsat olmuştur. İngiltere ve sonraları Amerika himayesinde Anadolu'ya gelip yerleşen misyoner örgütleri, özellikle Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde açtıkları okulları üs edinererek Hristiyanlığı yaymaya çalışmışlardır. Bu dönemde misyonerlerce bazı illerde açılan okulların sayısını vermek, bu aktivitelerin ulaştığı boyutu anlamak açısından yeterli olacaktır. Örneğin 1894'te yalnızca Elazığ'da (Harput ve civarında) Protestanların açtığı okul sayısı 83'tür. 20. yüzyılın başlarında ise, çoğunluğu Amerikan Protestan gruplara bağlı olmak üzere Protestan ve Katolikler tarafından açılan okul sayısı 800 civarındadır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Anadolu'ya yönelik misyonerlik faaliyetlerinde ciddi bir kesinti yaşandığı görülür. Zira, savaşın öncesinde ve sonrasında, çeşitli güçlerin tahrik ve kışkırtmalarıyla isyan eden ya da yabancı istilacı güçlerle işbirliği yapan Hristiyan

azınlıklarla Müslüman halk arasında ciddi sorunlar yaşandı. Azınlıklardan kaynaklanan bu ihanet nedeniyle Müslüman halk genelde Hıristiyanlara karşı mesafeli durmaya başladı. Dolayısıyla Müslümanlara yönelik faaliyet sürdüren ve teşkilat olarak çeşitli Batı ülkelerine dayalı olan misyoner örgütleri büyük ölçüde Anadolu'yu terk etmek durumunda kaldı; bunların işlettiği okulların ise önemli bir kısmı kapandı. Cumhuriyetin ilan edilişi dolaylarında, misyoner kurumları çerçevesinde Anadolu'da aktif olan hâlâ çeşitli eğitim kurumları bulunmaktaydı. Ancak ilerleyen dönemlerde bunların birçoğu ya kendiliğinden ya da devletin müdahalesiyle kapanmak zorunda kaldı. Örneğin Bursa'da faal olan Amerikan Kız Koleji, burada eğitim gören kızlardan üçünün Hıristiyan olduğu haberlerinin yayılması üzerine, bizzat Atatürk'ün direktifiyle kapatıldı.

İlerleyen yıllarda da Anadolu'daki misyonerlik aktivitelerindeki duraklama ve gerileme devam etti. Şüphesiz bunda, henüz yeni kurulmuş olan Cumhuriyetin izlediği genellikle içe dönük politikaların ve İkinci Dünya Savaşı'nın büyük tesiri olmuştur. Ancak, çok partili sisteme geçilmesine ve Türkiye'nin izlediği politikanın dışa açılmaya başlamasına paralel olarak misyonerlik faaliyetlerinin de yeniden canlanmaya başladığı dikkati çeker.

Günümüz Hıristiyan Kiliseleri ve Misyonerlik

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hıristiyan dünyasında Mesih öğretisi inanlılarından oluşan kilisenin gerçek rolü ve Hıristiyanların ötekiler arasında üstlenmesi gereken işlev konusunda bir dizi önemli toplantı yapıldı. Kilisenin yeniden tanımlanması bağlamında önceki konsillerde alınan kararlar gözden geçirildi ve misyonerlik-kilise kurumu arasındaki sıkı ilişki vurgulandı. Buna göre kilise, yalnızca Hıristiyan inancına bağlı olan insanların oluşturduğu ve Hıristiyan cemaatin inanç ve ritüellerini ifade eden bir kurum değildir. Zira kilise, Yeni Ahit'te belirtildiği gibi İsa Mesih'in bed-

ni olarak aynı zamanda İsa Mesih misyonunun da ifadesidir. Bu bağlamda kilise kurumuna bağlı her organın ya da kilise ile ilişkili her kurumun en temel işlevi etrafa İsa Mesih öğretisini ifşa etmek ve İncillerde bizzat İsa tarafından yapılması istenen, bütün ulusların İsa Mesih yanlısı yapılmaları misyonunu yürütmektir. Dolayısıyla, bir TV tartışma programında konuşmacı olarak katılan bir Hristiyan din adamının da belirttiği gibi, her kilise bir misyonerlik kurumudur. Kilisenin faaliyet alanı ise bütün ulusları kapsayan tüm yeryüzüdür. Böylelikle Pavlusçu öğretiler etrafında şekillenen Hristiyan inancının kiliseye yüklediği tarihsel misyon, yeniden vurgulanmıştır.

1962-1965 yılları arasında gerçekleştirilen 2. Vatikan Konsili, Katolik Hristiyanlığın kendisini yeniden ifade etmesi ve Hristiyan olmayan insanlara yönelik kilisenin geleneksel tavrını sorgulaması açısından önemli bir olay olarak tarihe geçti. Bu konsile ilişkin belgelerde, diğer insanlara İsa Mesih mesajını götürmenin ve bu çerçevede onlara yönelik misyonerlik faaliyetlerinin önemi tekrar tekrar vurgulandı. Gerek bu konsilde ısrarla önemi vurgulanan dinler arası diyalog gerekse geleneksel misyon yöntem ve tekniklerinin güncellenmesi bağlamında, misyonerliğin daha verimli yürütülebilmesinin yolları tartışıldı.

Diyalog

II. Vatikan Konsilinde gerek Müslümanlarla gerekse Hristiyan olmayan diğer kişilerle ilişkilerin hangi boyutta olması gerektiğine dair önemli kararlar alındı. Örneğin Müslümanlara yönelik belgede, İslamın tarih boyu hep olumlu meyveler verdiği ve Müslümanların gerek İsa'ya gerekse Meryem'e büyük saygı duydukları belirtildikten sonra, her ne kadar tarihte Müslümanlarla Hristiyanlar arasında bir takım olumsuz hadiseler yaşandıysa da artık her iki dinsel topluluk arasında daha yapıcı ve olumlu ilişkilerin kurulmasının gerekliliği vurgulandı. Ayrıca kilisenin çeşitli belgelerinde ve

toplantılarında, günümüz dünyasında yaşanan çeşitli krizler ve insanlığın yüz yüze kaldığı çeşitli sorunlara karşı dinler arası diyalogun ne kadar önemli olduğunun altı çizildi. Bununla birlikte yine çeşitli kilise belgelerinde ve yakın zamanlarda alınan kararlarda, dinler arası diyalogun diğer inanç bağlılarına Hıristiyan misyonunu ulaştırmanın önemli bir aracı olduğu belirtildi. Bir başka ifadeyle, bu doğrultuda kilisenin anlayışına göre dinler arası diyalog, misyonerlik faaliyetleri açısından olmazsa olmaz bir araçtır.

Böylelikle kilise öncülüğünde, gerek Müslümanlarla gerekse diğer inanç bağlılarıyla (hatta ateistler ve benzeri diğer kişi ve cemiyetlerle) diyalogu öngören çeşitli toplantılar düzenlendi. İfade ettiğimiz gibi, toplumlar arası barışın tesisi ve açlık, fakirlik, şiddet, anarşi ve kaos gibi insanlığın geleceğini tehdit eden sorunlara karşı evrensel işbirliği gibi görünür amaçların ötesinde kilisenin bu toplantılardaki temel amacı, ötekilere Hıristiyan misyonunun anlatılması açısından uygun ortamın oluşturulmasıydı.

Her ne kadar kilise dinler arası diyalogu, misyonerlik faaliyetleri için bir zemin kabul etse de diyalog süreci, diyalog kurulan toplumların ve dinsel geleneklerin de uygun şartlar oluştuğunda kendilerini Hıristiyanlara anlatmaları ve kendi inançlarını Hıristiyan inançlarına karşı ifade etmeleri ortamını da oluşturmaktadır. Dolayısıyla diyalog, eşit şartlarda ve yetkin kişiler tarafından yürütüldüğünde, bu süreç, yalnızca bir tarafın hegemonyacı dayatmaları şeklinde gerçekleşmeyecek, farklı inançlar ve kültürlerin birbirlerini tanımaları ve birbirlerine karşı kendilerini ifade etmeleri şeklinde cereyan edecektir. Bu da diyalogu, yalnızca Hıristiyanlığın yayılmasının vazgeçilmez bir yolu olarak gören ve diyalog sürecini bu bağlamda oluşturmaya çalışan kilisenin planını altüst edecektir.

Nitekim kilise, son dönemlerde diyalog ile hedeflediği şeylerin ne kadar gerçekleşip gerçekleşmediğini sorgulamaktadır. Hatta kimi kilise yetkilileri, görünürde barış, hoşgörü, uzlaş vb hususları ön plana çıkaran diyalogun, kilisenin asli görevi ve önceliği olan

misyonerliği ikinci plana ittiğini, Hristiyan misyonunun diyalogdan olumsuz etkilendiğini, dolayısıyla kilisenin diyaloga ilişkin tutumunu yeniden gözden geçirmesi gerektiğini ifade etmektedirler.

Diyalog bize ve kültürümüze yabancı bir kavram değildir. Zira, yukarıda da vurguladığımız gibi, Kur'an, diğer inanç bağlılarına diyalog kapısını sürekli açık tutmakta ve onlara Tevhid inancı temelinde bir arada olmayı teklif etmektedir. Aynı şekilde Hz. Muhammed'in yakın komşularından birisinin bir Yahudi olduğu, onunla zaman zaman borç alış veriş de dahil sıkı komşuluk ilişkileri içerisinde olduğu, yine Hz. Peygamberin Necran Hristiyanları gibi gayrimüslim gruplarla günümüzün diyalojik bağlamında olmasa da karşılıklı hoşgörüyeye dayalı ilişkiler geliştirdiği bilinmektedir. Bundan başka tarih boyu Müslümanlar, farklı inanç bağlısı kimselerle bir arada yaşamışlardır; çok kültürlülük ve çok inançlılık Müslümanlara yabancı değildir. En azından Anadolu'da İslam'dan Hristiyanlık ve Yahudiliğe, Yezidilikten diğer çeşitli heterodoksal akımlara kadar birçok inanç sistemi yüzyıllardır aynı coğrafyayı paylaşmışlar ve zaman zaman çeşitli iç ve dış kışkırtmalar nedeniyle vuku bulan bazı olumsuz olaylar dışında birbirleriyle barış ve hoşgörü ortamı içerisinde yaşamışlardır.

Dolayısıyla Hristiyanlarla ve diğer inanç bağlılarıyla (aynı şekilde ateistler ve benzeri kimselerle) diyalog kurmak, onlara ve inançlarına saygı göstermek, onları anlamaya tanımaya çalışmak, İslam'ın da öngördüğü barış ve huzur ortamının tesis edilmesi için zorunludur. Hristiyanlar ya da başkalarıyla eşit şartlarda diyalog toplantılarını yürütecek yetkin/aydın kişilerin yetiştirilmesi, diyalogu misyonerliğin bir yolu olarak gören ve düzenledikleri diyalog toplantılarından bu gayeye yönelik sonuçlar elde etmeye çalışan kilisenin çabalarını boşa çıkaracaktır.

Evangelizm

Diyalog kavramıyla birlikte, misyonerlik faaliyetlerinde ön plana çıkarılan bir diğer kavram evangelizm ve evangelizasyon oldu.

Hıristiyan mesajının/öğretisinin ya da iyi-haberinin bütün insanlara iletilmesi anlamına gelmekte olan bu terim, özellikle misyonerlik teriminin Hıristiyan olmayan kültürler ve bağluları arasında oluşturduğu olumsuz imajı değiştirmek amacıyla kullanılmaya başlandı. Aslında evangelion yani “iyi haber, müjde” terimi İsa Mesih’in hayat hikayesi ve mesajını konu edinen dinsel metinler içinler kullanılmaktadır ve Yeni Ahit metinlerinde Pavlus’un yaydığı bir iyi haberden bir müjdeden bahsedilmektedir. Dolayısıyla evangelizm, Hıristiyan müjdesinin yayılmasıyla ilgili tarihsel geleneğin yeniden vurgulanmasını hedeflemektedir.

Evangelizmin muhatabı yalnızca Hıristiyanlık dışı diğer din mensupları değil, dine karşı ilgisiz kalan Hıristiyan halklar da dahil tüm insanlar olarak görülür. Dolayısıyla evangelizm, misyonerlikten farklı olarak hem Hıristiyanlara hem de Hıristiyan olmayanlara yönelik İncil mesajının sunulması amacına yöneliktir.

Evangelizm kavramı özellikle Protestan misyonerlik faaliyetlerinde anahtar bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bugün birçok evangelik kilise, kurduğu misyoner teşkilatlarıyla dünyanın dört bir tarafında Hıristiyanlık propagandasını yürütmektedir.

Sosyal Adaletin Temini

Çağdaş misyonerliğin tanımlanması bağlamında kilisenin üzerinde durduğu önemli bir kavram sosyal adalet kavramıdır. Kilise resmi belgelerinde, yeryüzünün farklı bölgelerinde insanların karşı karşıya olduğu eşitliksizliklere ve adaletsiz paylaşımlara dikkat çekilmekte ve Hıristiyan misyonunun bu insanlara ulaştırılabilmesi için misyonerlik esnasında bu sorunlara yönelik çabalara da mutlaka yer verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda açlık, fakirlik, işsizlik ve kaos ortamlarına ilgisiz kalınamayacağı vurgulanarak bu sorunlarla uğraşmanın tanrısal mesajın insanlara iletilmesiyle yakından irtibatlı olduğu belirtilmektedir. Özellikle İsa Mesih’in fakirlere ve açlara yönelik yaklaşımını ele alan kutsal metin-

lerderi hareketle, bu insanların sorunlarıyla ilgilenmenin, kilisenin temel görevleri arasında olduğu ifade edilir. Böylelikle kilise, misyonerlerin dünyanın fakirlik, yoksulluk, açlık vb felaketlerle cebel-leşen bölgelerinin halklarına gidip, onların sorunlarıyla yüzleşmelerinin, bu sorunlara karşı çözümler üretmelerinin, bu insanların İsa Mesih'in mesajını almaları açısından son derece önemli olduğunu düşünmektedir.

Örneğin, uzun süre çeşitli Müslüman toplumlar arasında Hıristiyanlığı yayma faaliyetlerinde bulunan Fransiskan misyonerlerin, misyonerliğe hazırlık bağlamında, aralarında misyonerlik yapacakları halkları tanıma ve yürütecekleri faaliyet öncesi halkın sempatisini kazanma amacına yönelik uyguladıkları metotlarıyla ilgili olarak diğer Hıristiyan misyonerlere yaptıkları şu öneriler oldukça ilginçtir:

*... bütün Hıristiyan misyonerler, bir yere, bir kültüre veya belirli bir halk arasına gitmeli; orada onların yaşam tarzlarını öğrenmeli, onları din'lemeli/gözlemeli, bir Hıristiyan olarak onların arasında yaşamalı, insanların ihtiyaçlarını öğrenmeli ve buna yardımda bulunmalı, İncil vaazı (daveti) için uygun bir zamanı beklemeli.*²⁰

İncil Mesajının Farklı Kültürel Yapılara Adaptasyonu

Günümüz kilisesinin, yine misyonerliğe ilişkin geleneksel Hıristiyan yaklaşımından hareketle, önemle üzerinde durduğu bir konu, farklı dinsel ve kültürel yapıya sahip topluluklara/halklara Hıristiyan mesajı götürülürken, o toplumların aşına oldukları dinsel ve kültürel yapıya uygun tarzda Hıristiyan mesajının yorumlanması, biçimlenmesi ve o toplumlara bu şekilde sunulmasıdır. Katolik misyonerlik çevrelerinin “inkültürasyon”, Protestanların ise “con-

²⁰ Nazir-Ali, M, *Mission and Dialogue: Proclaiming the Gospel Afresh in Every Age*, London: SPCK 1995, s. 56.

textualization” kavramlarıyla ifade ettikleri bu metot, Hıristiyan inancına ve değerlerine karşı tarihten ve kendi kültürel değerlerinden kaynaklanan bir bakış açısıyla olumsuz tutumlara sahip olan toplumların, Hıristiyanlığa karşı bu olumsuz yaklaşımlarını gidermeyi ve onların kendi kavram ve değerleriyle Hıristiyanlığı tanımlarını sağlamayı amaçlamaktadır. Özellikle İslam ülkelerine ve yurdumuza yönelik misyonerlik faaliyetlerinde yoğun şekilde kullanılan bu metodoloji, kaynağını yine Hıristiyanlığın kutsal kitabından almaktadır.

Yuhanna İnciline göre İsa Mesih, talebelerine, “size esenlik olsun; Baba beni gönderdiği gibi ben de sizi gönderiyorum” demiş ve bunu söyledikten sonra onların üzerlerine üfleyerek “Kutsal Ruh’u alın, kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur; kimin günahlarını bağışlamazsanız bağışlanmamış kalır” demiştir (Yuhanna 20:21-23). Hıristiyan inancına göre tanrısal oğul İsa Mesih, insanlara iyi mesajı iletme ve onları kurtuluşa sevk etmek için yeryüzünde bir insan şeklinde bedenleşmiş ve bir Musa hukukuna bağlı bir Yahudi gibi yaşamış, sonunda günahkar ilan edilerek çarmıha gerilmiştir. İnsanlığın aydınlanması ve kurtuluşa iletilmesi için bizzat İsa’nın şahsında gerçekleşen bu metot, yani mesajın iletilebilmesi için muhatap alınan insanların kültürel değerlerine ve yaşam biçimlerine adaptasyon, bütün Hıristiyan misyonerler için de geçerlidir. Zira yukarıda alıntılarımız ifadesinde bizzat İsa’nın kendisi bunu söylemektedir. Bundan başka Hıristiyanlar, yukarıda da hakkında kısaca bilgi verdiğimiz ilk Hıristiyan misyoner Pavlus’un da yaşamında bunu uyguladığını, misyonerlik görevi esnasında oldukça esnek bir tutum izlediğini, gerektiğinde Yahudiye Yahudi ve Yahudi olmayana Yahudi değil gibi davrandığını düşünürler. Bütün bunlardan hareketle Hıristiyan misyonerler, birazdan maddeler halinde sıralayacağımız gibi, misyonerlik faaliyetlerinde İncil mesajının farklı kültürel yapılara adaptasyonuna oldukça önem verirler.

Misyonerlerin Üçüncü Dünyaya Yönelik Faaliyetlerine Hazırlık Aşaması Olarak Uyguladıkları Genel Yöntemler

1- Misyon faaliyetleri için uygun, elverişli hedef kitleler/toplular belirlemek. Misyonerlik aktivitelerine başlamadan önce dikkatle üzerinde durulması gereken en önemli konu budur: Aktivitelere konu olacak hedef insanların tespit edilmesi. Peki, misyonerlik faaliyetlerinde önceliğe sahip olan hedef kitleler kimlerdir?

Ekonomik ve/veya sosyal ve siyasal sıkıntı çeken yöre halkları; fakir ülkeler.

Mülteciler ve sürgünler.

Etnik ya da kültürel açıdan azınlık statüsünde görülenler ya da kendilerini böyle görenler ve tanımlayanlar. Bu gruplar arasında da özellikle kendisini etnik açıdan azınlık görenler. Örneğin ülkemizde kendisini Kürt, Çerkez, Gürcü, Laz vb etnik kimliklerle tanımlayanlar; Afrika ülkelerinde çoğunluğun arasında kendisini farklı kabile kimlikleriyle tanımlamayı ön plana çıkaranlar gibi.

Çeşitli mezhepler (özellikle heterodoksal akımlar) ve azınlık statüsündeki dinsel akım bağlıları. Örneğin Ortadoğu ülkelerinde yaşayan Nusayriler, Yezidiler, Dürziler, Aleviler, Babiler, Bahailer, Kadiyaniler, Sabiiler vb akımlar.

Tarihsel olarak Hristiyan bir geçmişe/kökene sahip olanlar.

Savaş, iç çatışma ve kaos ortamında olan yöre halkları.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus şudur: Neden misyonerler, Hristiyan Batı ülkelerinde hızla yoğunlaşan din dışlıkları ve Hristiyan inancına ilgisiz kalan Batı halklarını değil de yukarıda sıraladığımız üçüncü dünya halklarını ve bu arada Müslüman halkları kendilerine öncelikli hedef seçmektedirler? Esasen burada, günümüzde Hristiyanlığın gerçekten Batının dini olup olmadığı da sorgulanmalıdır. Her ne kadar genelde halkının çoğunluğu Hristiyan görünse de bugün Batı insanının birçoğunun Hris-

tiyanlıkla ilişkisi pamuk ipliğiyle bağlıdır. Günümüzde muhafaza-
karlığıyla ünlü İngiltere'de bile kiliseye bağlı olan Hıristiyanların
oranı yüzde onun altındadır. Bu oran diğer Avrupa ülkeleriyle
ABD'de de çok fazla değişmemektedir. Yine 1990'lı yılların başında
Noel öncesi bir dönemde kilisenin ibadet günü olarak kabul ettiği
Pazar günleri alışveriş merkezlerinin açık olup olmaması konusun-
da İngiltere'de yapılan bir kamuoyu yoklamasında, işyerlerinin açıl-
masına dini yönden karşı çıkan kiliseyi destekleyenlerin oranı da
yine yüzde on civarında kalmıştır. Buna karşılık Hıristiyanlığın en
fazla rağbet gördüğü ya da kiliseye bağlılık oranlarının oldukça
yüksek olduğu yerlerin/halkların ise üçüncü dünya ülkeleri arasın-
da yer alan Orta ve Latin Amerika ülkeleri, Afrika'nın Hıristiyan
bölgeleri ve nispeten Hıristiyanlığı yeni kabullenmiş/kabullenmek-
te olan Güney Kore ve diğer bazı uzak doğu ve ön Asya halkları ol-
duğu dikkati çekmektedir. Üçüncü dünya Hıristiyan halklarıyla ye-
ni Hıristiyanlaştırılan bölgelerde bağlılarıyla nispeten sıkı ilişki için-
de olan kilise ve Hıristiyan inancı, Hıristiyanlığın vatani gibi görü-
len Batı'da gittikçe yalnızlaşmakta, Batı insanının Hıristiyan öğreti-
lere ve yaşam tarzına fazla rağbet etmediği görülmektedir. Belki de
bu nedenle günümüzde din değiştirmenin en yoğun yaşandığı yer-
ler Batı ülkeleridir. Yine bu nedenle olsa gerek, İslam (ve ikinci sı-
rada Budizm) Batı toplumları arasında hızla yayılmaktadır. Batının
Hıristiyanlıkla ilişkisine dayalı bu durum göz önüne alındığında,
neden misyonerlerin, Hıristiyan kültürüyle iç içe yaşayan ama Hı-
ristiyanlığa ilgisiz kalan Batılılardan çok üçüncü dünya ülkelerini
ve Müslüman toplumları Hıristiyanlaştırmayı hedefledikleri daha
iyi anlaşılabilir.

2- Misyonerlerin, faaliyetlerine hazırlık aşaması olarak uygula-
dıkları ikinci yöntem, hedef seçilen topluma yerleşmedir. Topluma
yerleşmede dikkat edilecek en önemli husus, doğal olarak o toplu-
mun (halkın, devletin veya devlete bağlı kolluk kuvvetlerinin) dik-
katini çekmemek, bir başka ifadeyle Hıristiyan misyoner olarak de-

şifre olmamaktır. Bunun için Hristiyan misyonerler üçüncü dünya ülkeleriyle İslam toplumlarında genellikle kendilerini gizleyecek ve faaliyetlerine örtü olacak ikinci, hatta üçüncü bir meslek edinirler. O ülkelere bu mesleklerle ilişkili paravan kurum ve kuruluşlar aracılığıyla giderler ya da gönderilirler. Misyonerlerin aktif olarak çalıştıkları kurum ve kuruluşlar ise şunlardır:

Çeşitli ulusal ya da uluslar arası yardım kuruluşları. Özellikle fakir ve yoksul ülkelere yönelik gıda yardımını üstlenen teşkilatlar da misyonerler yoğun faaliyet göstermektedirler. Bu çerçevede, örneğin, ülkemizde yakın geçmişte vuku bulan deprem felaketinde ABD, Avrupa ülkeleri ve Güney Kore merkezli misyonerlik teşkilatlarının örgütlediği kuruluşlar, gıda, ilaç vb yardımlar iletmek bahanesiyle deprem yöresine gelmişler; buralarda eğitim ve gençlik kampları kurmuşlar ve böylelikle misyonerlik faaliyetlerine uygun zemin oluşturmaya çalışmışlardır.

Sosyal hizmet teşkilatları. Bugün ABD ve Avrupa ülkeleri merkezli yüzlerce sosyal hizmet teşkilatı, çeşitli misyoner kuruluşları olarak çalışmaktadırlar.

Eğitim kurumları, yabancı okullar, yabancılarla ilişkili eğitim kurumları ve kurslar. 19. yüzyıldan itibaren misyonerlerin yoğun faaliyette bulundukları alan eğitim alanı olmuştur. Üçüncü dünya ülkelerinde açılan binlerce, on binlerce eğitim kurumu çatısı altında Hristiyanlık propagandası yürütülmüştür/yürütülmektedir. Şüphesiz bu okulların tamamına yakını Hristiyan din eğitimi dışında bir amaçla açılan okullardır. Fakat bu okullarda idareci, eğitmen, danışman vb sıfatlarla görevlendirilen Hristiyan misyonerler, farklı maskeler altında gerçek görevleri olan misyonerliği ifa etmeye çalışmışlardır.

Dil merkezleri. Misyonerlerin özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren rağbet ettikleri bir alan da dil merkezleri olmuştur. Bunda İngilizce'nin adeta bir dünya dili haline gelmesinin büyük rolü vardır. Bugün, bütün İslam ülkelerinde gerek yerli girişimcilerin çabalarıyla gerekse uluslar arası dil okullarının şubeleri olarak

açılan dil merkezlerinde öğretmen olarak çalışanların azımsanamayacak miktarı, aynı zamanda misyonerlik faaliyetlerinde bulunmaktadır. Misyonerlik teşkilatlarının kurduğu ve örgütlediği, merkezi genellikle ABD ya da Avrupa'da bulunan, uluslar arası öğretmen yetiştirme, yerleştirme ve meslek edindirme kuruluşları, üçüncü dünya ve İslam ülkelerinde bulunan bu dil okullarının öğretmen ihtiyacını, en hızlı ve ucuz şekilde karşılamakla görevlidir.

Turizm büro ve acentaları

Yabancı elçilikler, konsolosluklar

Yurtdışından idare edilen ya da din adamlarının yurtdışından atandığı kiliseler ve manastırlar.

Son olarak çeşitli paravan ya da reel ticari, iktisadi kuruluşlar. Bu konuda verilecek şu örnek, konunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır. 20. yüzyılın son çeyreğinde Malezya'da Hıristiyanlığın yayılması faaliyetleri için ülkeye gönderilen profesyonel misyonerler Mike ve Cindy Bowen çifti, anılarında bu ülkeye doğrudan misyoner olarak girişlerinin mümkün olmadığı için, bir Müslümanın sahip olduğu fakat yönetim kurulunda Hıristiyanların da bulunduğu bir peyzaj şirketi aracılığıyla ülkeye girdiklerini anlatır. Bu konuda şu sözler çok anlamlıdır: "Bizi kiralayan şirketin sahibi Müslümanlardı; fakat yönetim kurulunda bazı Hıristiyanlar da vardı, onlar bizim bu işe girmemize yardımcı oldular. Müslümanların sahip olduğu bir şirketin, Malezya'da İncil mesajını yaymamız yolunu bize açması gerçekten komik bir şey. Ama, kötüyü de sevmelisin!"²¹

3- Topluma dil, kültür ve sosyal ve geleneksel yaşam açısından adaptasyon.

4- Toplumu tanıma, toplumsal değerlerin (sosyo-kültürel yön-den) güçlü ve güçsüz yönlerini etüt etme, toplumsal çatışma ve birleşme noktalarını kavrama.

5- Son olarak yerleşilen toplumun inanç yapısını, dinsel değer-

²¹ <http://www.peopleunitedforreligiousfreedom.org/missionaries.htm>.

lerini ve dinsel kaynaklarını inceleme ve misyonerlik faaliyetleri açısından bunları değerlendirme.

İslam Ülkelerine ve Yurdumuza Yönelik Misyonerlik Faaliyetlerinde Kullanılan Yöntemler

Pavlusçu misyon anlayışının “takiyye” ve “gerektiğinde olmadığı gibi gözükme” ilkesini temel alan günümüz misyonerlerinin, İslam toplumlarında misyon faaliyetlerini yürütürken dikkat etmeleri gereken hususlara ilişkin sayısız çalışma (kitap, makale, tez, web sayfası vb) yayınlanmıştır. Çeşitli misyon merkezleri, misyonerlik eğitimi veren kurumlar ya da eğitimli misyonerler ve akademisyenlerce kaleme alınan bu çalışmalarda, Müslümanlara Hristiyan mesajının nasıl iletileceğinin, onları ürkütmeden nasıl yaklaşılabileceğinin yolları öğretilmektedir. Örneğin ABD merkezli bir misyonerlik kuruluşu olan International School of Theology’nin web sitesinde, kendisinin de bir İslam ülkesinde misyoner olarak çalıştığı vurgulanan Charles D. Egal, “Ministering to Muslims” başlıklı yazısında Müslümanlar arasında kullanılacak metod ve yöntemlerle ilgili olarak kısaca şu hususlara değinir:

Müslümanlarla irtibatta toplumun din dilini kullanmak.

Dua ve vaazlarda Kur’an’dan ve İslam kültüründen, Hristiyan teolojisiyle uyum içinde olan ya da teolojik açıdan sorun olmayan pasajları, ifadeleri ve örnekleri kullanmak. Egal, örneğin Fatıha suresinin bunun için çok uygun olduğu belirtir. Ancak zaman zaman da şu uyarıyı yapar: Kur’an’dan bazı kısımları kullanırken kesinlikle muhataba Kur’an’ın bir vahiy olduğu ya da olabileceği izlenimi verilmemelidir.

Müslümanları iyi anlamak ve onlarla giyim kuşam, yaşam, adetler, dil vb konularda özdeşleşmek. Örneğin Müslümanların uygulaması olan Cuma ibadetine paralel olan Cuma vaazları düzenlenebilir, ev kiliselerinin liderleri (rahip veya pastörleri) imam şeklin-

de sunulabilir/techiz edilebilir, ev kiliselerine girerken ayakkabılar çıkarılabilir, aynı şekilde Müslümanların uyguladıkları doğum ve ölüm törenleri, bayramlar vb adetler Hristiyan teolojisi bağlamında gözden geçirilerek bunlara riayet edilebilir ve son bir örnek olarak Müslümanların çok önem verdikleri abdest, bir günah itirafı ve Tanrıya yakarışın yeni yolu olarak kabul edilebilir.

Müslüman halkın tepkisini çekecek/çekebilecek tavır ve davranışları gizlemek ya da ertelemek. Örneğin Egal, Müslümanların tepkisini çeken kiliseler yerine cemaat evleri (ev kiliseleri) oluşturulabileceğini, yine tepki çeken vaftiz törenlerinin ertelenebileceğini ya da dikkati çekmeyecek şekilde yapılabileceğini belirtir.

Misyonda mümkün olduğunca yerli halktan kişileri kullanmak.

Egal, bu önerilerinin (ya da bizzat kendisinin misyon faaliyetlerinde tatbik ettiği bu metotların) haklılığının gerekçesini ise, bu şekilde Hristiyanlığa ilgi duyup İslam'dan Hristiyanlığa giren bir kişinin, hâlâ İslam kültürüyle ilişkisini sürdüreceği ve kendi toplumunda Hristiyan misyonunun temsil edilip yayılmasında daha aktif olarak görev yapabileceği şeklinde açıklamaktadır. "Böylelikle dine girmiş olan bir kişi kendi toplumuyla kalacak ve İncili daha iyi yayma imkanı bulabilecektir. Ayrıca bu metot, Hristiyan olmanın Batılı olma demek olduğu şeklindeki yanlış anlamayı da ortadan kaldıracaktır."²²

İslam toplumları ve üçüncü dünya halkları arasında uygulanan bu misyonerlik stratejisinin, inanılan değerlerin dürüstçe yaşanması ve olduğu gibi muhataba anlatılması olmadığı, "olmadığı şekilde gözüküp" aslında inanmadığı ve kabullenmediği halde karşısındaki kişilerin dinsel değerlerini, adet ve uygulamalarını kullanarak amacına ulaşmaya çalıştığı ve hedef seçilen insanları aldatarak/kandırarak onları din deği-

²² Egal, C.D., "Ministering to Muslims",

<http://www.leaderu.com/isot/docs/minmuslim.html>.

tirmeye çalıştığı, dolayısıyla ahlaki olmadığı ortadadır. Böylesi bir misyonerlik anlayışı din, vicdan ve ifade özgürlüğü sınırları dışına taşmakta, çeşitli yöntemlerle karşıdaki insanların inanç ve kültürlerini istismar etmektedir. Hristiyanlar, bir İslam ülkesinde kendi inanç ve ibadetlerini rahatça ifa edebilir, inanç ve öğretilerini rahatlıkla her platformda anlatıp tartışabilirler. Hatta bunu yayın basın yoluyla yapabilir, kutsal metinlerini ya da inandıkları öğretileri içeren metinleri insanlara ulaştırabilirler.²³ En başta İslam'ın insanlara sağladığı din ve yaşam özgürlüğü hakkı bunun teminatıdır. Ancak bunun, yukarıda tanımlamaya çalıştığım “davaya giden her yolu mubah” sayan ve Hristiyan öğretisinin şu ya da bu yorumunu kendi resmi din anlayışı kabul edip bu anlayışın dışarıya yayılmasını kendi siyasal ve kültürel egemenlik alanının genişletilmesi sayan ve misyonerliği bu konuda bir araç olarak kullanan anlayış doğrultusunda olmaması koşuluyla.

Karadeniz Bölgesinde (Özellikle Samsun'da) Yoğunlaşan Faaliyetler

Misyonerlik

Anadolu'da faaliyet gösteren misyonerlik teşkilatları öteden beri özellikle Anadolu'nun Batı ve iç kesimlerini, bu yörelerdeki ulaşım ve iletişim imkanlarının daha elverişli olması, yabancı elçi-

²³ Burada, kimi çevrelerce medyada sıklıkla dile getirilen, Hristiyanların İncil ve benzeri çeşitli metinleri halka parasız dağıtımalarına yapılan itirazı ve bu konudaki polemikleri doğru bulmadığımı vurgulamalıyım. Açık ve şeffaf olmak koşuluyla her inanç veya düşünce mensubu -muhtevası suç teşkil etmemesi koşuluyla- kendi metinlerini dilediği gibi halkın istifadesine sunabilmelidir. Aynı şekilde İslam ülkelerinde çoğunluğu oluşturan Müslüman halkın da kendilerini rahatlıkla ifade edebilmelerine imkan sağlanmalı, gerek Kur'an'ı gerekse İslami öğretileri içeren çeşitli bilgilendirici metinleri halka rahatça sunabilmelidirler.

liklerle konsolosluk hizmetlerinin buralarda yoğunlaşması ve bu bölgelerde yaşayan halkın Anadolu'nun diğer bölgelerine nazaran daha kozmopolit bir yapıda ve yabancı kültürel değerlere daha açık olması gibi nedenlerle, kendilerine hedef seçmişler; çalışmalarını buralarda yoğunlaştırmışlardı. Karadeniz (özellikle Doğu Karadeniz), Doğu Anadolu ve Kapadokya yöresi olarak da adlandırılan Niğde, Nevşehir ve Kayseri yöreleri ise, 20. yüzyılın son çeyreğine kadar misyonerlerin fazla rağbet etmedikleri bölgeler olarak kaldı. Son yıllarda misyoner teşkilatları, kendileri açısından el değmemiş bakir yöreler olarak görülen bu bölgelerde faaliyetlerini artırmaya başladılar.

Doğu Karadeniz bölgesinde öteden beri aktif olan Katolik kiliseler bulunmaktadır. Bunlardan Samsun'daki kilise Mater Delarosa, 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren bölgede faaliyettedir. Geçmişte bir ara kapalı kalmış, ancak sonradan yeniden açılmıştır. Günümüzde Fransa Strazburg başpiskoposluğunun dinsel denetimi altında faaliyet gösteren bu kilise, Samsun merkezli Katolik misyon faaliyetlerinin odağı konumundadır. Kilisenin yerli cemaati yok gibidir. Aslında Katolik inancı, tarihsel olarak da Anadolu'ya yabancı bir akımdır; dolayısıyla bu kilise Samsun'un bir liman ve ticaret şehri olması ve şehre dışarıdan gelen/gelebilecek Katolik Hristiyanlara hizmet etme amacıyla kurulmuştur. Ancak kilise son yıllarda yerli halka yönelik faaliyetlerini artırmıştır. Kilisenin şimdiki papazı Pierre Brunissen'in sık sık, misyonerlik faaliyetlerinde bulunmadıkları, ancak kiliseye gelip kendilerinden Hristiyanlıkla ilgili bilgi talep edenlere Hristiyanlığı anlattıkları yolunda açıklamalarına rağmen,²⁴ yöre halkının, kilisenin yoğun Hristiyanlık propagandası yaptığı, gençleri iş ve eğitim vaadiyle kiliseye gelmeye teşvik ettiği konusunda şikayetleri vardır. Hatta bu nedenle kilise aleyhine aç-

²⁴ Örneğin bu konuda en son bir aylık mecmuaya verdiği röportaj vardır. Bkn. Umut, Ocak 2002, sayfa 3.

lan çeşitli davalar da söz konusudur. Bugün, Samsun'da çoğunluğu gençlerden oluşan 30 civarında kişinin (bunlardan bir kısmı Anadolu Liseleri ile çeşitli özel kolejlerde öğrencidir) kiliseyle irtibatı vardır. Bu kişilerin bir kısmı yalnızca sempatizan konumundadır. Kilise papazı, kilisede ve kilise dışında Latince ve diğer Batı dilleri dersleri de vermektedir. Bu faaliyetleri dışında kilise papazı, gayrimüslimlerle ilgili çeşitli tarihsel olayların takibini yapıyor olarak da görünmektedir. Örneğin, çok öncelerde mevcut olan ancak sonradan şehir planlaması esnasında yıkılan Hristiyan mezarlığının yeniden tahsis edilmesi konusunda girişimlerde bulunmuş ve bildiğimiz kadarıyla bunun sonucu olarak Kıranköy mezarlığında bir yerin Hristiyan Mezarlığı olarak tahsis edilmesini sağlamıştır.

Periyodik olarak zaman zaman başta Fransa olmak üzere çeşitli ülkelerden Katolik din adanları ve kilise yetkilileri, Samsun'a gelmektedirler. Bu ziyaretlerin amacı dışarıya basitçe kilise ve Fransız papazın ziyareti olarak yansıtılmaktadır. Ancak kişisel olarak yaptığımız inceleme ve görüşmelerde bu ziyaretlerin aynı zamanda Samsun ve civarındaki (Trabzon'daki) Katolik aktivitelerin yerinde denetlenmesi, kiliselerin ve papazların sorunlarıyla kiliselerle yöre halkı arasındaki irtibatın incelenmesi amacına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Doğu Karadeniz'de Trabzon'da aktif olan Katolik kilisesi bünyesinde de benzer faaliyetler yürütülmektedir.

Yörede Katolik misyonerlik faaliyetleri dışında, çeşitli Protestan teşkilatlarına bağlı yoğun misyonerlik faaliyetleri yürütülmektedir. Bu faaliyetler özellikle Samsun ve Trabzon'daki üniversitelerle Doğu Karadeniz sahili boyunca yer alan merkezlerdeki Anadolu liseleri ile özel kolejlerde yoğunlaştırılmaya çalışılmaktadır. Protestan misyoner faaliyetlerinde özellikle iki grup dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki Kurtuluş Kilisesidir. Türkiye'de Ankara merkezli bu kilise çerçevesinde Kore ve Çin asıllı olan çeşitli ABD vatandaşları, dil okulları ve kurslarda İngilizce öğretmeni, meslek edindirme ve uluslar arası eğitim faaliyetleri merkezi vb paravan kuruluşların yöre temsilcisi veya benzeri

yollarla Samsun ve diğer şehirlere yerleşmekte; buralarda yaptıkları hazırlık çalışmalarını tamamladıktan ve belirli bir sempatizan ve çekirdek cemaat edindikten sonra yerlerine başkalarını bırakarak yöreyi terk etmektedirler. Bu yabancı misyonerlerin yöreyi terk etmelerinde, misyoner olarak deşifre olmalarının/edilmelerinin ve emniyet güçlerince faaliyetlerinin izlendiğini düşünmelerinin de büyük etkisi vardır. Bir başka Protestan misyoner hareket, İstanbul merkezli Presbiteryen Kilisesidir. Bu kilise de özellikle Trabzon ve Rize civarında aktivitelemi artırılmış durumdadır. Ayrıca Almanya merkezli Protestan Havariler Kilisesi gibi kiliseler de kendilerine taraftar bulmak amacıyla yoğun bir faaliyet içindedirler. Bu kiliseler özellikle Almanya'daki Türk işçi aileleri arasından edindikleri taraftarlarını misyoner olarak kullanmak suretiyle yörede cemaatler kurmaya çalışmaktadırlar.

Doğu Karadeniz yöresinde faaliyet gösteren Protestan misyoner teşkilatlan ev cemaatleri metoduyla çalışmaktadırlar. Ev kiliseleri olarak da adlandırılan dairelerde ya da evlerde haftada bir toplanmak, dua etmek, yapılan ve yapılacak faaliyetleri görüşmek ve misyon faaliyetinde bulunulacak sempatizanları belirlemek konusunda çeşitli görüşmeler yapılmaktadır. Bugün OMÜ personeli ve öğrencilerinden (özellikle Tıp Fakültesinde) oluşan Protestan Hristiyanlar ve sempatizanları bünyesinde toplayan çeşitli ev kiliselerinin bulunduğu bilinmektedir.

Bu gruplardan başka, başta Samsun olmak üzere, Doğu Karadeniz sahil şeridindeki yerleşim birimlerinde, Yahoya Şahitleri ve Bahailik gibi akımların misyonerlik faaliyetlerine de rastlanmaktadır. Bu faaliyetler, özellikle bu gruplara bağlı olan ve yöredeki üniversitelere öğrenci olarak dışarıdan gelen öğrenciler tarafından yürütölmektedir.

Diğer bölgelerde olduğu gibi, Karadeniz bölgesinde de misyonerlik faaliyetleri yörede yerleşik olan veya memur ya da öğrenci olarak bulunan Alevi vatandaşlar ile kendilerini Kürt, Çerkez, Gürcü, Laz vb kimliklerle tanımlayanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bundan başka, dini ve milli hassasiyetleri zayıf, sosyal ve ekonomik sıkıntı yaşayanlar

da yörede faaliyet gösteren misyonerlerin potansiyel hedefi konumundadır. En azından, kişisel olarak tanıdığımız Hristiyanların ve sempatanlarının büyük kısmının böyle olması bunu desteklemektedir.

Pontusçuluk

Anadolu'nun Batı bölgeleri gibi Doğu Karadeniz bölgesi de 19. yy sonlarından itibaren, Anadolu'da ayrılıkçı hareketleri örgütlemek, azınlıkları devlete karşı kışkırtmak ve başta Yunanistan olmak üzere çeşitli Batı ülkelerinin Anadolu'ya yönelik tarihi emellerini gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan birçok yıkıcı/bölücü örgütün üssü haline geldi. Başta Merzifon ve Havza yöresi olmak üzere kurulan birçok Pontusçu dernek ve örgüt, 20. yy başlarında, yöredeki azınlıkları devlete ve Müslüman halka karşı kışkırtmak ve tedhiş hareketlerine yöneltmek görevini üstlendi. Ayrıca bu örgütlerin üstlendikleri bir diğer önemli görev ise, yörede, Müslüman halkın aslen Türk ve Müslüman olmadıkları, asıllarının Rum veya -Rize ve Artvin yöresinde yaşayanlar için- Ermeni olduğu ve zorla Müslümanlaştırıldıkları propagandasını yürütmekti.

İstiklal Savaşı ve ardından Cumhuriyetin kuruluşu sonrası genel misyonerlik faaliyetleri gibi yöredeki Pontusçu faaliyetlerde de bir duraklama yaşandı. Ancak son yıllarda, yine misyonerlik faaliyetlerinde olduğu gibi Pontusçu faaliyetlerde de yeniden bir canlanma görülmektedir.

Yöredeki Pontusçu faaliyetlerin organize edildiği merkez başta Yunanistan olmak üzere çeşitli dış ülkelerdir. Giresun Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Baki Onurlubaş'ın basına yansıyan demecinde de vurgulandığı gibi,²⁵ Trabzon ve ilçelerini merkez seçen bu hareket Yunanistan'daki çeşitli dernekler tarafından desteklenmektedir. Eğitim ve iş vaadiyle yöredeki fakir gençler toplanıp

²⁵ Radikal, 5 Aralık 2001.

Yunanistan'a götürölmekte ve turizm adı altında yapılan gezilerde yöre halkına Pontusçuluk propagandası yapılmaktadır. Örneğın Tonyalı öğrencilerimizle yaptığımız kişisel görüşmelerde de son yıllarda Yunanistan'dan gelen grupların sistematik olarak Tonya ve köylerini dolaştıklarını, kendilerinin aslen burada yaşayan halkın akrabaları olduklarını, Hıristiyan ve Rum olduklarından dolayı zorla Yunanistan'a süröldüklerini söylediklerini anlamaktayız. Bu şekilde yapılan propagandalarla, yöre halkının Rum ve Yunan sempatizanı yapılmaya çalışıldığı, buradaki halka asıllarının Rum olduğu ve zorla Müslömanlaştırıldıkları kanaatinin benimsetilme-ye çalışıldığı ortadadır.

Yöredeki Pontusçu faaliyetlerle misyonerlik aktiviteleri arasında da sıkı bir bağ bulunmaktadır. Zira her iki hareketin de birleştiğı geri plan siyasal Hıristiyanlık anlayışıdır. Kökü ABD, Almanya, Fransa ve İngiltere'deki Katolik ve Protestan misyonerlik teşkilatlarıyla kökü Yunanistan'da olan ve Rum Ortodoks Hıristiyanlığı merkezinde yörede Rum milliyetçiliğini ve Yunan sempatizanlığını yaymaya çalışan Pontusçu teşkilatlar Hıristiyanlık ekseninde birleşmektedirler. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, misyonerlik teşkilatları öteden beri Hıristiyanlığın siyasallaşmasına paralel olarak, Hıristiyanlığı resmi din anlayışı olarak benimseyen ve kendi anladığı Hıristiyanlık öğretisini, kendi siyasal ve kültörel egemenliğini yaymak ve etki/otorite alanını genişletmek amacıyla faaliyette bulunan imparatorlukların ve ulusların emrinde olmuştur. Dolayısıyla yöreye yönelik Yunan milli politikası olan Pontusçuluk idealini gerçekleştirmekte de Hıristiyan değer ve öğretileri misyonerler tarafından kullanılmakta, bu idealin gerçekleştirilmesinde yöre halkının Rum Hıristiyan kimliğine en azından sempatizan halle getirilmesine çalışılmaktadır.

Çağdaş Misyonerlik Yöntemleri ve Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri

Mahmut Aydın

*Ateşin yanarak yaşadığı gibi Kilise de
misyonerlik faaliyetleriyle
hayatini devam ettirir.*

Emil Bruner

Misyonerlik Nedir?

Bilindiği üzere evrensel bir mesaja/hakikate sahip olduklarına inanan her dinsel gelenek taraftarının kendi dinsel inancını diğer insanlara da benimsetmek için bir takım faaliyetler içinde olması gayet tabiidir. Çünkü böyle yapmakla onlar sahip oldukları inançları diğer insanlarla paylaşarak onların da söz konusu bu inançlar vasıtasıyla tıpkı kendileri gibi kurtuluşa ulaşmalarını sağlamak istemektedirler. Bu bağlamda günümüz büyük dünya dinlerine baktığımızda bunların özellikle üç tanesinin -İslam, Hristiyanlık ve Budizm böyle bir evrensellik olgusundan hareketle kendi sahip oldukları inançları diğer dinsel geleneklerin taraftarlarına sunma ve hatta benimsetme gayreti içinde olduklarını görüyoruz. İşte Hristiyan misyonerliği de böyle bir isteğin sonucunda ortaya çıkmış bir harekettir. Göndermek anlamına gelen Latince **mission** kelimesinden gelen, tüm batı dillerinde aynen kullanılan ve sözlük anlamı iti-

barıyla yapılması için kişiye verilen önemli bir görev demek olan “misyon” terimi Hristiyan ilahiyatında Hristiyan inancını Hristiyan olmayanlara sunmak için yurtdışına gönderilen grupların eylemlerini ifade etmektedir. Buna göre misyonerlik, Hristiyan inancını Hristiyan olmayanlara yaymayı hedefleyen amaçlı ve örgütlü her çeşit Hristiyan propagandasını ihtiva eden faaliyetler bütünüdür. Bu faaliyetleri yerine getiren kişiye de “misyoner” denir.

Misyonerliğin Dinsel Temelleri

Hristiyan misyonerlik anlayışının ilk temeli Hristiyanlığın evrensel bir dinsel gelenek olması ve sunduğu mesajın da tüm insanlığı kurtarıcı bir karaktere sahip olduğu iddiasıdır. Hristiyanların kendi inançlarını diğer insanlara sunmaya çalışmalarının ikinci önemli nedeni ise hiç şüphe yok ki ölümden dirilerek taraftarlarına görüldüğü iddia edilen Hz. İsa’nın onlara yönelttiği şu hitaptır: “İsa yanlarına geldi, ve onlara söyleyip dedi: Gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyet bana verildi. Şimdi, siz gidip bütün milletleri şakirt edinin, onları Baba, Oğul ve Ruhul-Kudüs ismiyle vaftiz eyleyin. Size emrettiğim her şeyi onlara öğretin...”²⁶ İsa’nın ölümü sonrası taraftarlarına yaptığı bu çağrı Hristiyan teolojisinde “büyük görev” (*great commission*) olarak adlandırılmaktadır. Bu görevlendirmede İsa, çarmıha gerilmesinden üç gün sonra ölümden dirilerek taraftarlarına görünmüş ve onları mesajını tüm insanlara ulaştırmaya çağırmıştır. Görüldüğü üzere günümüz misyonerliğinin en önemli dayanağı olan bu İncil ifadesini İsa, yaşamında değil de çarmıha gerildikten üç gün sonra dirildiğinde söylemiştir. Bundan dolayı Yeni-Ahit araştırmacılarına göre bu ifade hiçbir şekilde tarihin İsa’sı-

²⁶ Matta, 28: 18-20; ayrıca bkz. Luka 24:47-48; Resullerin İşleri 1:8; Yuhanna 20:22-23.

na ait değildir. Bilakis o ilk Hristiyan toplumunun evrensel bir dünya misyonuna sahip olduğunu ileri süren Incil yazarlarına aittir. Çünkü bu araştırmacılara göre İsa, yaşamında havarilerini Yahudiler dışındaki milletlere misyon faaliyetinde bulunmamaya çağırarak tebliğ alanını sadece Yahudilerle sınırlı tuttuğunu ifade etmişti.²⁷ Zira İsa dünyanın sonunun çok yakın bir zamanda geleceğine inandığı için evrensel bir dünya misyonu fikrine sahip değildi.²⁸ Hristiyanları Incilin mesajını tüm dünyaya yayarak herkesi Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz etmeye çağırان bu Incil ifadesi ile ilgili şu noktanın da altını çizmek istiyoruz. Sinoptik Inciller olarak adlandırılan Markos, Matta ve Luka ile Matta ve Luka'nın kaynak olarak kullandığı Q ve apokrif Tomas Incillerinde tarihin İsa'sına aidiyeti kuvvetle muhtemel olan sözleri bir araya getirip incelediğimizde İsa'nın temel öğretisinin yaklaşan son konusunda insanlığı uyararak onları Tanrı'nın Egemenliğine katılmaya davet etmek olduğunu görmekteyiz. Nitekim bu bağlamda Matta Incilinde İsa'nın şöyle dediğı rivayet edilmektedir: "Zaman doldu. Tanrının Egemenliği yakındır. Günahlarınızdan tövbe edin ve bu mesaja (müjdeye) inanın".²⁹ Bu ifadeden de görüleceğı üzere İsa yaşamında insanları yaklaşan son konusunda uyararak onları günahlarından vazgeçmek suretiyle Tanrı'nın iradesine teslim olmaya çağırmış ve bunu yaparken de hiçbir şekilde insanları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz olmaya davet etmemiştir. Incillerin naklettiğine göre İsa'nın kendisi Hz. Yahya tarafından vaftiz edilmesine rağmen o, yaşamında kendisine inananları vaftiz olmaya çağırmamıştır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz üzere çarnıh sonrası İsa'ya atfedilen

²⁷ Matta 10:5-6.

²⁸ Bkz., Robert W. Funk & Roy W. Hoover, *The Five Gospels: The Search for the Authentic Words of Jesus*, New York: Polebridge Press, 1996, s. 270.

²⁹ Markos, 1: 14-15.

sözle o havarilerini tüm insanları kendi öğrencisi yaparak Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz etmeye çağırmıştır. Bu gerçeğin ışığı altında şu soru tabii olarak karşımıza çıkmaktadır: Tarihin İsa'sı tarafından yapılmayan bu çağrı nasıl oldu da daha sonra ona atfedilmiştir? Veya diğer bir ifadeyle "büyük görev" olarak adlandırılan bu çağrı nasıl ortaya çıkmıştır?

İsa'nın İncillerle İlişkisi

Bilindiği üzere İnciller Hz. Muhammed'e gelen vahiylerin bir araya toplandığı Kur'an'ı Kerim gibi, İsa'ya gelen vahiyleri bünyesinde toplayan kitaplar değildir. Onlar İsa'dan yaklaşık 35-40 yıl kadar sonra onun sözlerinin ve eylemlerinin kendisinden sonra ortaya çıkan şartlar çerçevesinde bir araya getirilmesinden oluşan kitaplardır. Ayrıca ne İncil yazarları ne de Yeni Ahit'in diğer kitaplarını telif edenlerin hiçbiri, tasvir ettikleri olayların bizzat görgü şahidi de değildi. İncil yazarları, İsa'dan sonra birkaç on yıldır nesilden nesile aktarılan sözlü ve yazılı geleneğe bağlı ikinci hatta üçüncül betimlemeciler konumundadırlar. Bu bağlamda, İsa'nın ilk elden orijinal hatıraları, (1) Hristiyanların kendi din liderlerini yüceltmek için onu evrensel nitelikli dinsel bir figür haline getirme çabalarıyla; (2) kaleme alındıkları dönemim ölen ve dirilen tanrı motifleriyle; (3) Gentile kökenli Hristiyanların oluşturduğu ilk Kilise'nin, kendisinden ayrıldığı merkez Yahudiliğe karşı çıkmasıyla; (4) Bizzat Hristiyan toplumunun farklı akımları içinde ihtilaf çıkaran polemiklerle, (5) ve İsa'nın yaşamında cereyan eden olayların Eski-Ahit peygamberlerinin verdikleri sözlerin yerine getirilmesi ve böylece de onun Eski-Ahit peygamberliğinin tamamlayıcısı olarak sunulmasıyla çeşitli şekillerde muhafaza edilmiş, ayıklanmış, geliştirilmiş, yüceltilmiş ve kısmen de tahrip edilmiştir. İsa'nın orijinal hatıralarının bu şekilde manipüle edilmesini Howard Kee şu şekilde ifade eder: "Bu dönemde tarihçiler sadece geç-

miş olayları nakletmekle kalmamış aynı zamanda kendilerini o olayların şimdiki okuyucular için ne anlam ifade ettiğini tedarik ediciler olarak görmüşlerdir”.³⁰ Görüldüğü üzere İnciller ne Tanrı'nın sözü ne de İsa'nın sözüdür. Onlar İsa'ya isnat edilen söz ve eylemleri ihtiva eden eserlerdir.

İlk Misyoner Pavlus ve Misyon Yöntemi

İncil mesajının diğer insanlara sunularak onların Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edilmesi gerektiği düşüncesi yukarıda ifade ettiğimiz İncil ifadesine dayanmasına rağmen ilk misyoner İsa'nın havari-

³⁰ Howard Kee, *What Can We Know About Jesus?* (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1990), s. 90; John Hick, *The Metaphor of God Incarnate* (London: SCM Press, 1993), s. 16; İncillerin oluşum süreci ile ilgili bkz., Mahmut Aydın, “Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya: İsa'nın Tanrılaşma Süreci”, *İslamiyat: İsa özel Sayısı*, III (2000), ss.50-57. Burada İncillerde İsa'ya nispet edilen söz ve eylemlerin gerçekte ne derece ona ait olup olmadığını inceleyen Jesus Seminary adlı merkezin şu bulgusunu da okuyucunun dikkatine sunmak istiyoruz: Son dönemlerde tarihin İsa'sının ortaya konması konusu ile ilgili son derece önemli araştırmalarda bulunan Jesus Seminary ekolü bünyesindeki yaklaşık 200 kişilik akademisyen ve din adamı ile 1986.yılından itibaren İncillerde İsa'ya isnat edilen söz ve eylemlerin hangi oranda ona ait olup olmadığını ele alıp inceleyerek bulgularını şu iki eserde okuyucuya sunmuşlardır. *The Five Gospel: The Search for the Authentic Words of Jesus* (1993) ve *The Acts of Jesus: The Search for the Authentic Deeds of Jesus* (1998). İlk çalışmada İsa'ya ait toplam 518 sözün İncillerde 1544 versiyonu olduğu tespit edilmiş ve bu sözlerden sadece 8'inin İsa'ya aidiyeti mümkün görülürken 82'sinin tarihin İsa'sı tarafından söylenmiş olmasının ihtimal dışı olduğunun altı çizilmiştir. İkinci çalışmada ise İncillerde anlatılan 176 eylemle ilgili 387 rapor ele alınıp incelenmiş ve bunlardan sadece 16'sının İsa'ya nispeti mümkün görülürken 84'ünün İsa tarafından işlenmiş olmasının mümkün bulunmadığı ifade edilmiştir.

leri değil, ondan yaklaşık üç yıl sonra Şam yolunda geçirdiği bir vizyon sonucu İsa'nın kendisini İncili tüm milletlere yaymakla görevlendirdiğini iddia eden Pavlus'tur.³¹ İlk Hristiyan teologu ve misyoneri olan Pavlus, İlahi oğul Rab İsa Mesih düşüncesi çerçevesinde geliştirdiği Mesih-merkezli din anlayışını yaymak için Antakya'dan başlamak üzere Anadolu, Yunanistan ve Makedonya bölgelerine çeşitli misyon seyahatleri düzenlemiştir. Onun bu seyahatlerini ve bu seyahatler esnasında çeşitli topluluklara gönderdiği mektuplarını konu alan yazılar günümüz Yeni-Ahit metinler arasında çok önemli bir yer tutmaktadır. Hatta bu yazılardan yarıdan çoğu yazılış tarihi itibarıyla İncillerden daha erken döneme aittir.³² Pavlus, söz konusu yazılarında geliştirdiği Mesih-merkezli din anlayışını daha geniş kitlelere yaymak için ne gibi bir strateji izlediğini de açık bir şekilde ifade ederek hem kendinden sonraki Hristiyanlara hem de günümüz misyonerlik teşkilatlarına misyon faaliyetleri esnasında ne gibi bir yöntem izlemeleri gerektiği açıklamıştır. Nitekim misyonerlikle ilgili eserlere baktığımızda, Pavlus'un misyonerler için her zaman özel bir ilgi ve ilham kaynağı olduğunu görürüz. Bu bağlamda Hristiyanlık tarihine baktığımızda, misyonerlikle ilgili hemen hemen her eserde Pavlus'un misyon stratejileri ele alınarak çağdaş misyonerlerin onlardan nasıl yararlanacaklarının altı çizilmektedir. Örneğin, modern dünyada takip edilmesi gereken misyon stratejileri bağlamında yeni misyon metotları geliştirmeye çalışan Roland Allen ilk defa 1912 yılında yayınladığı *Missionary Methods: St. Paul's or Ours* (Misyoner Metotları: Aziz Pavlus'un metodu mu Yoksa Bizimki mi?) adlı eserinde mo-

³¹ Bkz., Resullerin İşleri, 9: 1-19; 22: 4-16; 26:9-19; Pavlus'la ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Şinasi Gündüz, *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara: Ankara Okulu, 2001.

³² Pavlus'un Selaniklilere I ve II. mektupları, Korintlilere I. ve II. mektupları, Galatyalılara, Romalıları, Filibibililere, Filimona ve Koloselilere mektupları MS.45-60 yılları arasında yazılmışlardır. John Macquarrie, *Jesus Christ in Modern Thought*, London: SCM Press, 1990, ss. 48-49.

dem misyonerlere Pavlus'un misyon stratejisini salık vermektedir.³³ Durum bu olunca misyon anlayışı sadece kendinden sonrakilerce değil, aynı zamanda günümüz misyon kuruluşları tarafından da izlenilmesi gereken bir misyon yöntemi olarak kabul edilen Pavlus'un temel misyon politikasının ne olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır. Burada konumuz Pavlus'un misyon metodolojisi olmadığı için onun misyon politikasını detaya girmeden ana hatlarıyla verip geçeceğiz.

Pavlus, MS. 50'li yılların başlarında kaleme aldığı Korintliler'e birinci mektubunda İsa'nın ilahi oğulluğu çerçevesinde geliştirdiği Mesih-merkezli din anlayışını yayarken yaptığı fedakarlıkları ve karşılaştığı zorlukları ifade ettiği bölümde öğretisini yaymak için hedef kitle olarak seçtiği kişilerle iletişim kurarken nasıl bir strateji izlediğini şu şekilde ifade etmektedir:

*Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrı'nın Yasa'sına sahip olmayan biri değilim, Mesih'in Yasası altındayım. Buna karşın, Yasa'ya sahip olmayanları kazanmak için Yasa'ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için onlara güçsüz oldum. Ne yapıp yapıp bazıları kurtarmak için herkesle her şey oldum. Bunların hepsini, Müjde'de (İncil'de) payım olsun diye yapıyorum.*³⁴

Bu pasajdan anlaşılacağı üzere Pavlus, geliştirdiği öğretiyi daha fazla sayıda insana yaymak için her yolu kendine meşru saymıştır. Bu bağlamda o şu temel misyon stratejilerini benimseyerek onları kendinden

³³ David J. Bosch, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, Maryknoll: Orbis Books, 1993, s. 123.

³⁴ 1. Korintliler, 9: 19-23. Vurgular bize aittir.

sonra gelenlere tavsiye etmektedir: (1) Misyon faaliyetinde bulunacak kişi mutlaka esnek bir yapıya sahip olmalıdır. Yani misyoner İncil mesajını yayarken karşılaştığı her şart ve duruma uygun bir tutum ve tavır içinde olmalıdır. (2) Misyonerlik faaliyetinde bulunacak kişi son derece duyarlı ve hassas olmalıdır. Yani misyoner karşılaştığı durum karşısında paniğe kapılmayarak kendi lehine olacak şekilde o durumdan kurtulmayı becermelidir. (3) Misyoner İncil mesajını diğer insanlara sunarken mümkün merteye kendini onların yerine koyarak bunu yapmalıdır. (4) Misyoner kendini İncilin mesajını sunacağı insanlardan farklı görmemelidir. Onlar gibi yaşamalı onlar gibi hareket etmelidir. (5) Misyoner tüm bu faaliyetleri yaparken onları sadece İncilin mesajını daha fazla kişiye ulaştırmak ve böylece onları kurtuluş yoluna sevk etmek için İsa-Mesih adına yaptığını her fırsatta vurgulamalıdır.

Misyonerliğin Temel Amaçları

Hristiyanlığın tüm insanların kurtuluşu için mutlak ve evrensel hakiate sahip olduğu anlayışı ve Pavlus'un sunduğumuz bu misyon metodolojisi çerçevesinde gelişip kurumsallaşan Hristiyan misyonerliği geleneksel olarak şu ana hedefleri öngörmektedir: (1) Hristiyan inancının propagandasını yapmak. (2) İsa'nın temel mesajı olan Tanrı'nın Krallığı anlayışını Hristiyan olmayanlara da benimsetmek suretiyle onun alanını genişletmek. (3) Kafirleri (bu terim son dönemlere kadar tüm Hristiyan olmayanlar için kullanılmaktaydı) Hristiyan yapmak suretiyle onları hidayete erdirmek. (4) Bütün bunları yaparak dünyanın her tarafında yeni yeni kiliseler tesis etmek.³⁵ Tüm bu noktaları şu cümleyle özetleyebiliriz: Hristiyanlar ilk dönemlerden itibaren yürüttükleri misyonerlik faali-

³⁵ David J. Bosch, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, Maryknoll: Orbis Books, 1993, s.1.

yetleriyle inançlarını tüm dünyaya yaymak suretiyle bütün dünyayı batı Hristiyanlığının hakimiyeti altına almaya ve sonuçta da Hristiyanlık dışındaki tüm dinsel gelenekleri ortadan kaldırmayı hedefliyorlardı. Kanaatimize göre bu tarz bir misyon anlayışının en önemli dayanağı Hristiyan misyonerliğinin temel dayanağı olarak kabul edilen yukarıda ifade ettiğimiz Matta 28:18-20 ifadesidir. Zira bu ifadede şu üç nokta önemle vurgulanmaktadır: (1) Gökte ve yeryüzünde tüm yetki İsa'ya verildiği için onun mesajı tek doğru mesajdır. Bu nedenle tüm insanların kurtuluşa ermesi için bu mesajı inanmaları zorunludur. (2) İsa, taraftarlarını kendi mesajını diğerlerine sadece sunmaya değil, aynı zamanda onları ne yapıp yapıp kendi öğrencisi yapmaya da davet etmektedir. (3) İsa'nın mesajını kabul eden kişiler mutlaka Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edilmelidir. Vaftiz işlemi kilisede olduğu için bu son ifade, dünyanın her tarafına yeni yeni kiliselerin inşa ederek onun egemenlik alanının genişletilmesi anlamına gelmektedir. Nitekim İncilin mesajını vaaz etmek suretiyle Kilisenin egemenlik alanını genişletmeyi öngörmesi 312 Milan Fermanı'yla Hristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini olmasından sonra iyice gün yüzüne çıkmıştır. Çünkü devletin resmi dini olmasından sonra imparatorluğun siyasi ve askeri desteğini de arkasına alan Kilise, Hristiyan olmayanları Hristiyanlaştırarak egemenlik alanını genişletmek için Hristiyan olmayan halklara yönelik her türlü baskı ve zulmü yapmaktan geri durmamıştır. Zira bu dönemde II. yüzyılın sonlarında Kiliseden ayrılmaları engellemek için ayrılıkçı ve hizipçilere karşı geliştirilen "Kilise Dışında Kurtuluş Yoktur" (**Extra Ecclesiam Nulla Salus**)³⁶ dogmasının alanının sadece heretik ve hizipçi Hristiyanları

³⁶ "Kilise dışında kurtuluş yoktur" dogmasının ortaya çıkışı ve alanının genişletilmesiyle ilgili bkz., Mahmut Aydın, *Monologdan Diyaloga: Çağdaş Hristiyan Düşüncesinde Hristiyan-Müslüman Diyalogu*, Ankara: Ankara Okulu, 2001, ss. 76-81.

değil, aynı zamanda Hristiyanlık dışındaki tüm dinsel geleneklerin taraftarlarını içine alacak şekilde genişletilmesi oldukça manidardır. Kanaatimizce bu gelişmenin altında yatan en önemli etken Hristiyan olmayanların Hristiyanlaştırılıp vaftiz edilmelerini öngören Matta 28: 18-20 ifadesidir. Zira, ifadeye göre diğer din mensuplarının Hristiyan olmaksızın kesinlikle kurtuluşa eremeyecekleri ileri sürülerek devletin siyasi ve askeri gücünün de desteğiyle onların her türlü vasıta kullanılarak Hristiyan yapılmasını gündeme getirmiştir. Bu şekilde Hristiyan inancının tüm dünyaya yayılması demek aynı zamanda onun temsil ettiği Roma medeniyetinin de tüm dünyaya yayılması anlamına geliyordu. Amerikalı bilim adamı Macmurray 1997 yılında kaleme *Christianity and Paganism* (Hristiyanlık ve Paganism) adlı eserinde “Kilise dışında kurtuluş yoktur” dogmasının bu şekilde tüm Hristiyan olmayanları içine alacak şekilde genişletilmesiyle, daha önce başkalarından tolerans ve merhamet uman Hristiyanların kendilerinden tolerans ve merhamet umulanlar konumuna geçtiğini ileri sürmektedir. Hatta Macmurray daha da ileri giderek kendilerinden merhamet umulan Hristiyanların dolayısıyla da Hristiyanlığın daha önce kendilerinden merhamet umulan putperestlerden ve dolayısıyla da putperest inançlardan daha hoşgörüsüz olduğunu ileri sürmektedir.³⁷

Görüldüğü üzere Roma İmparatorluğunun resmi dini olmasından sonra siyasallaşmaya başlayan ve orta-çağda tamamen siyasallaşan Kilise, yürüttüğü misyonerlik çalışmalarını dini amaçlardan ziyade siyasi ve politik güç elde etmek ve böylece dünyanın yegane hakimi olmak için yapmaya başlamıştır. Buna göre misyonerlik sadece Hristiyan inancının Hristiyan olmayanlara sunulması için yapılan çalışmaları değil, aynı zamanda batı kültür ve medeniyetinin

³⁷ Bkz., Ramsay MacMullen, *Christianity and Paganism in the Fourth to Eight Centuries*, New Heaven: Yale Univ. Press, 1997.

diğer bölgelere taşınarak onların batının hegemonyası ve sömürüsü altına alınmasını da öngören çalışmaları da içine alan faaliyetler bütününe haline gelmiştir. Nitekim 19. yüzyılda batı ülkelerinin üçüncü dünya ülkelerine yönelik sömürü ve misyonerlik faaliyetlerine baktığımızda bunun böyle olduğu açık-seçik bir biçimde görülür.

Müslümanlara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri ve Sömürgecilik Hareketleri

Hristiyanlık tarihine baktığımızda misyonerlik hareketleri, sadece Hristiyan inancının ötekilere sunulması için kullanılan bir vasıta olarak kalmamış aynı zamanda Batı'nın, dünyanın diğer yörelerine yönelik emperyalist ve sömürgeci politikalarını desteklemek ve hatta onlarla beraber hareket ederek Hristiyanlık propagandası adı altında başta Afrika, Hint alt kıtası ve Orta-doğu bölgesi olmak üzere üçüncü dünya ülkelerini batı Hristiyanlığının sömürgesi altına alınması için kullanılmış ve halen de bu amaç doğrultusunda kullanılmaya devam edilmektedir. Bu gerçeği daha iyi görmek için 18 ve 19. yüzyıllardaki misyonerlik faaliyetleri ile batı sömürgeciliği arasındaki ilişkiye bakmak gerekmektedir.

Hristiyan-Müslüman ilişkileri tarihine baktığımızda, İslam'ın ortaya çıktığı ve hızla yayıldığı dönemlerde Hristiyanların Müslümanlara karşı ciddi misyonerlik faaliyetleri içinde olmadığını görüyoruz. Çünkü bu dönemde Müslümanlar güçlü Hristiyanlar da güçsüz olduklarından, onlar ancak Müslümanlara karşı savunmacı bir tutum takınarak daha fazla Hristiyan'ın Müslüman olmasını engellemek için İslam'a yönelik polemik karakterli reddiyeler yazma yoluna gitmişlerdir. 11. yüzyılın sonlarına doğru başlayan Haçlı seferleri, Batı Hristiyanlığının Müslümanlara ve onların inançlarına yönelik apolojik ve düşmanca tavır ve tutumlarını zirve noktaya ulaştırmıştır. Bilindiği üzere ilki 1095 yılında Papa II. Urban'ın Hristiyanları hacın etrafında toplanarak İsa'nın yaşadığı ve tebliğ faaliye-

tinde bulunduğu Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almaya çağırmasıyla başlar ve birbiri peşi sıra toplam sekiz haclı seferi düzenlenir. Papa II. Urban'a göre Kudüs Müslümanların elinde kalmaya devam ettiği sürece Hristiyanların orayı ziyaretleri, yani hac ibadetlerini hakkıyla yerine getirmeleri ve İsa'nın tekrar gelmesi mümkün değildi. Bu nedenle Hristiyanlar Kudüs'ü tekrar ele geçirmekle hem hac ibadetlerini daha kolayca yerine getirebilecekler hem de İsa'nın gelişini kolaylaştırmış hatta çabuklaştırmış olacaktı.³⁸

Müslümanlara yönelik ilk misyon faaliyeti beşinci haclı seferi esnasında Müslümanlarla savaşmak yerine onlarla dostane ilişkiler geliştirmek suretiyle Hristiyan inancının onlara sunulması gerektiğini ileri süren Aziz Francis Assisi tarafından başlatılmıştır. Zira o bu dönemde Assisi Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bölgelere giderek oralarda Müslümanlarla birlikte yaşamaya ve bu şekilde Müslümanları etkileyerek onları Hristiyanlaştırmaya çalışmış ve öğrencilerine de kavga, çekişme ve çatışmadan uzak durarak Müslümanlarla birlikte yaşamak suretiyle İncil mesajını onlara sunmalarını tavsiye etmiştir.³⁹ Assisi'yi müteakiben Endülüslü Raymond Lull Müslümanları Hristiyanlaştırmak için ilk olarak İslam dinine karşı Hristiyan inancını savunmak için çeşitli rasyonel argümanlar geliştirmiş ve onlar vasıtasıyla Hristiyan doktrinlerinin Tanrı'nın mükemmelliğine en uygun doktrinler olduğunu ispat etmeye çalışmıştır. Ayrıca Lull yazdığı yazılarında, dönemin Papasını Müslümanlar arasında hizmet verecek misyonerleri yetiştirmek için misyoner merkezleri kurmaya da davet etmiştir.⁴⁰ Ancak bu dönemde Hristiyan batı son derece güçsüz ve Müslüman doğu da son dere-

³⁸ Bkz., S. Runcimen, *A History of the Crusades*, Cambridge: Cambridge University Press, 1951, I, s. 5vd.

³⁹ Jean-Marie Gaudell, *Encounters & Clashes: Islam and Christianity in History*, Roma: Pontificio Instituto di Studi Arabi e Islamici, 1990, ss. 151-154.

⁴⁰ Gaudell, *Encounters & Clashes*, ss. 158-161.

ce güçlü olduğundan Assisi ve Lull tarafından başlatılan misyonerlik faaliyetleri ne Kilise tarafından kabul görmüş ne de yürütülen misyonerlik faaliyetleri Müslümanlar arasında etkili olmuştur.

Bununla birlikte 15. yüzyılın sonlarına doğru Christopher Columbus'un Amerika kıtasını keşfiyle başlayan ve Vasco da Gama'nın Ümit Burnundan Hint denizine geçerek dünyayı dolanmasıyla, batılı gemiciler ve ticaret adamları artık Müslümanların topraklarından geçmek zorunda kalmadan rahat bir şekilde Asya ülkelerine gitmeye başlayınca durum da değişmeye başlamıştır. Zira bu şekilde Hristiyan gezginciler ve ticaret adamları Müslümanların limanlarına uğramaksızın okyanusları aşarak seyahat ve ticaret yapmaya başlayınca bir anda batı ve doğu arasındaki güç dengesi de yavaş yavaş tersine dönmeye başlamıştır. Hatta batı Hristiyanlığını çepeçevre kuşatmış olan Müslümanlar kendilerini gittikçe batı Hristiyanlığının kuşatmış olduğunun farkına varmayan başlamışlardır. Bu şekilde coğrafi keşiflerle başlayan doğu ve batı arasındaki güç dengesi değişimi, özellikle 1789 Fransız ihtilali ile başlayan ve I. Dünya savaşına kadar süren dönemde batı lehine zirve noktaya çıkınca Müslümanlara yönelik misyonerlik çalışmaları da hat safhaya ulaşmıştır. Çünkü söz konusu bu dönemde Müslüman ülkeleri tek tek batılı devletlerin sömürgesi altına sokmaya çalışan sömürgeci hareketlerle birleşen Hristiyan misyonerliği, Müslüman ülkelerde, özellikle okullar açmak suretiyle Müslümanların çocuklarını kendi eğitim sistemlerine göre yetiştirmeye başlamışlardır. Türklerle yönelik misyon faaliyetlerinden bahsederken misyoner okullarından daha detaylı olarak bahsedeceğimiz için burada sömürgecilerle misyonerlerin ilişkisini dikkat çekmek için şu noktanın altını çizmek istiyoruz. Üçüncü dünya ülkelerinde misyonerlik okulları açan misyon teşkilatlarının öncelikli hedefi bu okullarda okuyan Hristiyan olmayan öğrencileri Hristiyan yapmak değil, onları mümkün olduğu kadar kendi dinsel inançlarından ve kültürlerinden soğutarak gelecekte onları mensubu oldukları ülkelerin önem-

li kurumlarının başına getirerek kendi çıkarlarını korumaktı. Yani bu okullarda batı eğitim sistemi doğrultusunda eğitim gören yöneticiler vasıtasıyla üçüncü dünya ülkelerini batılı Hristiyan devletlerin sömürüsü altında tutmaktı. Sömürgecilerle misyonerler arasındaki ilişkiye bir diğer örnek de Hindistan'daki İngiliz şirketinin idarecisi olan Sir William Muir'in *The Life of Muhammad from Original Sources*⁴¹ (Orişinal Kaynaklara Göre Muhammed'in Hayatı) adlı dört ciltlik bir eser yazarak onun misyonerlerin hizmetine sunmasıdır. Zira bu eserde Muir, İslam'ı "Hristiyanlığa karşı tek maskesiz ve alt edilmesi güç rakip/düşman" olarak niteler ve Hristiyan misyonerleri İslam'a karşı her türlü tedbiri almaya çağırır.⁴²

Bilindiğı üzere Hint alt kıtası, Afrika ve Orta-doğudaki pek çok Müslüman ülke 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında tamamıyla batı Hristiyanlığının sömürüsü altına girmişti. İşte batının sömürüsü altında olan bu ülkelere yönelik yoğun bir misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğüne tanık olmaktadır. Örneğın, Hindistan'da Kilise Misyonerlik Teşkilatı kurulmuştur. Bu kuruluşun en önemli misyoneri Lutheran mezhebine mensup Alman Carl Gottlieb Pfander'dir. Pfander, Hindistan'da Müslümanlarla umumi Müslüman-Hristiyan tartışmalarına katılarak İslam'a karşı Hristiyanlığı savunmaya çalışmıştır. Bu bağlamda o, *The Balance of Truth* (Mizan'ul Hakk) adlı bir eser yazarak Kitabı Mukaddes'in otantikliğini savunmaya, Hristiyan hakikatlerini Müslümanlara açıklamaya ve Müslümanların Hz. Muhammad ve Kur'an'la ilgili düşüncelerini çürüterek İslam'ın bu iki olmazsa olmaz unsur hakkında sadece

⁴¹ Sir William Muir, *The Life of Muhammad from Original Sources*, London: Smith, Elder & Co., 1858-1861; Muir'in söz konusu bu kitabının değeriendirilmesiyle ilgili olarak bkz., Jabal Muhammad Buaben, *Image of the Prophet Muhammad in the West: A Study of Muir, Margoliouth and Watt*, Leicester: Islamic Foundation, 1996.

⁴² Bkz., Albert Hourani, *Islam in European Thought*, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1991, ss. 18-19.

Müslüman olmayanların değil Müslümanların da kalplerine şüphe salmaya çalışmıştır.⁴³

Yine bu dönemde Mısır'da İngiliz misyonerler tarafından *Anglikan Kilisesi Misyonerlik Teşkilatı* kurulmuştur. Bu teşkilatın en önemli misyoneri hiç kuşku yok ki İngiliz Temple Gairdner'dir (1873-1928). Ayrıca Amerikalı misyoner Samuel Zwemer'in katkılarıyla (1867-1952) Amerika Reform Kilisesi Arap ülkelerindeki Müslümanlara yönelik *Arap Misyon Teşkilatını* kurmuştur. Hem Gairdner hem de Zwemer Hristiyan mesajının etkili bir şekilde eğitimli Müslümanlara anlatılması için Hristiyan misyonerlerin Arapça'yı öğrenmeleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Zira onlara göre misyonerler Arapça'yı öğrenerek gazeteler çıkarmakla, çeşitli kitaplar ve broşürler hazırlamakla Hristiyan mesajını Müslümanlara yaymaya çalışmalıdırlar.⁴⁴ Her iki misyoner de İslam'la ilgili çeşitli eserler kaleme almıştır. Bu eserlerde Gairdner Zwemer'e oranla İslam'a biraz daha olumlu bakmaktadır. Örneğin, *The Reproach of Islam* (İslam'ın Eksikliği) adlı eserinde o, İslam'ın bazı iyi ve güzel hususlara sahip olduğunu ifade ettikten sonra onu Hristiyanlığa karşı bir anti-tez olarak değil, Hristiyanlığa bir ön hazırlık olarak görür. Çünkü ona göre Hristiyanlık İslam'ın bir tamamlayıcısı konumundadır.⁴⁵ Zwemer ise *The Cross above the Crescent* (Haç Hi-

⁴³ Bkz., Carl G. Pfander, *The Mizan'ul Haqq: Balance of Truth*, W. St. Clair Tisdall tarafından yeniden gözden geçirilerek The Religious Tract Society tarafından 1910'da Londra'da basılmıştır.

⁴⁴ Hugh Goddard, *A History of Christian-Muslim Relations*, Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2000, s. 124; 19. yüzyıldan itibaren batılı Hristiyan misyonerlerin İslam'a ve onun temel unsurlarına yönelik polemik türü yaklaşımlarıyla ilgili bkz., Kate Zebiri, *Muslims and Christians Face to Face*, Oxford: Oneworld, 1997, ss. 94vd.

⁴⁵ Temple Gairdner, *The Reproach of Islam*, London: Church Missionary Society, 1909. Bu kitap daha sonra beşinci baskısında *The Rebuke of Islam* olarak adlandırılmıştır.

lalin Üzerinde) adlı eserinde İslam'a yönelik daha mücadeleci bir tutum takınarak Hristiyanları her ne pahasına olursa olsun İncil'in mesajını Müslümanlara anlatmaya çağırmaktadır. Çünkü ona göre Hristiyanlık, Tanrı'nın son ve nihai vahyidir. Bu nedenle bir sistem olarak İslam'la hiçbir şekilde bir uzlaşmaya gidilemez. Çünkü İslam Hristiyanlığın anti-tezidir.⁴⁶

İfade ettiğimiz bu Protestan misyonerlik teşkilatlarına ilaveten Katolik Kilisesi de boş durmayarak Müslümanlara yönelik yoğun misyonerlik faaliyetlerine girişmiştir. Bu bağlamda 1534 yılında Ignatius Loyola tarafından yedi adamın kardeşliği olarak kurulan ve Papa III. Paul tarafından *İsa'nın Toplumu* olarak resmen onaylanan Cizvitler (*Jesuits*) de boş durmayarak dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmak suretiyle Müslümanlara yönelik misyon faaliyetlerine hız vermişlerdir.⁴⁷ Yine bu dönemde Algiers'in Fransız Başbiskoposu Kardinal Lavigerie'de Afrika'da 1868 yılında Hristiyanlığı tüm Afrika bölgesine yaymak için Beyaz Babalar (*White Fathers*) olarak adlandırılan *Afrika Misyonerler Teşkilatını* kurmuştur. Bu teşkilat özellikle doğu ve kuzey Afrika'da oldukça başarılı olmuştur.⁴⁸

Buraya kadar ana hatlarıyla ifade ettiğimiz bu misyonerlik teşkilatlarının faaliyetleri sömürgeci batılı güçlerle birlikte yürütülmemiş olsaydı Müslümanlara pek fazla etki etmemiş olabilirlerdi. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi bu misyon kuruluşlarının faaliyetleri sömürgeci güçlerle birleşince veya daha doğru bir ifadeyle-

⁴⁶ S.M. Zwemer, *The Cross above the Crescent*, Grand Rapids: Eerdmans, 1941.

⁴⁷ Cizvitlerin Müslümanlara yönelik tutumları ile ilgili olarak bkz., Thomas Michel, "Jesuit Writings in the Seventeenth Century", *Islamochristiana*, 15 (1989), ss. 57-88.

⁴⁸ Bkz., S.C Neil, *History of the Christian Mission*, London: Penguin Books, 1964.ss. 424-425.

le sömürgeciler yaptıklarını dinsel bir takım söylemlerle haklı çıkarma yoluna gidince ve misyonerler de sömürgeci güçlerin imkanlarından yararlanınca Müslümanları Hristiyan yapma konusunda değil de onları kendi dinlerinden ve kültürlerinden uzaklaştırma konusunda oldukça başarılı oldukları söylenebilir. Zira, pek çok batılı sömürgecinin kafasında aynı zamanda dini bir takım idealler de vardır. Örneğin, 1901 yılında Hollanda'nın başbakanı olan Abraham Kuyber Endonezya'nın Tanrı tarafından kendilerine bahşedildiğine inanıyordu. Yine Filipinlerin kontrolü için Amerika ile İspanya arasındaki savaş sırasında Amerika başkanı William McKinley kendi Filipinlerle ilgili kendi misyonunu şöyle ifade etmişti: "Bizim için onların hepsini almaktan, Filipinlileri eğitmekten, kalkındırmaktan, medenileştirmekten ve dolayısıyla da Hristiyanlaştırmaktan başka yapacak bir şey yoktu. Tanrı'nın inayetiyle İsa'nın kendileri için öldüğü dostlarımız için yapacağımızın en iyisini yapıyoruz".⁴⁹ Beyaz Babaların kurucusu olan Kardinal Lavignerie de bir kilise yetkilisi olduğu kadar aynı zamanda Fransızların Afrika'daki çıkarları için çalışan bir ajandı. Ona göre Afrika'daki Fransız etkisiyle Roma Katolik öğretisi beraber yan yana çalışarak büyümeliydi.⁵⁰

Kısaca, batı sömürgeciliğinin hat safhaya ulaştığı bu dönemde batılı Hristiyan misyonerler Hristiyan inançlarını Müslümanlara benimsetmek için, başta eğitim ve sağlık hizmetler olmak üzere, her türlü sosyal işlere el atarak Müslüman ülkelerde çeşitli okullar ve hastaneler kurmuşlardır. Ve bu sosyal kurumlarda yürüttükleri faaliyetlerle Hristiyan mesajını Müslümanlara benimsetmeye çalışmışlardır. Ancak bütün bu faaliyetler sonucunda Hristiyan misyo-

⁴⁹ Goddard, *A History of Christian-Muslim Relations*, s. 127.

⁵⁰ Bkz., Neil, *A History of the Christian Mission*, s. 431.

nerlerin pek başarılı olduğu söylenemez. Nitekim, yaklaşık 15 yıl Hint alt kıtasında Müslümanlarla birlikte yaşayan bir misyoner günlüğünde 15 yıl boyunca Müslümanlara yönelik yürüttüğü misyon faaliyetleri sonucunda sadece 10 kadar Müslümanı Hristiyan yaptığını ifade ederek bunun kendisi için büyük bir başarı olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu itiraftan da anlaşılacağı üzere Hristiyan misyonerleri 15 yılda 10 Müslümanın dinlerinden döndürülerek Hristiyan yapılmasını bile kendileri için başarı olarak görmektedir.

Görüldüğü üzere misyonerlik sadece dini amaçlı olarak yapılan bir dinsel faaliyet değil, aynı zamanda siyasal ve sosyal bir takım amaçları da beraberinde taşıyan bir hareket olduğu için Müslümanlar bu eylemleri haklı olarak hep kuşkuyla ve ihtiyatla karşılanmıştır. Ancak bunu söylerken geçmişte ve günümüzde Müslümanların veya en azından bazı Müslüman kuruluşların benzer faaliyetler içinde olduğunu da söylemek zorundayız. Örneğin Suudi Arabistan tarafından desteklenen Rabıta örgütü özellikle Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerinde ve Afrika da yoğun olarak Müslümanlaştırma veya daha doğru bir tabirle Vahhabileştirme politikası takip ederek sadece dinsel değil, aynı zamanda siyasal olarak İslam misyonerliği yapmaktadır.

18. ve 19. yüzyıllarda sömürge faaliyetleriyle birlikte yapılan misyonerlik faaliyetlerinin arzulandığı ölçüde başarılı olamamıştır. Zira misyonerlik faaliyetlerinin zirve noktaya ulaştığı ve misyonerlik kuruluşlarının en parlak dönemlerini yaşadıkları bu yüzyıllarda diğer dinsel gelenekler ölü olarak mütalaa ediliyordu. Çünkü Hristiyan misyonerlerine göre çok yakın bir zamanda tüm dünya Hristiyanlaştırılmış olacaktı. Örneğin 1900'lü yılların başında Norveç misyonerlik teşkilatının genel sekreteri olan Lars Dahle 1800 ve 1900 yıllarda Afrika ve Asya'daki Hristiyan olanların istatistliğini birbiriyle mukayese ettiğinde bu hızla devam etmesi durumunda 1990'lı yıllara gelindiğinde tüm insanlığın artık Hristi-

yanlaşmış olacağını ileri sürmüştü.⁵¹ Buda gösteriyor ki 18. ve 19. yüzyıllarda Hristiyan misyoner kuruluşları “topyekün misyon” anlayışı çerçevesinde geliştirdikleri güçlü misyon stratejileriyle tüm dünyayı Hristiyanlaştırıp sömürgeci batılı güçlerin kontrolü altına almaya azmetmişlerdi. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz üzere 20.yüzyılın ilk yarısından itibaren milli devletlerin ortaya çıkmaya başlamasıyla Hristiyan misyonerlik hareketleri de eski hareketliliklerini kaybetmeye başlamışlardı. Hatta bu dönemde Hristiyan misyonerleri batılı sömürgeci güçlerle birlikte hareket ettikleri için sömürü altındaki devletler batı istilasından kurtulup bağımsızlıklarını elde edince Hristiyan misyonerlerinden güvensizlik duyarak onların faaliyetlerini yasaklayarak onları sınır dışı etmeye başlamışlardı. Yine bu dönemde misyonerlik teşkilatlarının arzu ettikleri hedefe ulaşmaları şöyle dursun, özellikle 20. yüzyılın ortalarına doğru Hristiyanlığın, başta yoğun misyonerlik faaliyetleri sonucu Hristiyan olan Afrika ve Hint alt kıtasındaki insanların kızıla Hristiyanlıktan vazgeçerek İslam başta olmak üzere diğer dinsel geleneklere yöneldikleri görülmektedir. Hatta istatistiklerin bildirdiğine göre 20. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa ve Amerika’da bir Pazar gününden diğerine yaklaşık 53000 kişi Hristiyanlığı terk etmektedir.⁵² Bu durum üzerine 20. yüzyılın başlarından itibaren bir biri peşi sıra toplanan çeşitli misyonerlik konferanslarında ve toplantılarında ortaya çıkan bu yeni durumda misyonerlerin gittikleri ülkelerde nasıl faaliyet göstereceklerine dair yeni misyon stratejileri belirlenmeye çalışılmıştır. Şimdi söz konusu bu misyon stratejilerinin neler olduğunu ana hatlarıyla ifade ettikten sonra onların çerçevesinde ülkemizde yürütülmekte olan misyonerlik faaliyetleri üzerinde durmaya çalışalım.

⁵¹ Bosch, *Transforming Mission*, s. 6.

⁵² Bkz., David B. Barreth, *World Christianity Encyclopedia*, Nairobi: Oxford Univ. Press, 1982, s. 7.

20. Yüzyılda Geliştirilen Yeni Misyon Sratejileri

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere 18. ve 19. yüzyıllarda yoğun bir şekilde sürdürülen misyonerlik faaliyetleri bir türlü arzu edilen sonucu veremeyince bu faaliyetleri yürüten misyonerlik kuruluşları ilki 1910 yılında İskoçya'nın Edinburgh kentinde toplanan dünyadaki hemen hemen tüm Protestan misyon cemiyetlerinin katıldığı çeşitli geniş ölçekli toplantılar düzenleyerek çağın şartlarına uygun yeni misyon teknikleri geliştirmeye çalışmışlardır. Şimdi ülkemizde son dönemlerde yoğun olarak yapılmakta olan misyonerlik faaliyetlerinde Hristiyan misyonerlerin ne tür bir metodoloji izlediklerini daha iyi anlamak için geliştirilen yeni misyon stratejilerini ana hatlarıyla ifade etmeye çalışalım.

Kilise-Misyon İlişkisi

Yeni misyon politikaları geliştirmeye çalışan misyon cemiyeti temsilcileri ilk iş olarak kilise ile misyonerlik çalışmaları arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayarak kilisenin varlık amacının Hristiyan inancını tüm dünyaya yaymak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda onlar kiliseyi sadece Hristiyanların ibadetlerini ifa etmek için bir araya gelinen bir mekan değil, aynı zamanda İsa-Mesih'in mistik bedeni, Hristiyan inancının ritüellerinin yerine getirildiği yer, iyi haberlerin ilan edicisi veya kısaca her türlü vasıta ile Tanrı'nın hizmetinde olan bir kurum⁵³ olarak tanımlayarak onun sadece Hristiyan inancını benimseyenler için değil, aynı zamanda tüm insanlar için son derece önemli bir kurum olduğunu ima etmeye çalışmışlardır. Bu tanımlamayla Kilise ile misyonerlik faaliyetleri iç içe görülerek tüm dünya artık Hristiyan misyonunun bölgesi olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda 1958 yılında *Uluslar*

⁵³ Bosh, *Transforming Mission*, s. 368.

Arası Misyon Örgütü'nün Gana'da yapılan toplantısı sonunda katılımcılar şu noktalar üzerinde görüş birliğine varmışlardır: (1) Kilise aynı zamanda diğeri hakkında konuşmaksızın birinden söz etmenin meşru olmadığı anlamında misyonun kendisidir. (2) Her Hristiyan toplumunun mutlaka misyonerlik faaliyetlerinde bulunması gerekir anlamında misyonun ana üssü tüm dünyadır. (3) Bir kilisenin öteki kiliselere yönelik her türlü vesayeti artık son bulmuştur anlamında misyon, tüm kiliselerin katılımıyla ortaklaşa ve işbirliği içinde yürütülmelidir.⁵⁴ Çağdaş misyon politikalarına göre Kilise kurum olarak diğeri sivil toplum kuruluşlarından ayrılmalıdır. Çünkü o sıradan bir kurum değil, aynı zamanda İsa-Mesih'in mistik bedeni ve Tanrı'nın varlığının yeryüzündeki kanıtıdır. Nitekim bu bağlamda çağımızda modern kilise kurumları, kilise için şu yedi metaforik/mecazi adı kullanmaktadır: "Kurtuluşun sakramenti, Tanrı'nın asamblesi, Tanrı'nın halkı, Tanrı'nın Krallığı, Mesih'in bedeni, Kutsal Ruhun mabedi ve inançlıların toplumu".⁵⁵ Görüldüğü üzere çağdaş misyon politikaları çerçevesinde kiliseye çok önemli bir yer verilerek her kilisenin aslında Tanrı'nın ve İsa-Mesih'in insanlara tanıtıldığı yerler olduğu ifade edilmek suretiyle misyonerlik faaliyetlerinin kilisenin ayrılmaz bir görevi olduğu hususunun altı çizilmektedir. Hatta daha da ileri gidilerek Kilisenin kendi üyesi olmayanların adına da iş görmek için kurulduğu ileri sürülerek onun asıl amacının Hristiyan mesajını Hristiyan olmayanlara ulaştırarak onları Hristiyanlaştırmak olduğu ima edilmektedir.⁵⁶

İşte bu anlayıştan yola çıkan çağımız misyonerlik kuruluşları misyon faaliyetinde bulundukları bölgelerde Hristiyan olmayanlar-

⁵⁴ Lesslie Newbigin, *One Body, One Gospel, One World*, London: International Missionary Council, 1958, ss. 25-38.

⁵⁵ Robrecht Michiels, *The Self-Understanding of the Church after Vatican II*, Louvain Studies, cilt 14, Louvain: 1989, s. 89.

⁵⁶ Neil, *A History of the Christian Mission*, s. 76.

la işbirliği içinde çalışarak kiliseyi onlarla beraber kurmaya gayret sarf etmektedir. Bu ilkeden hareket eden Hristiyan misyonerleri eskiden kilisenin dışında kalan dünyayı düşman bir güç olarak kabul eden anlayıştan Hristiyan olmayan dünyayı dost ve iletişim içinde olunması gereken bir güç olarak görmeye başlamışlardır. Çünkü modern misyon stratejilerinin gereği olarak kendini dünyanın fatihi olarak gören bir kilise anlayışından tüm dünya ile dayanışma ve işbirliği içinde olması gereken bir kilise anlayışına geçilmiştir. Nitekim kilisenin bu fonksiyonu II. Vatikan Konsilinin *Gaudium et Spes* adlı dokümanının ilk satırlarında şu şekilde ifadesini bulmaktadır: “Zamanımızın insanlarına özellikle de fakir ve yoksul olanlarına duçar olanların neşe ve ümitler, üzüntü ve kederler aynı zamanda Mesih’in taraftarlarının neşe ve umudu, üzüntü ve kederidir”.⁵⁷

Çağdaş misyon politikaları bağlamında fonksiyonu yeniden tanımlanan kilise ile ilgili bir diğer önemli husus da evrensel kiliselerle mahalli/yöresel kiliseler arasındaki ayırımın kaldırılmasıdır. Daha önceleri mahalli kiliseler evrensellere oranla daha aşağı derecede görüldüğünden onların yürüttüğü misyon faaliyetlerinin evrenseller tarafından denetlenmesi öngörülmekteydi. Yani bu anlayışa göre mahalli kiliseler kendi başlarına bağımsız bir misyon politikası benimseyemezdi. Çünkü onlar organik olarak evrensel kiliselerin kontrolü altındaydı. Böyle bir anlayış da üçüncü dünya ülkelerinde yürütülen misyon faaliyetlerinin aslında birinci dünya ülkelerinin emperyalist arzu ve istekleri doğrultusunda yürütüldüğü izlenimini verdiği için pek fazla başarı şansına sahip değildi. İşte bundan dolayı 20. yüzyılda geliştirilen misyon teknikleri bağlamında mahalli kiliseler güçlendirilme yoluna gidilerek onların evrensel kiliselerden bağımsız olarak kendi sosyo-kültürel şartları çerçevesin-

⁵⁷ “Pastoral Constitution On the Church in the Modern World (*Gaudium et Spes*)”, Austin Flannery, ed., *Vatican Council II: The Counciliar and Post Counciliar Documents*, Dublin: Dominican Publication, 1975, s. 903.

de kendilerine uygun misyon teknikleri geliştirmelerine olanak verilmiştir. Bu yeni stratejiyle açıkça şu ima edilmeye çalışılmaktadır: Bakın! Üçüncü dünya ülkelerinde veya Türkiye gibi Müslüman olan ülkelerde yürütülen misyon faaliyetleri batılı emperyalist güçlerin bir dayatması değil, aksine bu ülkelerdeki şartlara binaen oradaki mahalli kiliselerin kendi çalışmalarıdır.⁵⁸

Kilise-Misyon ilişkisi bağlamında buraya kadar ifade ettiğimiz hususlar doğrultusunda kısaca şunu söyleyebiliriz: Kilisenin varlığının ayrılmaz bir parçası ve olmazsa olmazı olarak kabul edilen misyonerlik, misyon teşkilatları tarafından sağlık, ekonomik olarak refahı temin ve toplumların politik, sosyal ve ekonomik gelişmelerini sağlamaya yönelik her türlü programı içine alan şemsiye bir kavram olarak görülmektedir.

Tanrı'nın Misyonu Olarak Misyonerlik

20. yüzyıl öncesine kadar misyonerlik, kurtuluş açısından Hristiyan olmayanların Hristiyanlığa kazandırılarak ruhlarının ebedi cezadan kurtarılması; eklesiastik açıdan tüm dünyanın Hristiyanlaştırılarak Kilisenin hakimiyet alanının genişletilmesi; kültürel açıdan batı Hristiyanlığının nimetlerini ve ayrıcalıklarını diğer insanlara tanıtmak ve onları medenileştirmek gibi çeşitli şekillerde anlaşılmaktaydı. Ancak I. Dünya Savaşından sonra batı Hristiyanlığının sömürüsü altında olan devletlerin tek tek bağımsızlıklarını kazanarak milli devletler kurmaya başlamasından sonra bu tarz bir misyon anlayışının başarılı olmasının imkansızlığını gören misyonerlik teşkilatları misyonu kilise ve Hristiyanlığın tekelinden çıkarmak için onun aslında Tanrıya ait olduğunu ifade etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda “Tanrı'nın misyonu” (**Missio Dei**) tabirini geliştiren misyon teşkilatları bizzat Tanrı'nın kendisinin misyoner olduğunu ile-

⁵⁸ Bosh, *Transforming Mission*, s. 383.

ri sürmeye başlamışlardır. Bu görüşün savunucularına göre misyon, bizzat Tanrı'nın kendi tabiatından kaynaklanmaktadır.

Böylece misyonu kiliseye değil, Tanrı'ya bağlayan misyon temsilcileri onu teslis doktrini bağlamında mütalaa ederek alanını genişletme yoluna gitmişlerdir. Bilindiği üzere misyonu kiliseye tahsis eden klasik anlayışa göre Baba Tanrı oğul İsa'yı, o da kendisinden sonra Kutsal Ruhu göndermiştir. Misyonun Tanrı'ya tahsis edilmesiyle de Baba Tanrı, Oğul İsa ve Kutsal Ruh kiliseyi misyon için görevlendirmiş olmaktadır. Buna göre Kilisenin görevi insanları kendi üyesi olmaya değil, Baba Tanrı'ya çağırmaktır. Bu ise açıkça misyonun kilisenin bir eylemi değil de Tanrı'nın bir sıfatı olarak görülmesi anlamına gelmektedir.⁵⁹ Moltmann'a göre bu şu anlama gelmektedir: "Kilise dünyada ifa etmek için kurtuluş misyonuna sahip değildir. Zira kurtuluş misyonu kiliseyi de içeren Baba Tanrı vasıtasıyla Oğul'a ve Kutsal Ruha aittir".⁶⁰ Bu anlayışa göre misyon, Tanrı'nın dünyaya yönelik eylemidir. Kilise ise bu eylem/hareket için bir vasıta. Bu da açıkça Kilisenin kuruluş amacının Tanrı'nın dünyaya yönelik misyonunun yerine getirilmesi için olduğu yoksa misyonun kilisenin varlığını devam ettirmek için olmadığı anlamına gelmektedir. Misyonla ilgili böyle bir anlayış değişikliğine gidilmesinin temel amacı kanaatimize göre insanlara misyonerlik faaliyetlerinin amacının kiliseye katılan insanların sayısını artırarak dünyanın her tarafına kiliseler tesis etmek değil, onları Tanrı'nın sevgi ve merhametine davet ederek O'na imanı yaymaktır. Nitekim bu bağlamda Stephen Neill şu yorumda bu-

⁵⁹ Bosch, *Transforming Mission*, s. 390; Cardinal Jozef Tomko, "Missionary Challenges To The Theology of Salvation", Paul Mojzes & Leonard Swidler, eds., *Christian Mission and Interreligious Dialogue*, Lewiston: The Edwin Mellen Press, 1990, ss. 21-22.

⁶⁰ Jürgen Moltmann, *The Church in the Power of the Spirit: A Contribution to Messianic Ecclesiology*, London: SCM Press, 1977 (ilk baskı 1875), s. 64.

lunmaktadır: “Tanrı’nın misyonu” anlayışıyla misyonun Kilise’nin değil, Tanrı’nın dünyaya yönelik eylemi olarak görülmeye başlanmasıyla misyon termi pek çok misyon faaliyeti var anlamında çoğul olarak değil, tüm Hristiyan kurumları tek bir misyona sahiptir anlamında tekil algılanmaya başlamıştır. Bu tarz bir algılama da farklı kiliselerin yürüttüğü misyon faaliyetlerinin aslında aynı gayeye yönelik faaliyetler olarak görülmesine yol açmaktadır.⁶¹ Schmitz de misyonerlik faaliyetlerinin Tanrı’nın misyonuna iştirak etmeyi yansıttığı oranda hakiki ve gerçek misyon faaliyeti olacağı hususunun altını çizmektedir.⁶² Gelişen bu yeni anlayışa göre kiliselerin yürüttüğü misyonerlik çalışmalarının temel amacı İncilin mesajını insanlara yaymak suretiyle yeni yeni kiliseler inşa etmek veya Hristiyan olmayanları Hristiyanlaştırmak suretiyle onların ruhlarını kurtarmak değil, Tanrıyı dünyaya tanıtmak suretiyle Tanrı’nın misyonuna hizmet etmektir.

Misyounun kilisenin değil de Tanrı’nın bir eylemi olarak görülmesi ve bu bağlamda da Tanrı’nın bizzat kendisinin misyoner olarak algılanması Hristiyan misyon anlayışına yeni bir açılım kazandırmıştır. Zira bu yeni anlayışa göre Hristiyanlar, Hristiyan olmayanlara yönelik misyon faaliyetinde bulunurken amaç yeni kiliseler tesis ederek Hristiyan inancını tüm dünyaya yayarak Kiliseyi ve dolayısıyla da Hristiyanlığı güçlendirmek değil, Tanrı’nın tüm insanlığa yönelik evrensel ilgi ve alakasını tüm insanlara sunarak onları Tanrı’ya döndürmeye çalışmaktadır. Kanaatimizce misyon anlayışıyla ilgili yapılan bu değişikliklerle Hristiyan misyoner temsilciler misyon faaliyetinde bulunduğu kişilere şu izlenimi vermeye çalışmaktadır: Biz hiçbir şekilde batı emperyalizminin sözcüleri olarak size gelmiyoruz. Çünkü bizim amacımız yen kiliseler tesis

⁶¹ Neill, *A History of the Christian Missions*, s. 572.

⁶² Bosch, *Transforming Missions*, s. 391.

etmek suretiyle onun sınırlarını genişletmek değil aksine Tanrı'yı tüm insanlara sunarak Onun tüm insanlara olan evrensel ilgi ve alakasını yaymaktır. Dolayısıyla bu anlayışa göre misyon ne kilise ne papa ne de bir başka kişi veya kurum için yapılmaktadır. Ancak burada gözden kaçırılan husus insanlara sunulan Tanrı'nın tüm dinlerin sıfatları veya özellikleri konusunda anlaştığı Tanrı değil de Hristiyan terimleri bağlamında anlaşılan teslisin Tanrısı olduğudur. Durum böyle olunca Hristiyan misyonerleri insanlara kendi Tanrı anlayışını sunarak onları kendi hususi Tanrı anlayışlarına inanmaya çağırdığından bu anlayışın yukarıda ifade ettiğimiz klasik anlayıştan hiçbir farkı yoktur. Kısaca misyonun kilisenin değil de Tanrı'nın bir sıfatı olduğu ve bu bağlamda bizzat Tanrı'nın misyoner olduğu anlayışı aslında İncil'in tüm dünyaya vaaz edilerek Kilisenin hareket alanının genişletilmesini öngören anlayışın yeni bir versiyonundan başka bir şey değildir.

Evangelizm Olarak Misyonerlik

20. yüzyıl başlarından itibaren kilise ve misyon çevrelerinde "misyonerlik" terimi yerine İncillerde sıkça kullanılan fakat orta-çağ boyunca hemen hemen hiç kullanılmayan "evangelizm" tabiri gittikçe revaç kazanmaya başlamıştır. Çünkü bu terim anlam olarak misyonerlikten daha yumuşak bir yapıya sahiptir. Zira misyonerlik İncilin va'z ve tebliğ edilmesi de dahil olmak üzere Kilisenin Hristiyan olmayanlara yönelik tüm faaliyetlerini içeren şemsiye bir terimken, evangelizm "İyi/müjdeli haberi tüm insanlığa sunarak transform etmeyi" ifade etmektedir. Yine misyonerlik tabiri Kilisenin veya Hristiyanların Hristiyan olmayan kişilere yönelik Hristiyanlaştırma faaliyetlerini ifade ederken evangelizasyon sadece Hristiyan olmayanlara değil, aynı zamanda teorikte Hristiyan olsa da pratikte Hristiyan inancı ile alakası olmayanlara da iyi/güzel haberleri (İncili) sunmayı ifade etmektedir. Buna göre misyonerlik Hristiyan olmayanların Hristiyanlaşmasını öngörürken evangelizasyon

aynı zamanda Hristiyan olup da ondan uzaklaşanların yeniden Hristiyanlaşmasını ihtiva etmektedir.⁶³ Bu anlayışa göre misyonerlik terimi sömürgeci ve emperyalist bir anlam ihtiva ederken, evangelizasyon tabiri sadece İsa-Mesih'in bildirdiği iyi haberlerin yani İncilin insanlara sunulmasını öngördüğünden çağdaş misyon teşkilatları Hristiyan olmayanlara yönelik tebliğ faaliyetinde bulunurken “evangelizasyon”, “tanıklık” (*witnessing*) ve “ilan etme” (*proclamation*) terimlerini kullanmaktadırlar. Çünkü bu terimler insanları Hristiyanlaştırmak için zor kullanma da dahil olmak üzere her türlü vasıtayı kullanmayı meşru gören “misyonerlik” tabirinin aksine “İncil'in mesajının diğer insanlara sunulmasını ve Hristiyan öğretisinin bilfiil yaşanarak diğerlerine tanıtılmasını ifade etmektedir. Ayrıca evangelizasyon, yukarıda ifade ettiğimiz “Tanrı'nın misyonu” anlayışıyla da uygunluk arz etmektedir. Çünkü evangelizm anlam olarak Tanrı'nın insanlık tarihinde yaptığı, yapıyor olduğu ve yapacağı şeylerin insanlara sunulmasını gerektirmektedir. Nitekim Hristiyan olmayanlarla diyaloga girmekle onlara İncili tebliğ ve ilan etme arasındaki ilişkiyi ifade etmek için hazırlanan *Dialogue and Proclamation* (1991) adlı Katolik Kilisesi dokümanında “misyon” tabiri yerine daha yumuşak bir anlama sahip olan “evangelizasyon” veya bundan daha da yumuşak anlama sahip olan “ilan etme” (*proclamation*) tabirinin kullanılması salık verilmektedir.⁶⁴

Misyonerlik tabirine oranla çok daha yumuşak ve pozitif anlam içeren evangelizm tabirinin genel özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz: (1) Evangelizm sürecinde muhataptan hemen yapılan çağrıya mukabelede bulunması istenmez. Çünkü o sadece iyi haberlerin insanlara sunulmasını öngördüğünden muhatapın yapı-

⁶³ Bkz., Bosch, *Transforming Mission*, ss. 409-410.

⁶⁴ Pontifical Council For Interreligious Dialogue, “Dialogue and Proclamation: Reflections and Orientations on Interreligious Dialogue and the Proclamation of the Gospel of Jesus Christ”, *Bulletin*, 77 (1991), 8.

lan tebliğ olumlu veya olumsuz karşılık vermesini gerektirmez. (2) Enagelizasyon sadece iyi haberleri kabul etmeye insanları davet etmek olduğu için hiçbir şekilde insanları bu haberleri benimsemeye zorlamaz. (3) Evangelizasyon faaliyetinde bulunan kişi hiçbir şekilde insanları yargılayan bir yargıç değil, sadece iyi haberleri insanlara sunan bir tanık ve tebliğcidir. Bu bağlamda evangelizasyon faaliyetinde bulunacak kişinin öncelikle kendisinin tebliğ edeceği iyi haberleri bizzat yaşamında tatbik etmesi gerekir. (4) Evangelizasyon, muhatabı dinsel inancını terk etmeye zorlama değildir. (5) Evagelizasyon kilisenin sınırlarının genişletilmesi değildir. Çünkü evangelizasyon sürecinde vurgu kilise üzerine değil, Tanrı'nın Egemenliği üzerinedir. (6) Evangelizm, misyonerliğin aksine, insanların yaşadıkları bağamları dikkate alarak hiçbir şekilde onları kendi kontekslerinden ayırmayı öngörmez. (7) Evangelizm misyonerliğin aksine sömürgeci güçlere değil, insanlara hizmet etmeyi öngördüğü için İsa'nın yaşamını ve mesajını insanlara sunarak onları kurtarmayı hedefler. (8) Evangelizm misyonerlik gibi sadece İsa'nın mesajını sözlü olarak Hristiyan olmayanlara sunmayı değil, aynı zamanda söz konusu mesajı eyleme dökecek insanlara göstermeyi de gerektirir.⁶⁵

Görüldüğü üzere çağdaş misyon stratejileri bağlamında İncilin mesajının Hristiyan olmayanlara sunulması için kullanılan terminolojide de değişikliğe giden misyonerlik kurumları misyon faaliyetleri esnasında Hristiyan olmayanların zihinlerinde olumsuz bir anlam çağrıştıran misyon veya misyonerlik tabirinin terk edilerek yerine yukarıda da gördüğümüz gibi daha olumlu anlamlar içeren evangelizasyon, tanıklık ve ilan gibi terimlerinin kullanılması gerektiği hususunun altını çizmektedirler. Çünkü misyonerlik tabiri

⁶⁵ Evangelizm tabirinin özellikler ile ilgili bkz., Bosch, *Transforming Mission*, ss. 411-420.

yukarıda misyonerlik faaliyetlerinin sömürgecilikle ilişkisini ifade ederken gördüğümüz üzere, 17. yüzyıldan itibaren yoğun olarak yaşanan batı sömürgeciliğiyle özdeşleştiğinden, insanlar bu terimi duyduklarında ona karşı hemen reaksiyon göstermektedir. Ancak aşağıda da göreceğimiz üzere misyonerlik faaliyetleri bağlamında kullanılan terminolojinin değişmesine rağmen temel zihniyet hiçbir şekilde değişmemiştir.

Şartlara Uydurma ve Kültürlenme Olarak Misyonerlik

Kilisenin, misyonun merkezi olmaktan çıkarılarak alanının genişletilmesi, misyonun Kilise veya Hristiyanlık adına değil, Tanrının adına yapıldığının altının çizilmesi ve misyon tabirinden daha olumlu bir anlama sahip olan İncilin mesajının insanlara sunulmasını ifade eden evangelizasyon teriminin kullanılması gerektiğinin ileri sürülmesiyle yetinmeyen çağdaş misyon kuruluşları İncil mesajının farklı kültürlerle mensup kişilere sunulurken neler yapılması gerektiği konusuyla alakalı da yeni terminolojiler geliştirmişlerdir. İşte bu başlık altında söz konusu bu yeni kavramları tanıtmaya çalışacağız. Burada iki temel kavram göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki Dünya Kiliseler Birliği bünyesinde, özellikle Protestan misyon kuruluşları tarafından geliştirilen İncil mesajını sunulduğu şartlara uydurma/uyarlamayı ifade eden “şartlara uydurma” (*contextualisation*), diğeri ise 1970’li yılların başında Katolik Kilisesi bünyesinde geliştirilen “İncil mesajını sunulan kültüre tercüme etmeyi öngören “kültürlenme” (*inculturation*) terimleridir. Şimdi sırasıyla bu terimler çerçevesinde Protestan ve Katolik misyon kuruluşlarının neyi kastettiklerini ifade etmeye çalışalım.

Şartlara uydurma kavramı ilk defa 1970’li yıllarda Dünya Kiliseler Birliği’nin yayınladığı dokümanlarda, kilise memuriyetleri için eleman yetiştiren kuruluşlarla ilgili kullanılmaya başlanmış ve zamanla da tüm misyonerlik faaliyetleri de dahil olmak üzere hemen hemen her alanda kullanılır olmuştur. Burada kendimizi şartlara

uydurma konusunun çağdaş misyonerlik teknikleri bağlamında ne anlama geldiğiyle sınırladığımız için, onun Hristiyan geleneğinde nasıl kullanıldığı ve ne anlama geldiği konusu üzerinde durmayacağız. Misyonerlik çalışmaları çerçevesinde şartlara uydurmadan kasıt, Kilisenin onu benimseyenlerin dünyalarında ve yaşamlarında vücut bulması ve şekillenmesini ifade etmektedir. Bu anlamda şartlara uydurma, aşağıda ifade edeceğimiz özellikle Katolik Kilisesi tarafından geliştirilen kültürlenme kavramıyla örtüşmektedir.

İncilin mesajının, sunulduğu insanların şartlarına uydurulması gerektiğini ileri süren çağdaş misyonerlik kurumlarına göre, aslında Hristiyanlık köken olarak böyle bir özelliğe zaten sahiptir. Çünkü o Yahudi ortamdan Putperest Roma İmparatorluğu'nun hakim olduğu ortama geçince söz konusu ortamın sosyal şartları, kültürel motifleri ve inançları Hristiyanlığa taşınarak onun şekillenmesinde ve kurumsallaşmasında büyük rol oynamıştır. Bu şekilde Yunan-Roma kültürü ve felsefesiyle şekillenen Hristiyan inancı, misyonerler vasıtasıyla başka kültürlerle sahip insanlara taşınırken sadece inançsal olarak değil, aynı zamanda kültürel olarak da taşındığı için emperyalist bir yapı kazanmış ve bundan dolayı da üçüncü dünya ülkeleri insanları tarafından daima şüphe ve ihtiyatla karşılanmıştır. Bu durum da İncilin mesajının daha fazla insana ulaştırılmasını engellemiştir. Çünkü insanlar kendilerine sunulan İncil mesajının beraberinde batı kültür ve medeniyetini de getirdiğini hissettiklerinden kendi hususi kültürlerini muhafaza etmek için İncilin mesajını benimsemekten imtina etmişlerdir. Bunun üzerine harekete geçen çağdaş Protestan misyon merkezleri üçüncü dünya ülkelerinde faaliyet gösteren misyonerlerin İncilin mesajını, sunulan insanların şartlarına uyarlama çerçevesinde batı medeniyetinin sosyo-kültürel ve felsefi yapısından ayırt ederek ilan etmeleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Çünkü onlara göre eğer misyonerler bu strateji dahilinde İncil mesajını üçüncü dünya ülkelerinin insanlarına sunarlarsa ancak o zaman o insanlar kendilerine vaaz edilen İncil mesajını

kendi sosyo-kültürel bağlamları çerçevesinde anlama imkanına kavuşmuş olurlar. ⁶⁶

İncil mesajının sunulduğu şartlara uydurulmasının misyonerlik çerçevesinde ne olduğunu bu şekilde kısaca ifade ettikten sonra, şimdi de onun misyonerlik çalışmalarına yaptığı katkıları maddeler halinde ifade etmeye çalışalım: (1) Şartlara uydurma çerçevesinde yapılan bir misyonerlik faaliyeti Tanrı'nın sadece belirli bir kültürün insanlarına değil, aksine tüm dünyaya yönelik bir kurtuluş planına sahip olduğunu tasdik eder. Yani Tanrı'nın tüm kültürlere açık olduğunu kabul etmek demek onun kurtuluş planının da evrensel olduğunu onaylamak anlamına gelir. (2) Şartlara uydurma bağlamında yapılacak bir misyonerlik faaliyeti çeşitli mahalli teolojilerin ve buna bağlı olarak da mahalli kiliselerin kurulmasına yol açar. (3) Misyonerlik faaliyetlerinin bu strateji çerçevesinde yapılması demek Hristiyan inancının batının tahakkümünden kurtulması ve böylece emperyalist ve sömürgeci çevreler tarafından kullanılmasının önüne geçmek anlamına gelmektedir. (4) Misyonerlerin Hristiyan inancını tebliğ ettikleri insanların yerel kültürlerini ve sosyal şartlarını dikkate almaları demek, Hristiyan inancını onların ihtiyaçları doğrultusundan onlara sunmak anlamına geldiği için Hristiyan misyonunun amacının sadece insanları ismen Hristiyan yapmak değil, aynı zamanda onların pratik yaşamlarını da bazı değişiklikler yapmak olduğu ima edilmeye çalışılır. Örneğin bu çerçevede 1960'lardan itibaren fakir, yoksul ve toplumları tarafından

⁶⁶ Bosch, *Transforming Mission*., ss. 420-425; Christopher Sugden, "Mission theology", Alister E. McGrath, ed., *The Blackwell Encyclopedia of Modern Christian Thought*, Oxford: Blackwell, 1993, 380-381. İncilin mesajının sunulan insanların şartlarına uydurularak üçüncü dünya ülkeleri insanlarına vaaz edildiği konusuyla ilgili örnek olarak bkz., Andrew Wingate, *The Church and Conversion: A Study of Recent Conversions to and from Christianity in the Tamil Area of South India*, Delhi: ISPCK, 1997.

marjinalleştirilen insanların İncillerin mesajı doğrultusunda bu hallerinden nasıl kurtulacaklarını ifade eden çeşitli yerel kurtuluş teolojileri geliştirilmiştir.⁶⁷ Protestan çevreler tarafından geliştirilen İncilin mesajının sunulduğu insanların şartlarına uyarlanması gerektiği anlayışını bu şekilde ifade ettikten sonra şimdi de aşağı yukarı onunla aynı anlama gelen Katolik çevreler tarafından geliştirilen İncil mesajının sunulduğu insanların kültürüyle şekillenmesini ifade eden inkültürasyon kavramı çerçevesinde geliştirilen misyon stratejisi üzerinde duralım.

Hristiyan inancının sunulduğu insanların kültürlerine tercüme edilmesini ifade eden inkültürasyon⁶⁸ terimi Katolik Kilisesi bünyesinde üçüncü dünya ülkelerine yönelik yoğun misyon faaliyetinde bulunan Cizvitler arasında oldukça yaygınlık kazanmış bir misyon stratejisi olarak kabul görmektedir. Cizvit rahiplere göre çok kültürlülüğün yadsınamaz bir gerçeklik olduğu günümüz dünyasında İncilin mesajının sadece batı kültürüyle özdeşleştirilmesi, onun ya batıyla sınırlanması ya da İncil mesajı yanında batı kültürünün de tüm dünyaya hakim kılınması anlamına gelir. Böyle bir durum ise açıkça ilk dönem Hristiyan inancıyla tezat teşkil eder. Zira ilk dönem Hristiyan inancı Yahudi ortamdan Yunan-Roma kültürünün hakim olduğu ortama taşınınca Yahudi kültürünü de beraberinde getirmeyerek inanç ve öğretilerini Yunan-Roma kültürünün terimleriyle ifade etmiştir. Bu çerçevede ilk yüzyıllarda gelişen ve büyüyen Kilise inançlarını Akdeniz bölgesinin Yunanca ko-

⁶⁷ Bkz., Leonardo Boff & Clodovis Boff, *Introducing Liberation Theology*, New York: Burns & Oates, 1987; Michael Amalados, *Life in Freedom: Liberation Theologies from Asia*, Maryknoll: Orbis Books, 1996.

⁶⁸ Bkz., A. Roest Crolius, "İnkültürasyon", çev. Ali İsmail Güngör, *Dini Araştırmalar*, 1/1, 1998, ss. 93-105; Gaudencio B. Rosales, *For All The Peoples of Asia: Federation of Asian Bishops' Conferences Documents from 1970 to 1991*, Maryknoll: Orbis Books, 1992, ss.138-141.

nuşan kültürüne kabul ettirebilmek için o kültürün kullandığı felsefi terimleri ödünç alarak kendi inançlarını formüle etmeye çalışmıştır. Örneğin, MS. 325 İznik Konsilinde Kilise İsa'yı Tanrı'nın bedenleşmiş oğlu olarak ilan etmek için Yunan kültüründen *ousia* terimini almış ve böylece de İsa'yı Baba Tanrı ile aynı cevhere sahip bir varlık olarak ilan etmiştir (*Jesus was homoousios toi patri*).⁶⁹ Tıpkı ilk dönemde olduğu gibi günümüzde de Hristiyan inancının taşındığı yörelerin kendi kültürüne tercüme edilmesi gerektiğini ileri süren misyon anlayışına göre Yunan-Roma kültürü çerçevesinde oluşan Hristiyan inanç ve dogmalarının başka kültürlerle aynen sunulmasının son derece sakıncalı olduğunu çünkü söz konusu bu dogmaların onlar için fazla bir anlam ifade etmeyeceğini iddia etmektedirler. Onlara göre İsa'nın Tanrı ile aynı cevhere sahip olduğu şeklindeki Hristiyan inancı Hint kültürüne sahip insanlara sunulurken yukarıda ifade ettiğimiz Yunan kültüründen alınan *ousia* terimiyle değil de kendi öz kültürlerine ait terimlerle sunulmaya çalışılmalıdır. Örneğin, Hindu inancına göre sevgi ve şefkat tanrısı olan Vişnu'nun farklı zamanlarda farklı şekillerde dünyada tecelli etmesine *avatar* denir. İnkültürasyon stratejisi bağlamında Hindu'lara yönelik misyon faaliyetinde bulunan Hristiyan misyonerleri Hristiyanlıktaki İsa'nın Tanrı'nın inkarnasyonu olması olayını İsa'nın Baba tanrının *avatarası* olduğu şeklinde değiştirerek Hindu'lara sunmaktadır.⁷⁰ Buda'nın mümtaz bir beşeri varlıktan ziyade ilahi özelliklere sahip üstün bir varlık ve bedenleşen *dharma* (hakkat) olduğuna inanan Mahayana Budizmine mensup kişilere Hristiyanlık tebliğ edilirken Buda'nın yerine İsa konmaktadır. Yani İsa bedenleşen *dharma* olarak Mahayana Budistlerine sunulmaktadır.

⁶⁹ Aydın, "Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya" s. 60.

⁷⁰ Bkz., Arul M. Varaprasadam, "Inculturation: The Crucial Challenges in the Indian Situation", *Building The Church In Pluricultural Asia*, Roma: Pontifical Gregorian University, 1986, ss. 39-62.

Görüldüğü üzere inkültürason anlayışı çerçevesinde hareket eden misyonerlik kuruluşları misyon faaliyetinde bulundukları bölgelerde Incilin mesajını yörenin kültürel motifleriyle süsleyerek insanlara vaaz etmektedirler. Çünkü onlara göre insanların kültürel şartlarını dikkate almayan misyon faaliyetlerinin egemen güçlerin emperyalist arzularının vasıtası olması kaçınılmazdır. İşte bu anlayış çerçevesinde misyon faaliyetinde bulunan modern misyon teşkilatları üçüncü dünya ülkelerinde misyon faaliyetinde bulunurken öncelikle yöre halkından bazı kişileri Hristiyan yapıp rahip olarak yetiştirmekte ve daha sonra da bunlar vasıtasıyla yörede Hristiyan inancını yaymaya çalışmaktadır. Zira çağdaş misyon anlayışına göre bir bölgede misyon çalışmalarının başarılı olabilmesi için onların mutlaka söz konusu bölgeye mensup olan kişiler tarafından yapılması gerekir. Çünkü yörenin sosyal yapısını ve kültürel unsurlarını en iyi bizzat o sosyal yapı içinde yaşayan insanlar bilebilir. Yani buna göre batılı misyon kuruluşları üçüncü dünya ülkelerinde misyon faaliyetinde bulunurken kendi temsilcilerini arkaplanda tutup misyon faaliyetinde bulundukları yörenin yerli halkından Hristiyan olan kişileri ön safa koymalıdır. Çünkü dışardan yönlendirilen misyon çalışmaları ne kadar etkili yöntemler kullanırsa kullansın daima yöre halkı tarafından şüphe ve endişeyle karşılanır.⁷¹

Inkültürasyon ve şartlara uydurma çerçevesinde Incilin mesajının sunulduğu bölgenin kültürüne ve sosyal şartlarına tercüme edilmesi demek, tek bir otantik teolojinin değil, pek çok teolojinin ortaya çıkması anlamına geldiği için daha önceki misyonerlik faaliyetlerinin temel karakteri olan Avrupa-merkezlilik tarihe karışmıştır. Çünkü sunulan her yeni kültür ve sosyal şarta tercüme edilen Incil

⁷¹ Bkz., Robert Hardawiryana, "Building the Church of Christ In a Pluricultural Situation", *Building The Church In Pluricultural Asia*, Roma: Pontifical Gregorian University, 1986, ss. 3-38.

mesajı her bir kültürde yeniden düşünülme, yeniden formüle edilme ve yeniden yaşanma imkanı elde etmiştir. ⁷² Buraya kadar ifade ettiğimiz hususlardan anlaşılacağı üzere inkültürasyon çerçevesinde hareket eden Hristiyan misyon kuruluşları İncil mesajını, söz konusu bu mesajın kurumsallaşmasına büyük katkılarda bulunan Yunan-Roma kültüründen ayırarak yalın halde üçüncü dünya ülkelerinde yaşayanlara sunmakta ve böylece de söz konusu mesajın onların sosyal şartlarına ve kültürlerine tercüme edilmesine yol açmış olmaktadır. Bu tarz bir misyon anlayışının daha önceki misyon anlayışlarından daha etkili ve daha verimli olduğu muhakkaktır. Bu stratejinin daha iyi anlaşılabilmesi için diğerlerinden hangi konularda farklılık arz ettiğinin ortaya konması gerektiği için şimdi de bu farklar üzerinde durmak istiyoruz.

İlk olarak inkültürasyon bağlamında yapılan bir misyon faaliyeti onu yürüten kurum açısından diğerlerinden farklılık arz eder. Zira diğer misyon tekniklerine göre yürütülen faaliyetler ya bizzat batılı misyonerler tarafından ya da en azından onların doğrudan danışmanlığı altında yürütülürken inkültürasyon çerçevesinde yapılan misyon faaliyetleri bizzat sunulan insanların kendi kültüründen seçilen kişiler tarafından yürütülmektedir. Kısaca, inkültürasyon bağlamı dahilinde yapılan misyon çalışmaları onları yürüten insanların dışındaki kültürlere mensup kişi veya kurumların kontrolü altında olmadığı gibi onları Kilisenin en yüksek karar verme mekanizması olan *magisterium* tarafından da kontrol edilemezler. İşte bu özellik aşağıda göreceğimiz üzere Hristiyan inancının bulunduğu yörenin kültürü ile mecz olarak lokalleşmesine ve bu sayede de üçüncü dünya ülkeleri insanları arasında daha fazla benimsenmesine sebebiyet vermektedir. İkinci olarak inkültürasyon çerçevesinde yapılan misyon faaliyetlerinde vurgu daima yerel kiliseler üzerine yapıl-

⁷² Bkz., "Memorandum from a Consultation on Mission", *International Review of Mission*, 71 (1982), ss. 458-477.

maktadır. Örneğin bu bağlamda II. Vatikan Konsili dokümanlarından *Lumen Gentium* da tek bir evrensel kilise olduğu ve bununda gerçek varlığını hususi (lokal) kiliselerde bulduğu ifade edilir.⁷³ Yerel kiliseler üzerine bu denli vurgu yapılması inkültürasyonu, sadece İncilin mesajını sunulan insanların kültürüne tercüme etmekle sınırlamaz aynı zamanda onun söz konusu insanların sosyal, ekonomik, politik, dini ve eğitim durumlarını da içine alacak şekilde kapsayıcı bir hale getirir. Buna göre inkültürasyon bağlamında misyonerlik faaliyetinde bulunan misyoner kuruluşları kendilerini İncilin mesajını yerel kültürlerle tercüme ederek sunmakla sınırlamayıp bu mesajı sunacakları kişilerin ve toplumların sosyal, politik ve eğitim durumlarıyla da ilgilenmelidirler.⁷⁴ Görüldüğü üzere bu yaklaşım misyonerliğin sadece dini bir konu değil, aynı zamanda sosyal ve siyasal boyutları da olan bir husus olduğunu açıkça ortaya koyar. Üçüncü olarak inkültürasyon çerçevesinde yapılacak misyonerlik çalışmaları İncilin mesajının sunulan insanların yaşamlarında ve kültürlerinde o insanların kendi hususi ihtiyaçları bağlamında yeniden vücut bulmasını sağlar. İşte bu tarz bir anlayış geçmiş dönemlerde yaygın olarak ifade edilen misyonerlik faaliyetleri vasıtasıyla Kilisenin alanının genişletilmesi anlayışından kilisenin her yeni kültür ve şartta yeniden doğması ve vücut bulması anlayışına geçişi temsil eder.⁷⁵ Kanaatimize göre bu tarz bir geçişin öngörülmesiyle misyonerlik kuruluşları misyon çalışmaları vasıtasıyla Kilisenin siyasi, politik ve emperyalist bir tutum içinde olduğu suçlamasına son vermek istemektedirler.

⁷³ "Dogmatic Constitution on the Church (Lumen Gentium)", Austin Flannery, ed., *Vatican Council II: The Conciliar and Post-Conciliar Documents*, Dublin: Dominican Publication, 1975, ss. 376-381 (23 v3 26. Bölümler).

⁷⁴ Bosch, *Transforming Mission*, s. 453.

⁷⁵ Bosch, *Transforming Mission*, s. 454.

İncilin mesajını sunulan insanların şartlarına uyarlama ve kültürlerine tercüme etme stratejileriyle ilgili buraya kadar ifade ettiklerimizi kısaca şu şekilde özetleyebiliriz. Modern misyon kuruluşları yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra misyon faaliyetlerini daha etkili ve verimli kılmak ve bunu yaparken de Kilisenin politik ve emperyalist bir arzu içinde olmadığını göstermek için Hristiyan mesajını Yunan-Roma dolayısıyla da batı kültüründen soyutlayarak sunulan insanların kendi yerel kültürlerine tercüme etmek suretiyle sunmaya çalışmaktadırlar.

Diyalog: Yeni Bir Misyon Yöntemi

Bilindiği üzere 1960'lardan itibaren Roma Katolik Kilisesi ve Dünya Kiliseler Birliği gibi iki temel Hristiyan kuruluşu diğer dinsel geleneklerin taraflarıyla diyalog adı altında daha olumlu ve yapıcı bir ilişki kurmak için çeşitli resmi dokümanlar yayınlamış ve bu uğurda son derece önemli diyalog toplantıları gerçekleştirmiş ve halen de bu faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Burada yayınlanan doküman ve yapılan diyalog faaliyetlerini detaylı bir şekilde ele almadan sadece bu doküman ve faaliyetlerin misyonerlikle bir ilişkilerinin olup olmadığını veya bir başka ifadeyle diyalogla misyonerlik arasındaki ilişkiyi kısaca irdelemeye çalışacağız.⁷⁶ Bunu yaparken de temel hareket noktamız diyalogun yukarıda isimlerini zikrettiğimiz Hristiyan kurumlarınca yeni bir misyonerlik vasıtası olarak görüldüğünü açık ve net olarak okuyucuya sunarak bu resmi kurumlarla diyalog faaliyetinde bulunacak olanları uyarmaktır. Burada bir parantez açarak şu hususun da altını çizmek istiyoruz. Diyalogun yeni bir misyonerlik vasıtası olduğunu söyleyerek ondan vazgeçilmesi gerektiğini hiçbir şekilde ima etmek dahi iste-

⁷⁶ Roma Katolik Kilisesi ve Dünya Kiliseler Birliğinin diyalogla ilgili resmi dokümanları ve diyalog faaliyetleri ile ilgili bkz., Aydın, *Diyalogdan Monolog*a, (II, III ve IV. bölümler).

miyoruz. Çünkü küreselleşen dünyamızda diyalog, şiddet ve zorlama metotlarına karşın akıllı ve uygar bir şekilde çatışmaları çözümleme yoludur. Bizim amacımız diyalogun Katolik Kilisesi ve Dünya Kiliseler Birliği tarafından bir misyonerlik aracı olarak da kullanıldığını açıkça ortaya koyarak onlarla ilişkiye gireceklerin bu durumdan haberdar olmalarını sağlamaktır. Ayrıca günümüz dünyasında yürütülen diyalog çalışmalarına baktığımızda onları temelde ikiye ayırmamız gerekmektedir. (1) Roma Katolik Kilisesi ve Dünya Kiliseler Birliği gibi resmi Hristiyan kurumlarının diyalog çalışmaları. (2) Çeşitli sivil toplum örgütleri ile bireysel akademisyenlerin yürüttüğü diyalog faaliyetleri. Burada biz sadece resmi kurumların yürüttüğü diyalog faaliyetlerinin amaçlarından bahsedeceğiz.

Hristiyanların Hristiyan olmayan dinsel geleneklerin taraftarlarıyla diyalojik ilişkiye girmeleri gerektiği fikrinin ilk defa Katolik Kilisesinin düzenlediği II. Vatikan Konsilinde gündeme getirildiği ileri sürülmesine rağmen aslında bu fikir ilk olarak 1910 yılında İngiltere'nin Edinburgh kentinden düzenlenen Dünya Misyonerlik Konferansı tarafından gündeme getirilen "Evrensel Hareket"e (**Ecumenical Movement**) dahil olan kiliselerde geleneksel misyonerlik metotlarının giderek etkisizleştiği bir dünyada diğer din mensuplarına yaklaşmak için yen bir misyonerlik stratejisi olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁷ Nitekim Edinburgh toplantısında alınan kararlar ışığı altında hazırlanan ve üçüncü dünya ülkelerinde faaliyet gösteren misyon kuruluşları tarafından doldurulan bir ankette yeni misyon stratejileri şu şekilde özetlenmektedir:

(1)Hristiyanlar, misyon faaliyetinde bulundukları diğer dinsel geleneklerin taraftarlarına karşı her zaman ve her yerde saygı ve hürmet göstermelidirler. (2) Diğer dinsel geleneklerin mensuplarıyla yüz yüze yapılan görüşmeler, muhatap tanıma konusunda onun

⁷⁷ Bkz., Kenneth Cracknell, *Justice, Courtesy and Love: Theologians and Missionaries Encountering World Religions*, London: Epworth Press, 1995.

dini inancıyla alakalı kitaplar okumaktan daha çok yararlı olduğu için misyon faaliyetinde bulunulmadan önce Incilin mesajının sunulacağı insanlar yüz yüze tanınmaya çalışılmalıdır: (3) Bunun için misyon kuruluşları diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla işbirliği içine girerek onları daha yakından tanımaya çalışılmalıdır. (4) Diyalog sürecinde keşfedilen Hristiyan olmayan dinsel değerleri ve iyi yönleri Hristiyanlar tarafından takdirle karşılanmalı ve onların Hristiyan mesajı sayesinde daha da ilerletilmesine çalışılmalıdır. (5) Diyalog sürecinde Hristiyanlar diğer dinsel geleneklerde bazı vazihysel unsurların olduğunu gündeme getirerek bunların aslında mükemmel olan Hristiyan vahyinin kısmi yansımaları olduğunun altını çizerek Hristiyan mesajının gerekliliği konusunda onları ikna etmelidirler. (6) Sonuç olarak Hristiyan olmayan dinsel gelenekler her ne kadar iyi ve güzel unsurlara sahip olsalar da mükemmel olan Hristiyan vahyinin kısmi bir yansımasına sahip oldukları için Hristiyan mesajı sayesinde tamamlanarak ifa edilmelidirler. Bu anlayışa göre Hristiyan olmayan dinsel gelenekler bir nevi Hristiyan mesajına yani Incil'e bir hazırlık olarak görülmektedir. Çünkü onların tek başlarına yani Hristiyanlıktan bağımsız olarak taraftarlarını kurtuluşa ulaştırmaları mümkün değildir.⁷⁸

Edinburgh toplantısı ile başlayan Kudüs (1928) ve Tambaram (1938) toplantılarıyla devam eden Hristiyan mesajının yani Incillerin Hristiyan olmayanlara daha etkili ve verimli bir şekilde nasıl sunulacağı ve bu süreçte bu insanlarla nasıl bir ilişki içinde olunması gerektiği hususu II. Dünya savaşının başlamasıyla sekteye uğramıştır. 1954 Evanston toplantısıyla tekrar gündeme gelen bu konuyu 1967 Kandy toplantısıyla Dünya Kiliseler Birliği'nin gündemine iyice oturmuştur. Zira bu toplantıda Hristiyanların kendilerini Hi-

⁷⁸ Craknell, *Justice, Courtesy and Love*, ss. 196vd.; Craknell, "The Theology of Religion in the IMC and WCC 1910-1989", CD, 19(1991), ss. 3-17.

ristiyan olmayan dinsel geleneklerin taraftarlarına daha iyi tanıtmak için onlarla arkadaşlık ve dostluk ilişkisi içinde olmaları gerektiğinin altı çizilerek diyalojik ilişki hararetle teşvik edilmiştir.⁷⁹ Çünkü Dünya Kiliseler Birliği yetkililerine göre dinler arası diyalog misyonerliğin bir parçasıdır ve tüm Hristiyanlar tarafından yukarıda ifade ettiğimiz Tanrı'nın misyonu olarak misyonerlik bağlamında ifa edilmelidir.⁸⁰ Yine Dünya Kiliseler Birliği'ne üye olmakla beraber Evangelik Hristiyanlar olarak bilinen gruplarda 1974 yılında İsviçre'nin Lausanne(Lozan) kentinde yaptıkları toplantı sonunda yayınladıkları bildiride Hristiyanları diyalog sürecinde muhataplarından bir şeyler öğrenmeyi değil onlara İsa-Mesih'in İncilini daha iyi sunmak için onları tanımaya ve anlamaya yönelik bir dinler arası diyalogun Hristiyanlar tarafından kabul edilebilir olduğunun altı çizilmiştir.⁸¹

Katolik olmayan kiliselerin bu faaliyetlerine paralel olarak Roma Katolik Kilisesi de 1962-1965 tarihleri arasında Katolik Kilisesini tüm kurumlarıyla beraber modern dünyaya açmak için düzenlenen II. Vatikan Konsili'nde resmileştirilen "Kilisenin Hristiyan Olmayan Dinlerle İlgili Deklârasyonu" adlı dokümanda Hristiyanların Hristiyan olmayanlarla diyalog adı altından daha olumlu bir ilişki içinde olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Devamla aynı doküman Katolik Kilisesinin diğer dinsel geleneklerde bulunan doğru ve

⁷⁹ "Christians in Dialogue with Men of Other Faiths", *Religion and Society*, 14/2, 1967, ss. 64-69; ayrıca bkz., Aydın, *Monologdan Diyaloga*, ss. 190-193.

⁸⁰ Bkz., "Christians in Dialogue with Men of Other Faiths: The Zürich Aide Mémoire", S. Samartha, ed., *Living Faiths and Ecumenical Movement*, Geneva: WCC, 1971, ss. 33-45.

⁸¹ J.D. Douglas, *Let The Earth Hear His Voice: International Congress on World Evangelisation, Lausanne*, (Minneapolis: World Wide Publication, 1975), s.3.

kutsal şeyleri reddetmediği ifade edilerek onların tüm insanlığı aydınlatan mükemmel Hristiyan vahyinin kısmi yansımaları olduğu iddia edilir.⁸² Dahası konsilin bir başka dokümanında Hristiyan olmayan dinsel geleneklerde bulunan doğru ve hakikatler Kilise tarafından Incilin mesajına bir hazırlık olarak görülerek Incilin mesajıyla söz konusu bu doğru ve hakikatlerin bir anlam kazanacağını altı çizilmiştir.⁸³ Aynı konsilin diğer dokümanlarında da Hristiyan olmayanlara Incili duyurmak ve nihayetinde onları Hristiyanlaştırmak için onlarla iyi ilişkiler kurulması gerektiği üstüne basa basa ifade edilmektedir.⁸⁴ Konsilinin bu anlayışı istikametinde 1964 yılında kurulan *Hristiyan Olmayan Dinler Sekreterliği*'nin kuruluş amaçlarından biri de Hristiyan olmayanların Hristiyan inancını ve yaşamını layıkıyla tanıyıp ona saygı göstermesi ve sempati ile bakmasını sağlamak olarak ifade edilmiştir.⁸⁵

II. Vatikan Konsili ve Diyalog Sekreterliğinin bu genel politikası çerçevesinde başlayan dinler arası diyalog çalışmalarında başta Kilisenin en yüksek karar mekanizması (*magisterium*) olmak üzere Hristiyan yetkililer her fırsatta Hristiyan olmayan dinsel geleneklerin bazı iyi ve güzel unsurlar ihtiva ettiklerini ifade ederken diğer taraftan da söz konusu bu unsurların aslında İsa-Mesih'te tecelli eden mükemmel ve nihai bağlayıcı vahyin kısmi yansımaları oldu-

⁸² "Declaration on the Church to Non-Christian Religions (Nostra Aetate)", A. Flannery, ed., *Vatican Council II: The Counciliar and Post Counciliar Documents*, Dublin: Dominican Publication, (1975), 2:2

⁸³ *Lumen Gentium*, 16:1; ayrıca bkz., *Ad Gentes Divinitus* 9; *Lumen Gentium* 17.

⁸⁴ Bkz., *Ad Gentes Divinitus* 13:1; 15:8; 39:1; 40:2.

⁸⁵ Secreteriat For Non-Christian Religions, "Attitudes of the Church Towards Other Religions: Reflections and Orientations on Dialogue and Mission", *Bulletin*, 56 (1984), s. 127; diyalog sekreterliği ve faaliyetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Aydın, *Monologdan Diyaloga*, ss. 121vd.

ğunu ileri sürerek onların ancak bu mükemmel Hristiyan vahyiyle mükemmelleşip tamamlanabileceğini açıkça ima etmişlerdir.⁸⁶ Diyalogun Kilise çevreleri tarafından misyonerliğin yeni bir vasıtası olarak görüldüğü konusunu daha iyi görebilmek için son dönemlerde yayınlanan resmi dokümanlardan bazı örnekler vermek istiyoruz. Roma Katolik Kilisesinin 1984 yılında yayınladığı *Dialogue and Mission*⁸⁷, 1991 yılında yayınladığı *Dialogue and Proclamation* ile Papa II. John Paul'un 1990 yılında yayınladığı *Redemptoris Missio*⁸⁸ adlı resmi dokümanlarda diyalogun Kilisenin misyonunun ayrılmaz ve temel unsuru olduğu açık ve net olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda söz konusu dokümanlarda Kilisenin kendi misyonunu ve kimliğini yerine getirmek için diğer dinsel geleneklerle mutlaka diyalog ilişkisi içinde olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede Papa II. John Paul *Redemptoris Missio* adlı mektubunda Hristiyan olmayan dinsel geleneklerin taraftarlarıyla diyaloga girmenin esasında Kilisenin asli görevi olan İncil mesajını tüm dünyaya yaymasının ayrılmaz bir parçası olduğunu şu ifadelerle belirtmektedir. "Dinler arası diyalog Kilisenin evangelik misyonunun bir parçasıdır. Mesih (Hristiyan olmayanlara) ilan etmekle dinler arası diyalogla meşgul olmak arasından herhangi bir tezat ve çatışma yoktur".⁸⁹ Papa II. John Paul'un söz konusu bu mektubundan

⁸⁶ Bkz., Papa VI. Paul, *Evangelii Nuntiandi*, 53; Papa II. John Paul, *Redemptor Hominis*, 11:2; Aydın, *Monologdan Diyaloga*, ss. 134vd.

⁸⁷ Secreteriat For Non-Christian Religions, "The Attitude of the Church Towards Other Religions: Reflections and Orientations on Dialogue and Mission", *Bulletin*, 56 81984), ss. 126-141.

⁸⁸ Pope John Paul II, "Redemptoris Missio: An Ecyclical Letter on the Permanent Validity of the Church's Missionary Mandate", W.R. Burrows, ed., *Redemption and Dialogue: Reading Redemptoris Missio and Dialogue and Proclamation*, Maryknoll: Orbis Books, 1993, ss. 3-55.

⁸⁹ *Redemptoris Missio*, 55.

yaklaşık bir yıl sonra papalık *Dinler Arası Diyalog Ofisi* ve *İnsanların Evangelizasyonu Örgütü* tarafından ortaklaşa yayınlanan *Dialogue and Proclamation* adlı doküman 'nın bu ifadesi diyalogla misyon arasındaki ilişkiyi daha net olarak şu şekilde ifade etmektedir: "İlan (Hristiyan mesajını diğerlerine sunma) ve diyalog kendi bağlamlarında Kilisenin evangelik misyonunun temel unsurları ve hakiiki formları olarak kabul edilir".⁹⁰ Bu ifadeye göre Kilisenin dolayısıyla da Katolik Hristiyanların temel görevlerinden biri de Hristiyan olmayanlarla diyalojik ilişki içine girerek onlara İncilin mesajını ve bu çerçevede de İsa-Mesih sunmaktır. Çünkü söz konusu bu dokümana göre Hristiyanların bu temel birbirinden ayrılmaz unsurlarından birini seçip diğerini reddetmek söz konusu olamaz.⁹¹ Yani diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla diyalojik ilişki içinde olmayı yeğleyen Hristiyanlar İncilin mesajını onlara sunmayı bir kenara bırakamayacağı gibi İncilin mesajını diğerlerine sunmayı temel amaç edinenler onlarla diyalojik ilişki kurmayı reddedemezler. Zira " her ikisi de yasal/meşru ve gereklidir. Onlar birbirleriyle içli-dışlı ilişki içindedir ancak onlar hiçbir şekilde birbirlerinin yerine kullanılamazlar".⁹²

Bütün bu pasajlarda görüleceği üzere Katolik Kilisesi son 1990'lı yıllarda yayınladığı resmi dokümanlarda Hristiyanların İncilin mesajını Hristiyan olmayanlara vaaz etmek için onlarla mutlaka diyalojik ilişki içinde olması gerektiğini ısrarla ifade ederek dinler arası diyalogu İncilin mesajını ve İsa-Mesih'i Hristiyan olmayanlara sunmak için yeni bir vasıta olarak görmektedir. Hatta Papa II. John Paul yukarıda ismini zikrettiğimiz mektubunda İncilin mesajını Hristiyan olmayanlara sunmanın onlarla diyalojik iliş-

⁹⁰ *Dialogue and Proclamation*, 2.

⁹¹ *Dialogue and Proclamation*, 6.

⁹² *Dialogue and Proclamation*, 77.

kiye girmeye oranla daha fazla önceliğe sahip olduğunu ifade etmektedir.⁹³ Papanın bu ifadesine göre İncilin mesajını diğer insanlara sunma onlarla diyaloga girmekten çok daha önemlidir. İşte buda açıkça diyalogun aslında İncilin mesajını diğer insanlara daha iyi ve etkili bir şekilde sunmak için yeni bir misyonerlik vasıtası olarak kullanıldığını göstermektedir. Nitekim bu durum *Dialogue and Proclamation* adlı doküman tarafından daha net olarak şu şekilde dillendirilmektedir: Diyalog Hristiyan misyonunun hizmetinde olarak devamlı surette İncilin mesajını diğerlerine ilan etmeye yönelik olmalıdır. Bunun aksi hiçbir şekilde mümkün değildir. Çünkü Hristiyanların en başta gelen görevi İsa'nın tüm dünyaya İncilin mesajını yayarak insanları vaftiz edip Kiliseye dahil etmesidir.⁹⁴ Katolik Kilisesinin 1990'lı yıllarda yayınladığı resmi dokümanlarından açıkça ifadesini bulan diyalogun, misyonerliğin yeni bir vasıtası ve ayrılmaz bir parçası olduğu hususu son dönemlerde yayınlanan diğer bazı dokümanlarla da iyice pekiştirilmiştir. Örneğin 9 Ağustos 2000 tarihinde Papa II. John Paul'un denetiminden geçtikten sonra Kardinal Joseph Ratzinger'in imzası ile yayınlanan *Dominius Iesus*⁹⁵ adlı dokümanda Kilisenin evangelizasyon misyonunun ayrılmaz bir parçası olan dinler arası diyalogun İncilin mesajını tüm insanlara yaymak için bir vasıta olarak kullanılması gerektiği üstüne basa basa ifade edilmektedir.⁹⁶ Devamlı söz konusu doküman, Hristiyan olmayanların kurtuluşa ermek

⁹³ *Redemptoris Missio*, 44.

⁹⁴ Bkz., Markos 28: 18-20; Luka 24: 46-48; Yuhanna 17: 18, 20, 21; Resullerin İşleri 1:8.

⁹⁵ Congregation For The Doctrine of The Faith, "Declaration On The Unicity And Salvific Universality Of Jesus Christ And The Church (Dominius Iesus)", Roma: 2000.

⁹⁶ *Dominius Iesus*, 2, 22.

için mutlaka şöyle veya böyle Kilise ve İsa-Mesih'le ilintili olmaları gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Çünkü bu dokümana göre Kilise kurtuluş için mutlaka gereklidir ve İsa-Mesih'te kurtuluşun tek ve yegane vasıtasıdır.⁹⁷

Dünya Kiliseler Birliği ve Roma Katolik Kilisesinin resmi dokümanlarından yaptığımız nakiller açıkça göstermektedir ki söz konusu bu resmi kurumlara göre gerçek bir dinler arası diyalogun amacı Hristiyan olmayanlara İsa-Mesih'i tanıtmak ve bilinir kılmak için onu ilan etmek/anlatmak olmalıdır. Yani diyalog sürecinde Hristiyan diyalog katılımcılarının temel amacı diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla daha olumlu ve yapıcı ilişkiler kurarak İncilin mesajını onlara sunmaktır.

Buraya kadar açıklamaya çalıştığımız çağdaş misyon tekniklerini bir bütün olarak ele alıp değerlendirdiğimizde günümüz Hristiyan misyonerlerinin Hristiyan mesajını (İncil ve İsa-Mesih) Hristiyan olmayanlara sunarken bunu şu temel ilkelerin ışığı altında yapmaya ısrarla davet edildiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz:

1-Hristiyan misyonerleri, İncilin mesajını sundukları kişilerin karşılaştığı her türlü problemlerinin çözümünde onlara azami derecede yardımcı olmaya çalışmalıdır.

2- Misyon kuruluşları bünyelerinde acil yardım ekipleri oluşturarak dünyanın neresinde olursa olsun her türlü felaket ve afet anında insanlara maddi ve manevi olarak yardım edilmelidir. Mağdur insanlara maddi ve manevi (moral olarak) yardımlarda bulunarak onları Hristiyanlaştırmaya çalışmak günümüz misyon kuruluşlarının en önemli özelliğidir. Örneğin, Bosna ve Kosova savaşları ile 1999 yılında ülkemizde yaşanan İzmit ve Düzce depremle-ri sırasında misyon kuruluşları mağdur insanlara çeşitli insani yardımlarda bulunarak onlara İncilin mesajını sunmaya çalıştıkları bilinen bir olgudur.

⁹⁷ *Dominiuş İesus*, 20.

3-Hıristiyan olmayan muhataplarla iletişim kurarken daima sevgiyi esas alarak onlara karşı her zaman merhametli ve müşfik olunmalıdır. Hiçbir şekilde onlara kızılmamalıdır. Hatta İncillerde İsa'ya isnat edilen "...sağ yanağına kim vurursa ona öbürünü de çevir. Eğer biri... gömleğini almak isterse ona ceketini de ver... kim sana bir kilometrelik yolu zorla yürütmek isterse onunla iki kilometre yürü... düşmanlarınızı sevin ve size baskı yapanlar için dua edin..." ifadeleri çerçevesinde tüm insanlara muamele edilmelidir.⁹⁸

4-Misyon kuruluşları faaliyette bulundukları bölgelerdeki yetim, kimsesiz ve yoksul kimseleri himayeleri altına alarak onlara maddi ve manevi her türlü yardım yapmalıdırlar.

5-Özellikle sağlık ve eğitim hizmetlerine öncelik vererek misyon faaliyetinin yürütüldüğü ülkelerde ücretsiz hizmet veren hastaneler ve okullar açılarak insanlara ücretsiz hizmet verilmelidir.

6-Araştırma enstitüleri kurularak buralarda misyon faaliyetinin yöneltildiği insanların dinsel inançları ve kültürleriyle ilgili araştırmalarda bulunulmalıdır.

7-Endüstriyel problemlerin çözümü konusunda kırsal kesimlerin yeniden yapılandırılması için çalışmalar yapmak, projeler üretmek ve bu projelerin gerçekleştirilmesi için kaynak sağlanmaya çalışılmalıdır.

8- Misyon faaliyetinde bulunan ülkedeki yaşayan etnik gruplar hedef seçilerek onların çoğunluk tarafından sözde sömürüldüğü ileri sürülerek onların özgürlüğü için çalışmak.

9- Misyon faaliyetinde bulunan yörelerde halkla materyalizme karşı dayanışma ve işbirliği içinde olduğu imajı verilmelidir.

10-Dinler arası diyalog bağlamında diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla işbirliğine girerek inançsızlığa karşı mücadele etmek.

⁹⁸ Matta 5:39-44.

Misyonerlik kuruluşlarının İncil mesajını Hristiyan olmayanlara daha etkili bir şekilde sunarak onların Hristiyanlaştırılmasını sağlamak için 20. yüzyılın başlarından itibaren geliştirilen yeni misyon stratejilerinin en belli başlılarını ve temel misyon ilkelerini bu şekilde ana hatlarıyla ifade ettikten sonra şimdi de söz konusu bu stratejiler bağlamında Türkiye’de yürütölmeye çalışılan misyonerlik faaliyetleri üzerinde durmaya çalışalım. Ancak bundan önce Anglikan Kilisesinin 18 Temmuz 1998’de düzenlediğı 14. Lambeth Asamblesinde Anglikan Afrikalı rahipler tarafından yapılan şu öneriyi yeni misyon stratejilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için okuyucuların dikkatine sunmak istiyoruz. Asamble’ye katılan Afrikalı rahipler uluslar arası finans ve bankacılık kuruluşlarının güttüğü sömürgeci politikalar sayesinde yoksul Afrika ölkelerinin dış borçlarının bu ölkeler tarafından ödenmesi mümkün olmayacak ölçüde arttığına dikkat çekerek batılı Hristiyan ölkelerin yeni bir misyon stratejisi olarak bu dış borçları silmelerini teklif etmişlerdir. Çünkü onlara göre Hristiyan finans kuruluşlarının yüksek faizle yoksul Afrika ölkelerini/üçüncü dünya ölkelerini sömürmelerine karşın İslam’ın faizi yasak kılması ve öngördüğü zekat müessesesi sayesinde fakirlere yardım etmesi yoksul Afrikalıları İslam dinine çekmektedir. Görüldüğü üzere Afrikalı Anglikan rahipler Anglikan Kilisesine yoksul ölkelerin borçlarının silinmesi işine öncölük ederek hem insanların İslam’a yönelmesini engellemek hem de onları Hristiyanlığa ısındırmak istemektedirler.*

Türkiye’deki Misyonerlik Faaliyetleri

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere Müslömanlara yönelik misyonerlik faaliyetleri 5. Haçlı Seferleri sırasında Müslömanların savaş yoluyla de-

* Bkz., <http://www.anglicanjournal.com/124/07/lambeth/ozhtml>

ğil, ancak onlarla birlikte yaşayarak Hristiyanlaştırılabilceğine inanan Fransiskan tarikatının kurucusu Francis Assisi tarafından başlamasına rağmen ülkemiz topraklarında yaşayan Müslüman Türk halkına yönelik ilk misyonerlik faaliyeti 17. yüzyılda İstanbul'daki Fransız elçiliğinin himayesi altında misyon çalışmalarında bulunan Cizvit ve Fransiskan misyonerler tarafından başlatılmıştır. Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren ilk misyonerlerin ilk yaptığı iş Müslüman halka Hristiyan inancını sunmaya başlamadan önce misyon çalışmalarının yürütüleceği yörelerin daha iyi tanınması için oralarda yaşayan insanların kültürleri ve yaşam tarzları ele alınıp incelenmiştir. Bu çalışmaları yapmak için Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif bölgelerine seyahat yapan misyonerler hazırladıkları raporları bağlı bulundukları misyon kuruluşlarına göndererek bunlar doğrultusunda stratejiler oluşturulmaya çalışılmıştır.⁹⁹ Ancak Müslüman Türk halkını Hristiyanlaştıramayacaklarını anlayan bu misyon kuruluşları 17. yüzyılın ortalarından itibaren çalışmalarını Osmanlı himayesi altında yaşayan azınlıklara yöneltmişlerdir. Bu bağlamda özellikle Rum, Ermeni, Süryani ve Yezidilere yönelik misyon çalışması yürüten Katolik misyonerler açtıkları çeşitli eğitim, sağlık ve sosyal kurumlarla bu faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Osmanlı topraklarının egemen Avrupalı devletler tarafından hızla paylaşıldığı 1800'lü yıllarda da ilk Protestan misyonerler Osmanlı topraklarında boy göstererek misyonerlik çalışmalarına başlamışlardır. Bu bağlamda 1846 yılında İstanbul'da bir Protestan kilisesi açılmıştır. Bunu müteakiben 1850 yılında dönemin Padişahının fermaniyle imparatorluk bünyesindeki Protestan Hristiyanlara ayrı millet olma statüsü tanınmıştır. 1810 yılında Amerika'da kurulan *American Board of Commissioners for Foreign Missions* adlı misyonerlik teşkilatı Hristiyanlığın üçüncü dünya ülkelerine yayılmasıyla ilgili hazırladığı raporlarda Türkiye'yi anahtar ülke olarak ilan etmiş ve bu çerçevede Osmanlı topraklarını Doğu, Batı ve Merkezi Türkiye misyon bölgeleri olarak üçe ayırmıştır. Doğu bölgesinin merkezi Harput, Batı bölgesi-

⁹⁹ Necmettin Tozlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyoner Okulları", Güler Eren, ed., *Osmanlı: Toplum*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, V, s. 330.

nin merkezi İstanbul ve Merkezi Türkiye bölgesinin merkez de Antep olarak tayin edilmiştir. Yine bu yıllarda 1822'de Malta'da kurulan bir misyonerlik matbaası yukarıda ifade ettiğimiz misyonerlik kuruluşu tarafından İzmir'e nakledilmiştir. Devletin hakim unsuru olan Müslüman Türklerin bir matbaasının olmadığı yıllarda misyonerlerin sahip olduğu bu matbaada Yunanca bir gazete çıkarılır. Ayrıca bu matbaada 12 yıllık bir sürede basılan 40 bin adet İncil tıpkı günümüzde yapıldığı gibi ücretsiz olarak Müslüman halka dağıtılır.¹⁰⁰

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Amerikan ve İngiliz misyonerleri Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde çeşitli misyonerlik okulları açmaya başlamışlardır. Bu bağlamda ilk misyonerlik okulu 1824 yılında Beyrut'ta açılmıştır. Bu okul daha sonra Beyrut Amerikan Üniversitesi'ne dönüştürülmüş ve halen daha faaliyetine devam etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde hızla açılmaya devam eden misyoner okullarının sayısı 1900'lü yılların başında 800'leri bulmuştur.¹⁰¹ Şüphesiz ki bu okulları kuran misyon kuruluşları bunları, bağlı oldukları devletin genel siyaseti çerçevesinde

¹⁰⁰ Tozlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyoner Okulları", s. 333; Uygur Kocabaşoğlu, "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Okulları", Güler Eren, ed., *Osmanlı: Toplum*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, V, s. 341.

¹⁰¹ Merzifon'da açılan misyoner okulunun müdürü İstanbul'da bulunan Kitabı-Mukaddes Evi müdürüne yazdığı bir mektupta misyoner okullarının amaçları hakkında şunları söylemektedir: "Müslümanları Tanrının İsa'da bedenleştirdiği şeklindeki Hristiyan inancına iman ettirmek gerekir. Bu çok ulvi bir hizmettir. Çünkü Hristiyanlığın en büyük ve muntazam rakibi İslamiyet'tir. Türkiye de en güçlü Müslüman ülke ve devlettir. Gerekirse bu amaca ulaşmak için beşyüz sene bekleyeceğiz. Nihayetle buna muvaffak olacağız. Rum ve Ermeniler'e karşı mukaddes vazifelerimiz için mukaddes bir itimat beslemeliyiz. Ve unutmayalım ki, mukaddes hizmetimiz nihayete erinceye kadar daha pek çok şehit kanı akıtacağız". *Pontus Meselesi*, Matbuat ve İstihbarat Mat., Ankara, 1338, ss. 6-7 naklen Tozlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyoner Okulları", s. 330.

kuruyordu. Çünkü tüm bu faaliyetlerin devlet desteği olmaksızın sadece inanan halktan toplanan bağışlarla açılması mümkün değildi. Nitekim bu misyoner okullarının kuruluş amaçlarına baktığımızda misyoner kuruluşları ile sömürgeci batılı güçlerin ilişkisi çok daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Zira yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Hristiyan ülkelerde okullar açan misyonerlik kuruluşlarına göre bu okulların öncelikli hedefi bu okullarda okuyan Müslüman öğrencileri Hristiyan yapmak değil onları mümkün olduğu kadar kendi dinsel geleneklerine, kültürlerine ve geleneklerine yabancı yapılarak ülkenin önemli kurumlarının başına getirmektir. Kanaatimizce misyoner okulları bu politika doğrultusunda hareket ederek sömürgeci batılı güçlere hizmet ettiği için modern Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında büyük bir kısmı Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle kapatılmıştır.

Ancak 1970'lerden itibaren dinsel ve kültürel çoğulculuğun inkarı kabil bir olgu haline gelmesi ve dünyamızın farklı dinsel geleneklere ve çeşitli inançlara sahip insanların birbirleriyle kolayca ilişki kurabilecekleri 'küresel bir köy' hâlini almasını fırsat bilen çeşitli batılı Protestan misyon kuruluşları ülkemizde etkin bir şekilde misyonerlik faaliyetinde bulunmaya başlamışlardır. Son yıllarda özellikle oldukça muhafazakar evangelical gruba mensup Amerikan misyonerlik kuruluşlarının yukarıda ifade ettiğimiz İncilin mesajını sunulan insanların kültürüne tercüme ederek şartlarına uydurma stratejisi çerçevesinde ülkemizde yoğun bir misyonerlik faaliyeti içinde oldukları görülmektedir. Bu bağlam dahilinde hareket eden misyonerlik kuruluşları sadece dini tebliğle insanları Hristiyanlaştıramayacağını veya en azından kendi dini ve kültüründen uzaklaştıramayacaklarını bildikleri için öncelikli hedef kitleler seçerek tüm gayretlerini bunlar üzerine yoğunlaştırmaktadırlar. Nitekim bu bağlamda genelde tüm üçüncü dünya ülkelerine özel de ise ülkemizdeki misyon faaliyetlerine baktığımız zaman genel hedef kitle olarak mültecilerin, çeşitli olaylar sonucu sürgün hayatı yaşayanların, bulundukları ülkelerde ekonomik ve sosyal sıkıntı çekenlerin,

yaşadıkları yörelerde kendilerini etnik ve kültürel olarak azınlık durumunda hissedenlerin ve tarihsel olarak Hristiyan bir kökene sahip kişilerin seçildiğini görmekteyiz. Misyonerlik kuruluşları yaptıkları çalışmalarla bu hedef kitleleri belirledikten sonra elemanlarını bu kişilerin yaşadığı yörelere göndererek oralarda o kişilerle birlikte yaşayıp onların halleriyle hallenerek kendilerini onlara kabul ettirmeye teşvik etmektedir. Örneğin, Müslümanlara yönelik ilk misyonerlik faaliyetlerini başlatan Francis Assisi'nin misyon politikası çerçevesinde kurulan Fransiskan tarikatı Müslümanlara yönelik misyon faaliyetinde bulunacak elemanlarına şu öneride bulunmaktadır: "...tüm Hristiyanların belirli bir yere ve belirli bir kültüre giderek oralandaki insanların arasında yaşaması, onların yaşam tarzlarını öğrenmesi, (daha yakından tanımak için) onların hikayelerini dinlemesi, Hristiyanlar olarak onlarla birlikte yaşaması (yani onlara her fırsatta kendilerinin Hristiyan olduklarını hissettirmesi), onların (her türlü) ihtiyaçlarını karşılaması ve (tüm bunları yaparken de) Incilin mesajını onlara sunmak/vaaz etmek için uygun ve doğru zaman kollaması gerekir".¹⁰² Fransiskan tarikatının bu misyonerlik metodu ile paralellik arz edecek şekilde Amerika merkezli Protestan misyoner kuruluşları da misyonerlerin Müslümanlara Incilin mesajını ve İsa-Mesih'i daha etkin bir şekilde sunmak için yukarıda açıkladığımız çağdaş misyon teknikleri ışığı altında şu yöntemleri izlemelerini tavsiye etmektedir: ¹⁰³

Kur'an'ın İsa'ya olan bakışı Müslümanlarla iletişim kurmak için başlangıç noktası olarak kullanılmalıdır. Zira misyoner kuruluşlarına göre Kur'an diğer hiçbir peygambere atfetmediği oranda İsa'ya

¹⁰² Michael Nazır-Ali, *Mission and Dialogue: Proclaiming the gospel afresh in every age*, London: SPCK, 1995, s. 56.

¹⁰³ Zikredeğimiz misyon stratejileri ile ilgili bkz., Charles D. Egal, "Ministerin to Muslims", <http://www.leaderu.com/isot/docs/minmuslim.html>.

büyük bir önem vermekte, onuz babasız olarak dünyaya geldiğini tasdik etmekte ve onu Tanrı'nın Sözü olarak nitelendirmektedir. Ayrıca misyonerlere göre Tanrı'nın İsa'yı çarmıhtan kurtarıp kendine yükseltmesi ve dünyanın sonuna doğru da tekrar dünyaya gönderecek olması onun diğer peygamberlerden daha üstün olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda şu hususun da altını çizmeden geçemeyeceğiz. Bilindiği üzere geleneksel İslami anlayışa göre Hz. İsa ölmemiştir; Tanrı tarafından çarmıhtan kurtarılaraq kendi katına yükseltilmiş ve dünyanın sonuna doğru da tekrar yeryüzüne gelecektir. Hristiyanlara göre ise İsa çarmıha gerilmiş ancak ölümünün üçüncü gününde tekrar dirilmiş, Tanrı'nın katına yükselmiş ve dünyanın sonuna doğru da tekrar yeryüzüne gelip ilk geldiğinde tesis edemediği Tanrı'nın Krallığı'nı tesis edecektir. İşte iki telakki arasındaki bu benzerlikten hareket eden misyonerler hedef seçtikleri Müslümanlara Kur'an'a göre Hz. Muhammed'in ölmesine rağmen İsa'nın ölmediğini ve tekrar geri gelip tebliğde bulunacağını söyleyerek aslında son peygamberin o olduğunu bundan dolayı da ona iman etmeleri gerektiğini ısrarla ifade etmeye çalışmaktadırlar.

(2) Bu çerçevede Müslümanlara yönelik misyon faaliyetinde bulunan misyonerler Müslümanlarla konuşurken İsa ile ilgili izledikleri bir başka strateji de onun daha çok bir peygamber olarak tanıtmaktır. Çünkü onlara göre eğer başlangıçta İsa Müslümanlara Tanrı'nın oğlu ve Onunla aynı cevhere sahip bir varlık olarak sunulursa Müslümanlar bunu hemen reddeder. Çünkü İslam düşünceye göre İsa'yı ilahi bir tabiata sahip tanrısal bir varlık olarak görmek açıkça şirktir. Bu nedenle İsa Müslümanlara sunulurken onun peygamberliği üzerinde vurgu yapılmalıdır.

(3) Kur'an'ın Tanrı'nın son derece merhametli ve bağışlayıcı olduğu olduğunu bildiren ayetleri ile Matta 18: 23-30'da ifade edilen iki borçlu ve Luka 15:11-31'de ifade edilen kayıp oğul hikayeleri arasındaki benzerliklerden hareketle İncil mesajı Müslümanlara daha etkili olarak sunulmalıdır.

(4) Hristiyan ilahi ve dualarının yanında ibadet ve dualarda Hristiyan teolojisi ile tezat teşkil etmeyen Kur'an ayetleri kullanılabilir. Ancak bu yapılırken muhataba Kur'an'ın bir vahiy olduğu izlenimi kesinlikle verilmemelidir. Bu bağlamda Kur'an, insanların maneviyatını artırmak için Kitabı-ı Mukaddes dışı bir kaynak olarak tanıtılabilir. Hristiyan misyonerlerin dua ve ibadetlerde kullanılmasını tavsiye ettikleri en başta gelen Kur'an ayetleri Hristiyanların Rab duası diye adlandırdıkları dua ile benzerlik arz eden Fatiha suresidir:

Rab Duası: Göklerde olan Babamız adın yüceltilsin. Hükümanlığın gelsin. Göklerde olduğu gibi yeryüzünde de senin isteğin olsun. Günlük ekmeğimizi bugün de bize ver. Bize kötülük edenleri bağışladığımız gibi, sende bizim suçlarımızı bağışla. Bizi günah işlemekten korusun ve kötülüklerden kurtar/uzak tut.

Fatiha Suresi: Her türlü övgü yalnızca Allah'a özgüdür, bütün alemlerin Rabbi, Rahman, Rahim, Hesap Gününün hakimi. Yalnız Sana kulluk eder ve yalnız Senden yardım dileriz. Bizi dosdoğru yola ilet, nimet bahsettiklerinin yoluna; gazabına uğrayanların ve sapıklarınkine değil.

(5) İncil mesajı Müslümanların inançlarına ve kanaatlerine uydurularak onlara sunulmalıdır. Bu yapılırken öncelikle Müslümanların kültürleri, inanç ve kanaatleri öğrenilerek sunulan Hristiyan mesajının onlara tezat teşkil etmemesine azami gayret gösterilmelidir. Örneğin, İsa'nın insanlığın günahına kefarete olarak çarmıhta canını vermesi olayı Müslümanlar tarafından İsa adına saygısızlık olarak görüldüğünden bu tarz Hristiyan kanaatleri Müslümanlara sunulmamalıdır. Yine kutsal yerlere ayakkabı ile girmek Müslümanlar tarafından hoş karşılanmadığı için Hristiyan misyonerleri kendi mabetlerine ayakkabı ile girmemelidir. Yine Müslüman muhataplarla daha etkili bir iletişim kurmak için onlar gibi giyinilme-

li, onlarla aynı dil kullanılmalı, onlar gibi yiyip içilmeli (domuz eti ve içki içmekten sakınılmalı veya en azından bunlar gizli olarak yapılmalı) ve onların geleneklerine uyulmalıdır. Kısaca, Müslümanlara yönelik misyon faaliyetinde bulunacak kişiler muhataplarını daha iyi tanıyıp onlara etki etmek için her yönüyle onlar gibi yaşamaya çalışmalıdır.

(6) Müslümanlara yönelik misyon faaliyetinde bulunan misyonerler Kilise ve ibadet anlayışlarını da Müslümanların cami ve ibadet anlayışlarına benzetmelidirler. Örneğin batı ülkelerindeki gibi Kilseler inşa etmek yerine apartman dairelerinden oluşan ev kiliselerine ağırlık verilmelidir. Yine tıpkı Müslümanların Cuma ibadetlerine paralel olarak Cuma vaazları düzenlenebilir; kilise rahip ve pastörleri imam veya İsa'nın taraftarları gibi Müslümanları rahatsız etmeyecek isimler taşınmalıdır. Yine bu bağlamda Müslümanların tepkisini çekecek veya onlar tarafından yanlış anlaşılabilecek ibadetler de ya terk edilmeli ya da ertelenmelidir. Örneğin Hristiyanlığa geçiş yapanlar için düzenlenen törenleri vaftiz törenleri ya ertelenmeli, ya gizli yapılmalı ya da onun yerine fonksiyonu olan bir başka uygulama (abdest) kullanılmalıdır. Ayrıca namaz, oruç, zikir gibi İslami ibadetlerle doğum ve ölüm törenleri, dini bayramlar gibi sosyal uygulamalar Hristiyan teolojisinin Müslümanların şartlarına uyarlanması bağlamında gözden geçirilerek onlara yeni anlamlar kazandırılmak suretiyle kullanılabilir. Örneğin Müslümanın camiye girerken yaptığı dini temizlik töreni yani abdest, ferdin günahını itiraf ve Tanrıya yakarışın yeni bir yolu olarak kabul edilerek kullanılabilir.

Müslümanlara yönelik misyon faaliyetinde bulunulurken yerli halktan Hristiyan olanların ön safta olması sağlanmalıdır. Yani Müslümanlara yönelik misyon faaliyeti yabancılar tarafından değil de daha önce Müslüman olup da Hristiyan olan kişiler tarafından yürütülmelidir.

Bu genel strateji çerçevesinde Anadolu'da faaliyet gösteren misyonerlik teşkilatları 20. yüzyılın sonlarına kadar ulaşım ve iletişim imkanlarının daha elverişli olması ve yabancı elçilik ve konsolos-

lukların yoğun olarak bu bölgelerde bulunması ve bu yörelerde yaşayan halkın diğer yörelere göre daha kozmopolit olduğu için yabancı batı kültürüne daha açık olması gibi sebeplerden dolayı özellikle Anadolu'nun Batı ve iç kesimlerini faaliyetleri için hedef yöreler olarak seçmişlerdi. Bu bağlamda yirminci yüzyılın son çeyreğine kadar misyonerlik faaliyetlerinin kapsamı dışında tutulan Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve Kapadokya yöreleri son yıllarda misyoner teşkilatları tarafından bakir yöreler olarak adlandırılarak bu bölgelerde yoğun misyonerlik faaliyetleri başlatılmıştır. Misyonerlik teşkilatlarının faaliyetlerini bu bölgelerde yoğunlaştırmaları oldukça anlamlıdır. Zira bu yörelerde kendilerini Alevi, Yezidi veya Nusayri gibi farklı dinsel kimlikle ve Kürt, Çerkez, Laz, Gürcü ve benzeri etnik kimlikle tanımlayan kişiler bulunmaktadır. Bu yörelerdeki halka yaklaşıırken öncelikle onların devlet tarafından baskı altında tutulup kültürel ve sosyal olarak sömürüldüğü vurgulanarak kendi orijinal kültürlerini mutlaka yeniden yaşamaları gerektiği ısrarla empoze edilmekte bu uğurda kendilerine her türlü desteğin verileceği sözü verilmektedir. Zira yukarıda çağdaş misyon tekniklerini ifade ederken de belirttiğimiz üzere misyonerler gittikleri yörelerde kendilerinin ısrarla her türlü sömürü ve baskıya -ekonomik ve kültürel sömürü gibi- karşı olduğunu ısrarla ifade ederek yöre halkıyla bu sözde baskılara karşı dayanışma ve işbirliği kurmak istediklerini vurgulamaktadırlar.

Burada hemen şu hususun da altını çizmek istiyoruz. Esasen Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinde öteden beri aktif olan Katolik kiliseler bulunmaktadır. Örneğin Mater Delarosa¹⁰⁴ adıyla bilinen Samsun'daki Katolik Kilisesi, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren

¹⁰⁴ Bölücü başı Abdullah Öcalan'ın İtalya hükümeti tarafından himaye edilmesine kadar "İtalyan Katolik Kilisesi" olarak bilinen bu kilisenin adı genelde Müslüman Türk halkının özelde ise Samsun halkının İtalya hükümetine yönelik sergilediği protesto hareketi üzerine taktik gereği "Kato-loik Kilisesi" olarak değiştirilmiştir.

-zaman zaman kapalı kalmış olsa da- halen aktif olarak faaliyet göstermektedir. Günümüzde Fransa'daki Strazburg başpiskoposluğunun denetimi altında faaliyet gösteren bu kilise, Samsun merkezli Katolik misyon faaliyetlerinin odağı konumundadır. Kilisenin şu andaki rahibi Pierre Brunissen hiçbir şekilde Müslüman halka yönelik bir misyon faaliyetinde bulunmadıklarını iddia etmesine rağmen¹⁰⁵ bizzat bu Kiliseye giden gençlerden öğrendiğimiz kadarıyla Müslümanlıktan Hristiyanlığa avdet eden 30'un üstünde cemaati olduğu tahmin edilmektedir. Bu kişiler büyük çoğunluğu gençlerden oluşmaktadır.¹⁰⁶ Trabzon'da da aktif bir Katolik Kilisesi vardır. Bu kilisede benzer çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca bu kilisede Hristiyan olan gençlere rahiplik eğitimi de verilmektedir.

Katolik Kilisesinin dışında bölgede misyon faaliyetinde bulunan çeşitli Protestan teşkilatlarına mensup misyonerler de bulunmaktadır. Bu misyonerler faaliyetlerini Samsun ve Trabzon'daki üniversitelerle bu yörelerdeki Anadolu Liseleri ve Özel okullarda yoğunlaştırmaktadırlar. Bu çerçevede faaliyet gösteren bazı Güney Kore, Çin ve Hindistan asıllı Amerika vatandaşı Protestan misyonerler ya üniversitelere bağlı dil okullarında ve özel kurslarda İngilizce öğretmeni olarak çalışmakta ya da meslek edindirme ve uluslararası eğitim faaliyetleri merkezi gibi çeşitli paravan kuruluşların yöre temsilcisi olarak çalışmaktadırlar. Örneğin 1997-1999 yılları arasında böyle bir paravan kuruluşun Samsun sözde temsilciliğini yapan Çin asıllı ABD vatandaşı David E. Wong adlı bir Protestan misyoner deşifre edilince Samsun'u ve hatta Türkiye'yi terk etmiştir. Son aldığımız bilgilere göre Wong'un bağlı olduğu bu paravan eğitim kuruluşu Samsun'da büro açmak için yeni bir eleman görevlendirmiş bulunmaktadır. Bu eleman Nisan 2002'de Samsun'a ge-

¹⁰⁵ Bkz. Umut (aylık gazete), Ocak 2002, sayfa 3.

¹⁰⁶ Bunlardan bir kısmı Anadolu Liseleri ve çeşitli özel okullarda okumaktadır.

lerek bu paravan şirketin temsilciliğini yeniden açmak suretiyle misyon faaliyetinde bulunacaktır.

Orta ve Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve Kapadokya bölgelerinin dışında son dönemlerde yaşadığımız ekonomik krizlerden dolayı maddi sıkıntı içinde olan öğrenciler de misyonerlerin hedef kitlesi olmaktadır. Zira alınan duyumlara göre Protestan misyoner kuruluşları özellikle İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlerde okuyan üniversite öğrencilerine burslar vererek, yaz aylarında çeşitli gençlik kampları düzenleyerek veya onlara yurtdışında eğitimlerini sürdürme yönünde çeşitli vaatlerde bulunarak onları önce kendilerine ısındırmaya sonra Hristiyanlaştırarak rahip/papaz yapmaya ve daha sonra da onlar vasıtasıyla ülkemizde daha etkin ve verimli bir Hristiyanlık propagandası yapmaya çalışmaktadırlar. Örneğin, başta ATV'de yayınlanan Ceviz Kabuğu programları olmak üzere çeşitli televizyon kanalları vasıtasıyla Türk kamuoyunun yakından tanıdığı bir sima haline gelen Türk Dünyası Presbiteryen Kiliseleri ruhani lideri Turgay Üçal bunun en bariz göstergesidir. Çünkü televizyon programlarından öğrendiğimiz kadarıyla daha önce Müslüman olan hatta bir İslami cemaate sempati besleyen sayın Üçal, Protestan misyonerler tarafından önce Hristiyan yapılmış sonra da rahip olarak eğitilerek Türk Dünyası Presbiteryen Kiliseleri ruhani liderliğine getirilmiştir. *Kanaatimize göre bu şekilde Müslümanlıktan Hristiyanlığa döndükten rahip olup Kilise yetkilisi olan kişiler Türk kamuoyuna şu mesajı vermeye çalışmaktadır: Bakın! Biz de sizin gibi Müslüman idik. Ancak Hristiyanlığı inceledik ve onun Müslümanlıktan daha iyi olduğunu gördüğümüz için Hristiyan olduk. Daha sonra ise rahiplik eğitimi alarak kilise yetkilisi olduk. Dolayısıyla bizim temsil ettiğimiz kiliseler egemen batılı güçler tarafından değil, bizzat daha önce Müslüman olduğu halde dininden memnun olmayan ve arayışları sonunda doğru din ve kurtuluş yolu olan Hristiyan inancını benimseyen samimi kişilerce yönetiliyor.*

Bu sadece madalyonun görünen veya tabir yerinde ise gösterilmek istenen yüzü. Asıl amaç Müslümanlıktan Hristiyanlığa döndürülen insanlar kullanılmak suretiyle ülkemiz insanına şirin ve samimi gözükme ve bu şekilde onları yanıltarak inançlarından şüphe duymaya sevk ederek Hristiyanlaştırmaya hazır hale getirmektir. Çünkü ülkemizdeki tüm Hristiyan kiliseleri batılı devletlerdeki kilise kuruluşlarından hem yapısal hem de ekonomik olarak destek görmektedir. Aksi takdirde onların ayakta durması hiçbir şekilde mümkün değildir.

Yukarıda ifade ettiğimiz stratejiler çerçevesinde ülkemizde faaliyet gösteren misyonerler genel olarak batı kökenli yardım kuruluşlarında, çeşitli sosyal hizmet teşkilatlarında, yabancı veya yabancılarla ilgili eğitim kuruluşlarında, dil okullarında, yabancı elçiliklerde ve çeşitli paravan şirketlerde çalışmaktadırlar. Üçüncü dünya ülkelerinde hizmet veren Hristiyan misyonerleri faaliyetleri esnasında muhatabın gözünde itici bir anlama sahip olan “misyoner” kelimesini kullanmazlar. Bunun yerine onlar kendileri için “sosyal işçi” (**social worker**) tabirini kullanırlar Üçüncü dünya ülkelerinde faaliyet gösteren Hristiyan misyonerleri rahiplik eğitimi gören insanlardan ziyade misyonerlik eğitimi almış doktor, hemşire, öğretmen, mühendis gibi insanlarla doğrudan iletişim içinde olan meslek sınıflarına aittir. Ayrıca son dönemlerde ülkemizde faaliyet gösteren misyonerler arasında oldukça fazla sayıda Güney Kore kökenli olup da Amerikan vatandaşı olan kişiler bulunmaktadır. Kanaatimizce bu da oldukça dikkat çekici bir durumdur. Zira iyi bilinmektedir ki 1970’lerden itibaren Güney Kore’de yürütülen yoğun misyonerlik faaliyetleri sonucunda halkın yaklaşık %25’i Hristiyan olmuştur. Kanaatimize göre Amerika patentli misyon kuruluşları Güney Kore’den alarak eğittikleri misyonerleri ülkemiz gibi Müslüman ülkelere göndererek misyonerliğin batı emperyalizminin ve sömürgeciliğinin bir aracı olmadığı izlenimini vermeye çalışmaktadırlar.

Buraya kadar ifade ettiğimiz hususları bir bütün olarak ele alıp değerlendirdiğimizde Pavlus ile başlayan Hristiyan misyonerlik faaliyetlerinin sadece dinsel değil, aynı zamanda siyasal bir boyuta da sahip olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Hatta kanaatimize göre misyonerliğin siyasal boyutu her zaman dinsel boyutundan önde tutulmuştur. İşte bu gerçeği dikkate alarak günümüzde sadece dinsel amaçlı olarak bir dinsel geleneği ötekilere sunmayı hedefleyen misyonerlikle dinsel inançlarla beraber söz konusu misyon faaliyetlerini destekleyen ülkelerin emperyalist politikalarını da yaymayı hedefleyen misyonerlik faaliyetleri arasında bir ayırıma gidilmesi gerekmektedir. Bu gerçekten dolayı Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleri de ele alınıp tartışılırken sadece inançlarının gereği olarak Hristiyan inancını herhangi bir dejenerasyona tabi tutmadan, sunulan insanlara maddi bir vaatte bulunmadan olduğu gibi yani Hristiyanların yaşamlarında yansımaları bulduğu gibi sunan misyonerlerle Hristiyan inancını birilerinin çıkarları için kullanan, manipüle eden ve Türk insanının dininden ve kültüründen soğutma amaçlı misyonerlik faaliyetlerini birbirinden ayırmamız gerekmektedir. Çünkü her inanç mensubunun, sahip olduğu hakikat ve kuruluş öğretisini diğer insanların inanç ve kanaatlerine saygı göstermek suretiyle onlara anlatması din ve vicdan özgürlüğünü teminat altına alan Anayasamızın 24. Maddesi hem de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi tarafından en temel insan hakları arasında kabul edilmektedir. Ayrıca böyle bir hak “dinde zorlama yoktur”;¹⁰⁷ “Sizin dininiz size benim ki bana”;¹⁰⁸ gibi ayetlerle Kur'an tarafından da tasdik edilmektedir.

Bu ayırım ışığı altında Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerine baktığımızda onların büyük bir çoğunluğunun ikinci gruptaki yani

¹⁰⁷ Kur'an, Bakara 2:256.

¹⁰⁸ Kur'an, Kâfirûn, 109:6.

Türk insanının önce dininden ve kültüründen soğutma sonra da Hristiyan yaparak emperyalist batılı güçlerin hizmetine sunma amaçlı olduğunu görüyoruz. Ancak bunu söylerken bütün suçun misyonerlerde olduğunu kesinlikle ima dahi etmek istemiyoruz. Zira aşağıda da ifade edeceğimiz üzere Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleri başarılı oluyorsa -ki başarılı olduğunu sayın Cevizoğlu'nun programına katılan iki Türk gencinin- Türk Dünyası Presbiteryen Kiliseleri ruhani lideri Turgay Üçal ve Ankara Kurtuluş Kilisesi pastörü İhsan Yanal- Hristiyan olduktan sonra gayet iyi yetiştirilmiş Hristiyan din adamı olmasından anlıyoruz- bunun temel suçunun bizde olduğunu düşünüyoruz. Zira eğer kendi gençlerimize gerekli din eğitimi ni doğru olarak vermezsek, okullarımızda din eğitimi veren elemanları gerekli din eğitimi verecek şekilde yetiştirmezsek -burada bilgiden ziyade iletişim tekniklerini kastediyoruz-, Hristiyanlık ve Hristiyan misyonerliği ile ilgili kamuoyunu doğru bilgilendirmezsek o zaman bunun sonuçlarına da katlanmak zorunda kalırız. Burada hemen şu noktanın da altını çizmek istiyoruz. Anayasamızda ifade edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine zarar vermeyi amaçlayan her türlü misyonerlik faaliyetlerine din özgürlüğü adı altında tolerans gösterilmesi hiçbir şekilde mümkün değildir. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bunun iyi tespit edilmesi gerekir. Aksi takdirde yüzyıllardır ülkemizde Müslüman Türk halkıyla birlikte barış içerisinde kendi inançlarını yaşayan devlete ve millete saygılı Hristiyan vatandaşlarımız zarar görebilir. Hem yukarıda ifade ettiğimiz Kur'an'ın diğer dinsel geleneklerin taraftarlarına yönelik özgürlükçü tutumu hem de kişinin sahip olduğu inancı yaşaması onun en doğal hakkı olduğu için Anayasamızda yer alan Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine zarar vermeyen ve Müslüman Türk halkının inançlarını aşağılamayan misyoner faaliyetlerine tahdit konulmaması gerektiğini düşünüyoruz.

Sonuç olarak şu hususu belirterek yazımızı neticelendirmek istiyoruz: Başlangıçta da ifade ettiğimiz üzere hakikat ve kurtuluş

bağlamında evrensel bir mesaja sahip olan dinsel gelenek taraftarlarının kendi inanç ve kanaatlerini diğer dinsel geleneklerin taraftarlarına tebliğ etmesi şüphesiz ki onların en doğal hakkıdır. Ancak sekülerizmin ve inançsızlığın yoğun olarak yaşandığı; katı ve saldırgan misyonerlik ve davet stratejileriyle bir dinsel geleneğin taraftarlarının kendi inançlarından döndürme ve böylece karşıt dini bertaraf etme çabalarının artık geçmişteki etkinliğini yitirmeye başladığı günümüz “diyalog çağında” başta Hristiyan misyonerleri olmak üzere tüm dinsel gelenek taraftarlarının ivedilikle yapması gereken şey, öncelikle kendi taraftarlarına yönelik bir tebliğ faaliyeti başlatarak onları daha iyi inanan yapmaya gayret sarf etmeleridir. Buna göre Hristiyan misyoner kuruluşları Hristiyan olmayan ülkelerde misyon faaliyetinde bulunmak yerine kendi ülkelerinde Hristiyanlıktan uzaklaşıp ateistleşen kişileri tekrar Hristiyan yapmaya çalışılmalıdır. Zira istatistiklere baktığımızda Avrupa ülkelerinde kiliseye devam etme oranı %10’un altındadır. Bu gerçek altında kendi ülkesindeki inansızları bırakıp da hem Tevrat’ta hem de Incillerde ifade edilen ve Kur’an tarafından da tasdik edilen “On Emri” en iyi uygulayan Müslümanlara yönelik misyon faaliyetinde bulunmak söz konusu bu faaliyetin dinsel amaçlı olmadığıнын en açık göstergesidir. Sonuç olarak Hristiyan misyonerleri iddia ettikleri üzere Incilin mesajını ve İsa-Mesih’i vaaz etmek suretiyle insanları kurtarmayı hedefliyorlarsa o zaman ilk önce kendi ülkelerindeki inançsızlara Incili vaaz ederek onları kurtarmalıdır. Aksi takdirde hangi yöntemi izlerse izlesinler ve ne kadar samimi görünmeye çalışırsa çalışsınlar inandırıcı olmaları hiçbir şekilde mümkün değildir.

Misyonerlik Faaliyetlerine Karşı Alınacak Önlemler

Şinasi Gündüz

İslam, günümüzde dünyada en hızlı yayılan din olma özelliğini sürdürmekle ve özellikle 11 Eylül olayları sonrası ABD ve Avrupa ülkelerinde başta Kur'an olmak üzere İslami eserlerin satış rekorları kırmasının İslam'a olan ilginin hayli arttığını göstermekle birlikte, İslam ülkelerine ve Türkiye'ye yönelik misyonerlik faaliyetlerinin de son dönemlerde önemli bir artış gösterdiği bilinen bir gerçektir. Anadolu coğrafyası, öteden beri misyonerlik faaliyetlerine yabancı olmamakla birlikte, daha önceden bu faaliyetlerin fazla görülmediği Doğu Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kesiştiği yöreler ve Kapadokya yöresinde Hristiyan misyonerliği çalışmalarının yoğunlaşmaya başlaması, bu yörelerde çeşitli Hristiyan gruplara ait yeni yeni cemaatler ve ev kiliseleri oluşturulduğuna dair gelen bilgiler, konunun önemini vurgulamaktadır.

Bütün bunlar, dün olduğu gibi bugün de İslam ülkelerinde yaşayan halkın inanç ve kültürel değerlerine yabancılaştırılmaya ve Hristiyanlaştırılmaya yönelik son derece organize sistematik bir aktiviteyle yüz yüze olduğunun ve Müslümanların (özellikle de

toplumu uyaracak ve yönlendirecek konumda olan aydınların) konu üzerinde hassasiyetle durmaları gerektiğinin altını çizmektedir.

Konunun önemiyle birlikte, misyonerlik faaliyetlerini olduğundan fazla gösterecek abartılı yaklaşımların da bir tarafa bırakılması gerekir.

Misyonerlerin ve misyonerlik faaliyetlerinin yıkıcı ve bölücü etkilerine karşı kısa, orta ve uzun vadede alınması gereken önlemler şöyle sıralanabilir:

Öncelikle misyonerliğin geleneksel anlamda yüzeysel değerdendirilmesinden vazgeçilerek daha gerçekçi ve ayağı yere basar tanım ve değerdendirmeler yapılmalıdır. Misyonerlikle ilgili yukarıda yapmaya çalıştığımız analitik çalışma bu yöndedir. Misyonerlikle ilgili yapılacak çalışmalarda ve misyonerlere karşı alınacak tedbirlerde, bizimle yüzyıllardır bir arada yaşamış ve hâlâ yaşamakta olan Hristiyan vatandaşlarımızın inançlarını yaşama ve ifade etme hakları da gözetilmeli, onları küstürecek, soğutacak ya da kendilerini baskı altındaymiş gibi gösterecek ortamların oluşumundan sakınılmalıdır. Bir diğer ifadeyle testiği taşıyanla testiği kıranlar aynı kefeğe konulmamalıdır. Din ve inanç özgürlüğünün gerek Türkiye Cumhuriyeti Anayasası gerekse Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi ile vurgulandığı, aynı şekilde kişinin yaşam hakkıyla birlikte dinsel özgürlüğünün de İslam tarafından temel korunan değerdler olarak kabul edildiği unutulmamalıdır. Ancak temel insan hakları arasında bulunan din ve inanç özgürlüğü ile organize misyonerlik aktiviteleri arasındaki fark da tespit edilmelidir. Misyonerliğin doğru tanımı ve tahlilinde dikkat edilmesi gereken en önemli husus, bunun sıradan (ve masum) din ve inanç özgürlüğünden farklı bir yapıda olması, bir başka ifadeyle salt inanç ve ifade özgürlüğü sınırlarının dışında emeller taşımasıdır. Zira misyonerlik, gerek kökeni Pavlus'a kadar uzanan ve muhatapların Hristiyanlaştırılması için her yolu kullanmayı caiz gören -dolayısıyla da açık, dürüst ve şeffaf olmayan- metoduyla, gerekse -daha da önemlisi- Hristiyan geleneğine ait çeşit-

li anlayışları resmi öğreti olarak benimsemiş siyasal iktidarlarının egemenlik alanlarının genişletilmesinde ve buna bağlı olarak kültür emperyalizminin yaygınlaştırılmasında aracı olan yapısıyla, masum din ve inanç özgürlüğü isteminin dışına çıkmaktadır.

Misyonerler ve misyonerlikle mücadelede tek başına polisiye tedbirlerin sorunu çözemeyeceği görülmelidir.

Halka, özellikle de çocuklarla gençlere milli ve manevi değerlerimizin öğretilmesi konusundaki eksiklikler giderilmelidir. Her kötülüğün temelini cehalet ve bilgisizlik/aymazlık olduğu hatırdâ tutulmalıdır. İslam'ı terör, anarşi, savaş, gericilik ve yobazlıkla özdeşleştiren yaklaşımlara karşı çıkılmalı; kelime anlamı itibarıyla adı "barış ve esenlik" olan bu din, bu özelliğiyle genç zihinlere kazınmalıdır. Son dönemlerde, hangi güçler tarafından ve ne amaçla yapıldığı konusunda hâlâ zihinlerdeki sorular tam olarak cevaplanmamış olan 11 Eylül hadiseleri, hangi uluslar arası güçlerin ve gizli servislerin maşası olduğu sorgulanan ve uygulamalarıyla İslam'a ve İslam kültürüne karşı yapılacak en büyük zararı veren Taliban zihniyeti ve bu zihniyetin tetikçisi Usame bin Laden gibiler (aynı şekilde, İslami değerleri istismar ederek yaptığı şiddet hareketleriyle masum insanları katleden ve ülkemiz üzerinde terör estiren Hizbullah vb terör örgütleri) nedeniyle, maalesef, gerek yurtdışında gerekse yurtiçinde İslam, insanların zihinlerinde şiddetle, anarşi ve terörle ve gericilikle özdeş hale geldi (ya da daha yerinde bir ifadeyle getirildi). Şüphesiz İslam'la ilgili bu yanlış ve haksız imajın oluşumunda Batı medyasının ve bu imajın oluşumundan büyük yarar uman İslam karşıtı çevrelerin önemli katkısı oldu. 1400 yılı aşkın bir tarihe sahip köklü bir kültür ve medeniyeti yansıtan İslam'la ilgili zihinlerde oluşturulan bu yanlış ve haksız imaj, doğal olarak, Batı ülkelerinde kimi çevrelerce sorgulanmaya ve buna bağlı olarak -daha önce ifade ettiğimiz gibi- İslam'a ve İslami kaynaklara yönelik merakın ve ilginin artmasına da yol açtı. Ancak, diğer taraftan, çoğunlukla antidemokratik bir yapılanmaya sahip İslam ülkelerin-

de yaşayan ve dinsel gelenekleriyle ilişkileri zayıf olan kimi Müslümanların ise kendi dinine ve dinsel değerlerine karşı soğumasına ve zaten pamuk ipliğiyle bağlı olduğu dinsel kimliğinden uzaklaşmasına neden oldu. Şüphesiz bu durum, yalnızca malum 11 Eylül hadisesi sonrasına has bir durum da değildir. Zira, özellikle son 30-40 yıldır, hemen her fırsatta İslam'ın terör ve şiddetle özdeşleştirilmesi yönünde yoğun bir çaba kendini göstermektedir. İslam'a karşı oluşturulan bu yanlış ve haksız imaj, şüphesiz, misyonerlerin kendi faaliyetleri açısından bulunmaz bir ortam oluşturmaktadır. Zira misyonerler, kendi inancı üzerinde estirilen bu olumsuz ve haksız havadan bunalan ve zaten öteden beri dinsel değerlerine karşı ilgisiz olan kimseleri hedef seçmekte ve ortamdan yararlanarak Hristiyan propagandasını yapmaktadır. Ancak, kimilerinin, -isterse din ve inanç adına yaptığını ifade ediyor olsa bile- yaptığı şiddet ve terörü ya da temsil ettikleri cehalet, bilim karşıtlığı ve aymazlığı İslam'a mal etmek, İslam'a yapılabilecek en büyük kötülük ve haksızlıktır. Bir insanı öldürmeyi bütün insanlığı öldürmekle eşit sayan, insanı "eşrefi mahlukat" olarak gören, her fırsatta inançlara saygıyı ve farklılıklara hoşgörüyü ön plana çıkaran bir din, kesinlikle ne günümüzde ne de geçmişte yaşanan kötü eylem ve tutumların sorumlusu ilan edilemez/edilmemelidir. Dolayısıyla, kim hangi şekilde ve ne amaçla yaparsa yapsın, İslam'ın terör ve anarşiyi lanetlediği konusu işlenmelidir. Aynı şekilde İslam'ın cahillikle, yobazlıkla, gericilik ve irticayla mücadele eden bir din olduğu, Kur'an ayetlerinde azımsanmayacak kadar çok yerde insanların düşünmeye, aklını kullanmaya, tefekkür etmeye ve sorgulayıcı beyinlere sahip olmaya yönlendirildikleri vurgulanmalıdır.

Örgün ve yaygın din eğitimi üzerinde hassasiyetle durulmalıdır. Eksik ya da yanlış bir din eğitimi almış ya da hiç almamış kimselerin ve dini değerlere mesafeli duranların, misyonerlerin öncelikli hedefleri arasında oldukları unutulmamalıdır. Her seviyedeki örgün din ve ahlak eğitimi mutlaka bu konuda yeterli formasyon

sahibi olan uzman kişilerce verilmelidir. Bu konudaki eksiklikler süratle giderilmeli, mevcut öğretmenlerin bilgi ve becerileri hizmet içi kurslarla sürekli takviye edilmelidir. Bugün ilköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri hâlâ bu ders konusunda özel formasyonu olmayan sınıf öğretmenlerince okutulmaktadır. Yeterli formasyonu olmayan sınıf öğretmenlerinin bu dersi ne kadar başarılı verebilecekleri tartışma konusudur. Bir an önce, en azından yeterli öğretmen kadrosuna sahip olan ilköğretim okullarında bu dersler ilgili branş öğretmenleri tarafından okutulmalıdır.

Misyonerlik faaliyetleri şehirlerde özellikle Anadolu liseleriyle özel kolejlerde ve üniversitelerde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK, kendilerine bağlı eğitim-öğretim kurumlarını bu yıkıcı ve bölücü aktiviteler konusunda uyarmalı, eğitim kurumları idarecilerini ve öğretmenleri (özellikle rehber öğretmenleri) bilgilendirmeli; böylelikle öğrencilere yönelik yapılan/yapılacak olan bu faaliyetlere karşı öğrencilerin ve öğretmenlerin bilgilendirilmeleri ve hazırlıklı olmaları konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır.

Yüzyıllardır İslam ülkelerine yönelik misyonerlik faaliyetlerine karşı önemli bir direnç noktası olan İslam'ın temel kaynaklara (özellikle Kur'an'a) dayalı olarak halka öğretilmesi konusunda gerekli çalışmalar yapılmalı ve bu konuda çalışma yapacak olan kimşelerin önü açılmalıdır. Örneğin, bu konuda halka yönelik yaygın eğitim hizmetlerini üstlenen Diyanet ve Milli Eğitim'e bağlı kurumlar şu şekilde çeşitli etkinlikler yürütebilirler.

Kur'an'ın Türkçe çevirisiyle temel dini ve milli bilgiler içeren bazı kitaplar, broşürler vb malzeme halka (ya da isteyenlere) bu kurumlar aracılığıyla parasız dağıtılabilir. Böylelikle halkın İslam inanç ve öğretilerini temel kaynağından öğrenebilmesi ve temel dini ve milli konuları anlaması sağlanabilir. Öteden beri misyonerlerin sayısı yüz milyonlarla ifade edilen kutsal kitap, dini broşür ve

mecmuayı Türkiye vb İslam ülkelerinde bedava dağıttıkları ve misyonerlik aktiviteleri açısından bundan hayli yararlandıkları hatırd tutulmalıdır.

Yayın basında, sesli ve görsel medyada dinsel ve milli konuların şov ve reyting amaçlı olarak olur olmaz kişilerce değil yetkin kişilerce işlenmesine önem verilmelidir. Halkı bilgilendirmeyi amaçlayan seviyeli programların sayısı artırılmalıdır. Aynı şekilde, medyada ve yayın basında Hristiyanlık ve misyonerlik konusu reyting ya da şov maksatlı olarak ve konuyu bilmeyen kişilerle değil gerçek uzmanlarıyla tartışılmalıdır. Aksi taktirde yapılanlar Hristiyanlığın ve misyonerliğin reklamından öteye gitmeyecektir.

Gelişmiş Batı ülkelerinin birçoğunda benzeri kurumlara ilişkili olarak söz konusu olduğu gibi, Türkiye’de de Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yürütülen ve dinsel eğitim amaçlı olarak yayın yapan radyo ve TV kanalları mutlaka olmalıdır.

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı birimlerle İlahiyat Fakülteleri halka yönelik faaliyetlerini daha sistemli ve etkili çalışmalar haline getirmelidir. Özellikle misyonerler ve faaliyetlerine ilişkin halkı uyarıcı/bilgilendirici çalışmalara ağırlık verilmelidir. Örneğin zaman zaman hutbe ve vaazlarda konu işlenmeli, uzman kişilerin katılımıyla konferans, seminer ve panel gibi programlar düzenlenmelidir.

Dinsel konularda halkı aydınlatmak görevini üstlenen DİB personeli (özellikle imam ve hatipler), maalesef İslam dışı dinler konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. Dolayısıyla bunların Hristiyanlık, Türkiye’deki Hristiyan akımlar ve misyonerlik gibi konularda bilgi eksikliklerinin giderilmesi, gerekiyorsa konuyla ilgili hizmet içi kurslara alınmaları şarttır.

Misyonerlik ve Pontusçuluk gibi faaliyetlere karşı yapılacak mücadelede özellikle sesli ve görsel medyaya da önemli görevler düşmektedir. Milli ve manevi değerlerimize saygılı, aydın din adamı portresini ön plana çıkaran dizi ve filmler, halka olumlu mesaj-

lar vermede son derece yararlı olacaktır. Maalesef yıllar yılı medyamızda hep kara softa, cahil, çıkarıcı, yenilik ve bilim karşıtı ya da şehvetten gözü dönmüş din adamı portresi filmlerimizde dizilerimizde işlenmiş, dolayısıyla din adamı, imam, müftü denildiğinde halkın bilinç altına bu olumsuz portre yerleşmiştir. Bu da halkımızın dinsel ve ahlaki değerlerimize karşı yabancılaşmasına önemli katkıda bulunmuştur/bulunmaktadır. Oysa benzer durumu, Hristiyanlık kültürüne sahip gelişmiş Batı ülkelerinde görmek olası değildir. Bu durumu, medyamızda sıklıkla izlediğimiz Batı patentli film ve dizilerde görmek mümkündür. Bu film ve dizilerde Hristiyan din adamı her zaman aydın, barışçıl, iyiliksever, bilim yanlısı ve kendisini toplumun huzur ve refahına adanmış kimse rolündedir. Şüphesiz bizde olduğu gibi Batıda da bu özelliklerden uzak cahil ve bağınaz din adamları yok değildir. Ancak din adamlarıyla ilgili halka yönelik yayınlarda oluşturulan bu olumlu portre, halkın kendi dinsel ve kültürel değerlerinden kopmaması, bunlardan soğuması amacına yönelik kapsamlı bir eğitim programının uzantısıdır. Kısaca, aynı şekilde bizde de halka yönelik yayınlarda din adamı portresi sunulurken, olumsuz örnekler değil çoğunluğu yansıtan olumlu örnekler üzerinde durulmalıdır.

Misyonerliğe karşı yapılacak önemli çalışmalardan birisi de Hristiyanlığa dair akademik çalışmaların ortaya çıkmasıdır. Orta ve uzun vadede Hristiyan misyonerliğinin yıkıcı faaliyetlerine karşı mücadele edebilmek için bu çalışmalar olmazsa olmaz değere sahiptir. Maalesef bugün Hristiyanlığın kökeni, tarihi, mezhepleri, teolojisi, etik anlayışı, dinsel kaynakları, Türkiye'deki Hristiyan ekoller ve bunların yapılanmalarıyla aynı şekilde misyonerlik tarihi, teşkilatları ve yöntemleri konularında bilimsel çalışmalar -yeterli olması bir tarafa- yok denecek kadar azdır. Unutulmamalıdır ki İslam'a karşı mücadele ile sömürgeciliğin İslam ülkelerinde yerleştirilmesi faaliyetlerinin en önemli ayağını oryantalistlerce yürütülen İslam'la ve İslam toplumlarının tarihi, dili, kültürü vb konularla ilgili bilimsel

alışmalar oluşturmuştur. Dolayısıyla, ülkemize yönelik Batı ve Hristiyan misyonerliği kaynaklı olumsuz etkinliklere karşı köklü ve tutarlı bir mücadele verebilmek için mutlaka biz de Batı kültürü, tarihi ve toplumsal yapısıyla birlikte Hristiyan geleneğini bilimsel düzeyde her yönüyle irdelemek ve oryantalizme karşı bir oksodantalizm oluşturmak zorundayız. Bu konuda, diğer bilim dallarından çok üniversitelerin dinler tarihi, din etnolojisi gibi anabilim dallarıyla Diyanet İşleri Başkanlığının diğer dinleri araştıran birimlerine önemli görevler düşmektedir (şayet DİB'nın böyle bir birimi yoksa mutlaka kurulmalıdır). Örneğin, başkanlığını yürüttüğüm OM İlahiyat Fakltesi Dinler Tarihi Anabilim dalında, bu çerçevede son yıllarda gerek kendi çalışmalarımızda gerekse danışmanlığını yürüttüğümüz lisansüstü çalışmalarda Hristiyanlık, Türkiye'deki Hristiyan ekoller ve benzeri konulara ağırlık verilmektedir.

Merkezi yurtdışında ya da Türkiye'de bulunan çeşitli paravan kuruluşlarda faaliyettedir bulunan ya da çeşitli iş ve hizmet kuruluşlarında yabancı dil ğretmeni, teknik danışman, sosyal hizmet uzmanı vb sıfat ve unvanlarla çalışan misyonerlere karşı uyanık olunmalı, bunların hareketleri incelenmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır. Aynı şekilde yabancı okullar ve kurslarla elçilik ve konsolosluklar ve burada çalışanların faaliyetleri de yasal şartlar çerçevesinde dikkatle izlenmelidir.

Son olarak, terör ve anarşi gibi pontuşuluk ve misyonerliğin de beslendiği önemli kanallardan birisinin yöre halkının yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve yoksulluk olduğu unutulmamalı, ekonomik sorunlarla işsizliğin çözümü için kalıcı tedbirler uygulanmalıdır.

Kaynakça

- ALEXANDER, G. (ve diğerleri), *A History Of the Methodist Church South. The United Presbyterian Church*, New York 1894.
- AMALADOS, Michael, *Life in Freedom: Liberation Theologies from Asia*, Maryknoll: Orbis Books, 1996.
- AYDIN, Mahmut, *Monologdan Diyaloga: Çağdaş Hristiyan Düşüncesinde Hristiyan-Müslüman Diyalogu*, Ankara: Ankara Okulu, 2001.
- BAR HEBRAEUS, *The Chronography*, tr. E.A.W. Budge, London 1932.
- BARRETH, David B., *World Christianity Encyclopedia*, Nairobi: Oxford Univ. Press, 1982.
- BOFF, Leonardo, & CLODOVIS, Boff, *Introducing Liberation Theology*, New York: Burns & Oates, 1987.
- BORG, Marcus, *Jesus, A New Vision*, New York 1987.
- BOSCH, David J., *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, Maryknoll: Orbis Books,
- BUABEN, Jabal Muhammad, *Image of the Prophet Muhammad in the West: A Study of Muir, Margoliouth and Watt*, Leciester: Islamic Foundation, 1996.
- "Christians in Dialogue with Men of Other Faiths: The Zürich Aide Mémoire", S. Samartha, ed., *Living Faiths and Ecumenical Movement*, Geneva: WCC, 1971, ss. 33-45.
- "Christians in Dialogue with Men of Other Faiths", *Religion and Society*, 14/2, 1967, ss. 64-69.

- CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, "Declaration On The Unicity And Salvific Universality Of Jesus Christ and The Church (Dominus Iesus)", Roma: 2000.
- CRACKNELL, Kenneth, "The Theology of Religion in the IMC and WCC 1910-1989", CD, 19(1991), ss. 3-17.
- CRACKNELL, Kenneth, *Justice, Courtesy and Love: Theologians and Missionaries Encountering World Religions*, London: Epworth Press, 1995.
- CROLLIUS, A. Roest, "İnkültürasyon", çev. Ali İsmail Güngör, *Dini Araştırmalar*, 1/1, 1998, ss. 93-105; ROSALES, Gaudencio B., ed., *For All The Peoples of Asia: Federation of Asian Bishops' Conferences Documents from 1970 to 1991*, Maryknoll: Orbis Books, 1992.
- DODGE, B., "Mani and the Manichaeans", *Medieval and Middle Eastern Studies*, S.A. Hanna (ed.), Leiden: Brill 1972,.
- DOUGLAS, J.D., *Let The Earth Hear His Voice: International Congress on World Evangelisation, Lausanne*, Minneapolis: World Wide Publication, 1975.
- EGAL, Charles D., "Ministerin to Muslims", <http://www.leaderu.com/isot/docs/minmuslim.html>.
- FLANNERY, Austin, ed., *Vatican Council II: The Conciliar and Post Conciliar Documents*, Dublin: Dominican Publication, 1975.
- FUNK, Robert W., ve diğerleri, *The Acts of Jesus: The Search for the Authentic Deeds of Jesus*, San Francisco: Harper Collins, 1998.
- FUNK, Robert W., & HOOVER, Roy W., *The Five Gospels: The Search for the Authentic Words of Jesus*, New York: Polebridge Press, 1996, s. 270.
- GAIRDNER, Temple *The Reproach of Islam*, London: Church Missionary Society, 1909.
- GAUDEL, Jean-Marie, *Encounters & Clashes: Islam and Christianity in History*, Roma: Pontificio Istituto di Studi Arabi e Islamici, 1990.
- GODDARD, Hugh, *A History of Christian-Muslim Relations*, Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2000.

- GÜNDÜZ, Şinasi, *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara: Ankara Okulu, 2001.
- HARDAWIRYA, Robert, "Building the Church of Christ In a Pluricultural Situation", *Building The Church In Pluricultural Asia*, Roma: Pontifical Gregorian University, 1986, ss. 3-38.
- HARVEY, P., *An Introduction to Buddhism*, Cambridge: Cambridge University Press 1990,.
- HICK, John, *The Metaphor of God Incarnate*, London: SCM Press, 1993.
- HOURANI, Albert *Islam in European Thought*, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1991.
- <http://www.peopleunitedforreligiousfreedom.org/missionaries.htm>.
- KEE, Howard Kee, *What Can We Know About Jesus?*, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1990.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Okulları", Güler Eren, ed., *Osmanlı: Toplum*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, V, ss. 340-349.
- KÜNG, Hans, *Christianity: Its Essence and History*, tr. J. Bowden, London 1995.
- MACMULLEN, Ramsay, *Christianity and Paganizm in the Fourth to Eight Centuries*, New Heaven: Yale Univ. Press, 1997.
- MACQUARRIE, John,, *Jesus Christ in Modern Thought*, London: SCM Press, 1990.
- McGRATH, Alister E., ed., *The Blackwell Encyclopedia of Modern Christian Thought*, Oxford: Blackwell, 1993.
- Memorandum from a Consultation on Mission", *International Review of Mission*, 71 (1982), ss. 458-477.
- MICHEL, Michel, "Jesuit Writings in the Seventeenth Century", *Islamochristiana* ,15 (1989), ss. 57-88.
- MICHIELS, Robrecht, *The Self-Understanding of the Church after Vatican II*, Louvain Studies, cilt 14, Louvain: 1989.
- MOLTMANN, Jürgen, *The Church in the Power of the Spirit: A Contribution to Messianic Ecclesiology*, London: SCM Press, 1977 (ilk baskı 1975).

- MUIR, Sir William Muir, *The Life of Muhammad from Original Sources*, London: Smith, Elder & Co., 1858-1861.
- NAZIR-ALI, Michael, *Mission and Dialogue: Proclaiming the gospel afresh in every age*, London: SPCK, 1995.
- NEIL, S.C., *A History of the Christian Mission*, London: Penguin Books, 1964.
- NEWBIGIN, Lesslie, *One Body, One Gospel, One World*, London: International Missionary Council, 1958.
- PONTIFICAL COUNCIL FOR INTERRELIGIOUS DIALOGUE, "Dialogue and Proclamation: Reflections and Orientations on Interreligious Dialogue and the Proclamation of the Gospel of Jesus Christ", *Bulletin*, 77 (1991), ss. 201-250.
- POPE John Paul II, "Redemptoris Missio: An Ecyclical Letter on the Permanent Validity of the Church's Missionary Mandate", W.R. Burrows, ed., *Redemption and Dialogue: Reading Redemptoris Missio and Dialogue and Proclamation*, Maryknoll: Orbis Books, 1993, ss. 3-55.
- RUNCIMEN, S., *A History of the Crusades*, Cambridge: Cambridge University Press, 1951, I, .
- SECRETERIAT FOR NON-CHRISTIAN RELIGIONS, "Attitudes of the Church Towards Other Religions: Reflections and Orientations on Dialogue and Mission", *Bulletin*, 56 (1984), 126-141.
- TOMKO, Cardinal Jozef, "Missionary Challenges To The Theology of Salvation", Paul Mojzes & Leonard Swidler, eds., *Christian Mission and Interreligious Dialogue*, Lewiston: The Edwin Mellen Press, 1990, ss. 12-32..
- TOZLU, Necmettin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyoner Okulları", Güler Eren, ed., *Osmanlı: Toplum*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, V, ss. 329-339.
- TÜRKİYE DİYANET VAKFI, *Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara, 1996.
- VARAPRASADAM, Arul M., "Inculturation: The Crucial Challeges in the Indian Situation", *Building The Church In Pluricultural Asia*,

Roma: Pontifical Gregorian University, 1986, ss. 39-62.

WINGATE, Andrew, *The Church and Conversion: A Study of Recent Conversions to and from Christianity in the Tamil Area of South India*, Delhi: ISPCK, 1997.

ZEBIRI, Kate, *Muslims and Christians Face to Face*, Oxford: One-world, 1997.

ZWEMER, S.M., *The Cross above the Crescent*, Grand Rapids: Eerdmans, 1941.

İndeks

- 11 Eylül hadiseleri 123
11 Eylül hadisesi 124
11 Eylül olayları 121
2. Vatikan Konsili 40
313 Milan Fermanı 29
Abraham Kuyber Endonezya 75
Afrika 75, 76, 77, 105
Afrika Misyonerler Teşkilatı 74
Akademisyenler 50, 96
Alevi 55, 113
Aleviler 46
Ali İmran 14, 19, 26
Almanya merkezli Protestan Havariler Kilisesi 55
Amerika kıtası 18, 71
Amerika merkezli Protestan misyoner kuruluşları 109
Amerika Reform Kilisesi 73
Amerikan ve İngiliz misyonerleri 107
Anglikan Kilisesi 73, 105
Anglikan Kilisesi Misyonerlik Teşkilatı 73
Antakya 24, 64
Antakya merkezli cemaat 24
Apokrif 25, 61
Apolojik 69
Arap Misyon Teşkilatı 73
Arapça 35, 36, 73
Araştırma enstitüleri 104
Arianizm 29
Atatürk 39, 108
Avatar 91
Avrupa-merkezlilik 92
Aziz Francis Assisi 70
Baba 23, 45, 60, 61, 62, 63, 67, 111
Baba Tanrı 82, 91
Babiler 46
Bahailer 46
Baki Onurlubaş 9, 56
Batı 7, 8, 10, 14, 17, 18, 20, 21, 22, 31, 34, 35, 36, 39, 46, 47, 52, 54, 56, 59, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 77, 81, 83, 87, 88, 90, 95, 106, 112, 113, 116, 123, 126, 127, 128
Batı emperyalizmi 18, 83, 116
Batı Hıristiyanlığı 34, 67, 69, 71, 72, 81
Batı ülkeleri 8, 21, 35, 39, 46, 47, 56, 69, 112, 123, 126, 127
Beyaz Babalar 74, 75
Beyrut Amerikan Üniversitesi 107
Bosna ve Kosova savaşları 103
Buda 14, 91
Budistler 16, 91
Budizm 15, 20, 47, 59, 91

- Carl Gottlieb Pfander 72
 Ceviz Kabuğu programları 115
 Charles D. Egal 50
 Christopher Columbus 71
 Cizvit 38, 74, 90, 106
 Cizvitler 74, 90
 Cusali Nicholas 36
 Çağdaş misyon politikaları 79, 80
 Çağdaş misyon stratejileri 86
 Çarmıh hadisesi 22, 23
 Çarmıha 45, 60, 110
 Çarmıhta 23, 110, 111
 Çerkez 46, 55, 113
 Çin 14, 16, 19, 20, 54, 114
 David E. Wong 114
 Denys van Leeuwen 36
 Dharma 14, 91
 Dil merkezleri 48, 49
 Din eğitimi 48, 118, 124
 Din kültürü ve ahlak bilgisi ders-
 leri 125
 Din ve inanç özgürlüğü 10, 122,
 123
 Dini 10, 15, 32, 47, 55, 75, 94,
 97, 108, 112, 124, 125
 Dini amaç 68, 76
 Dinler arası diyalog 40, 41, 98,
 99, 100, 101, 102, 103, 104
 Dinler Tarihi 9, 15, 128
 Dinsel kimlik 113
 Diyalog 19, 21, 40, 41, 42, 95, 96,
 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103
 Diyalog çağı 119
 Diyalog faaliyetleri 95, 96
 Diyalog süreci 41, 97, 98, 103
 Diyanet İşleri Başkanlığı 126, 128
 Doğu Anadolu 53, 113, 115
 Doğu Karadeniz 53, 54, 55, 56,
 113, 115, 121
 Doğu Kiliseleri 30, 31
 Dominus Iesus 102
 Donatizm 29
 Dünya Kiliseler Birliği 87, 95, 96,
 97, 98, 103
 Dünya Misyonerlik Konferansı 96
 Dürziler 46
 Edinburgh 78, 96, 97
 Eğitim kurumları 37, 39, 48, 125
 Eğitim ve sağlık hizmetler 75
 Ehli Kitab 21
 Eklesiastik açıdan 81
 Ekonomik ve kültürel sömürü
 113
 Emperyalist 7, 8, 69, 80, 81, 85,
 88, 89, 92, 94, 95, 117, 118
 Emperyalist politikaları 117
 Endülüs 19, 70
 Ermeniler 30, 31, 34, 38
 Eskatolojik 16
 Eski-Ahit peygamberleri 62
 Eski-Ahit peygamberleri 46
 Etnik kimlik 113
 Ev kiliseleri 50, 51, 55, 112, 121
 Evangelizasyon 86
 Evangelik Hristiyanlar 98
 Evangelizm 42, 43, 84, 85, 86
 Evangelizm ve evangelizasyon 13,
 42

- Evanston 97
- Evrensel Hareket 96
- Evrensel manifestosu 20
- Fatiha suresi 50, 111
- Ferisilik 25
- Filip İncili 25
- Filipinler 75
- Francis Assisi 36, 70, 106, 109
- Fransa Strazburg başpiskoposluğu 53
- Fransız ihtilali 71
- Fransiskan 38
- Fransiskan misyonerler 44, 106
- Fransiskan tarikatı 106, 109
- Gana 79
- Gayrimüslimler 17, 20, 38, 54
- Geleneksel İslami anlayış 110
- Gentile 62
- Gnostik dinler 15
- Güney Kore 47, 48, 114, 116
- Gürcü 46, 55, 113
- Haçlı Seferleri 31, 34, 36, 105
- Helenistik İsa cemaati 24, 27
- Hristiyan ilahiyatında 60
- Hristiyan misyonerler 11, 35, 36, 44, 45, 48, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 80, 84, 91, 103, 111, 116, 119
- Hristiyan misyonerlik hareketleri 77
- Hristiyan olmayan 30, 33, 36, 40, 43, 60, 66, 67, 68, 71, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 119
- Hristiyan Olmayan Dinler Sekreterliği 99
- Hristiyan teolojisi 25, 50, 51, 60, 111, 112
- Hristiyan vahyi 97, 99, 100
- Hristiyan-Müslüman ilişkileri 69
- Hristiyanlaştırma 13, 18, 29, 35, 37, 47, 70, 75, 79, 83, 84, 85, 99, 103, 116
- Hristiyanlığın anti-tezi 74
- Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu 67
- Hristiyanlığının sömürgesi 69
- Hristiyanlık 10, 13, 16, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 32, 42, 43, 47, 48, 53, 57, 59, 64, 67, 68, 69, 73, 74, 77, 87, 88, 91, 97, 115, 118, 119, 126, 127, 128
- Hindistan 14, 17, 19, 36, 72, 114
- Hint alt kıtası 69, 72, 76, 77
- Hint kültürü 91
- Howard Kee 62
- Hız. Muhammed 17, 42, 62, 110
- Hız. Yahya 61
- I. Dünya savaşı 71, 97
- Ignatius Loyola 74
- İhsan Yanal 118
- II. Vatikan Konsili 40, 80, 94, 96, 98, 99
- İncil yazarları 23, 24, 61, 62
- İlahi Oğul Rab İsa Mesih 27
- İlahiyat Fakülteleri 126
- İlan etme 85, 88, 91, 100, 102, 103

- İncil 22, 23, 24, 25, 27, 44, 60, 61, 62, 65, 83, 84, 85, 86, 88, 92, 94, 95, 97, 101, 102, 103, 104, 107, 108, 109, 119
- İncil mesajı 43, 45, 49, 63, 66, 70, 87, 88, 89, 90, 93, 100, 105, 110, 111
- İncil'e bir hazırlık 97
- İncil'in mesajı 74, 85
- İncilin mesajına bir hazırlık 99
- İngiliz misyonerleri 107
- İnkültürasyon 16, 44, 90, 93, 94
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 18, 117
- İsa 10, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 40, 45, 60, 61, 62, 63, 66, 67, 69, 75, 82, 86, 91, 102, 104, 109, 111, 112
- İsa Mesih 16, 24, 39, 40, 43, 44, 45, 64
- İsa'nın ilahi oğulluğu 65
- İsa'nın mesajı 67, 86
- İsa'nın ölümü 60
- İsa'nın Toplumu 74
- İsa-Masih 66, 78, 79, 85, 98, 99, 101, 103, 109, 119
- İslam 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 30, 34, 35, 36, 37, 40, 42, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 59, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 77, 105, 110, 112, 115, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127
- İslam ülkelerine ve Türkiye'ye yönelik misyonerlik 121
- İslam'daki tebliğ ve irşat 15, 16
- İstiklal Savaşı 56
- İzmit ve Düzce depremleri 103
- Kadiyaniler 46
- Kafirler 66
- Kandy toplantısı 97
- Kapadokya 53, 113, 115, 121
- Kardinal Joseph Ratzinger 102
- Kardinal Lavigerie 74, 75
- Katolik 31, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 44, 53, 54, 57, 75, 106, 114
- Katolik Kilisesi 26, 74, 85, 87, 88, 90, 95, 96, 98, 100, 101, 102, 103, 113, 114
- Katolik ve Ortodoks Kiliseleri 32
- Kilise 26, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 43, 53, 54, 55, 59, 62, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 90, 91, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 112, 113, 114, 115, 118
- Kilise Dışında Kurtuluş Yoktur 67
- Kilise rahip ve pastörleri imam veya İsa'nın taraf 112
- Kilise-Misyon ilişkisi 78
- Kilisenin evangelik misyonu 100, 101
- Kitabı-ı Mukaddes 72, 111
- Konstantin 29
- Korintliler 27, 65
- Kudüs 25, 60, 70, 97
- Kur'an 7, 14, 16, 19, 20, 21, 22, 26, 36, 42, 50, 72, 109, 110, 111,

- 117, 118, 119, 121, 124, 125
 Kur'an'ı Kerim 62
 Kurtuluş planı 89
 Kurtuluş teolojileri 90
 Kutsal Ruh 23, 45, 61, 62, 63, 67, 79, 82
 Kutsal Yasa 27, 65
 Kültürel açıdan 34, 46, 81
 Kültürlenme 87, 88
 Küresel bir köy 108
 Kürt 46, 55, 113
 Lambeth Asamblesi 105
 Lars Dahle 76
 Latin Kilisesi 31
 Lausanne(Lozan) 98
 Laz 46, 55, 113
 Luka 24, 25, 61, 110
 Lutheran mezhebi 72
 Macmurray 68
 Magisterium 93, 99
 Mahalli kiliseler 80, 81, 89
 Mahalli teolojileri 89
 Mahayana Budizmi 91
 Maide suresi 16
 Makyevelli 29
 Malezya'da İncil mesajı 49
 Mani 14, 16
 Maniheizm 15, 16
 Marcus Borg 24
 Markos 61
 Mater Delarosa 53, 113
 Matta 23, 25, 61, 67, 68, 110
 Matta İncili 16, 22, 23, 61
 Mecusiler 16
 Mesih-merkezli 64, 65
 Mesih-merkezli din anlayışı 64, 65
 Mesihçiler 24
 Mısırlılar İncil 25
 Mike ve Cindy Bowen 49
 Milan Fermanı 29, 67
 Milli devletler 77, 81
 Misyon 8, 13, 14, 15, 22, 26, 27, 29, 30, 33, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 50, 51, 53, 55, 60, 61, 65, 67, 70, 71, 74, 75, 76, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119
 Misyon metodolojisi 10, 65, 66
 Misyon seyahatleri 64
 Misyon stratejileri 64, 65, 77, 78, 80, 86, 96, 105
 Misyoner 26, 63, 66
 Misyoner kuruluşları 8, 33, 48, 77, 94, 108, 109, 115, 119
 Misyonerler 7, 11, 29, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 56, 57, 64, 65, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 80, 84, 88, 91, 93, 103, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 124, 125, 126, 128
 Misyonerlik 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 22, 29, 30, 31, 32, 33,

- 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 64, 66, 68, 69, 71, 72, 74, 76, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 94, 95, 98, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 125, 126, 127
- Misyonerlik aracı 96
- Misyonerlik çalışmaları 88
- Misyonerlik faaliyetleri 30, 89, 125
- Misyonerlik hareketleri 69, 77
- Misyonerlik konferansları 77
- Misyonerlik matbaası 107
- Misyonerlik okulları 71, 107
- Misyonerlik vasıtası 11, 95, 102
- Misyonerlik, kurtuluş açısından 81
- Modern misyon stratejileri 80
- Moltmann 82
- Muhammad 72
- Musa 25, 26
- Musa hukuku 25, 26, 27, 28, 45
- Musa yasası 28
- Musevi 26
- Mustafa Kemal Atatürk 108
- Mülteciler ve sürgünler 46
- Müslüman Türk halkı 106, 118
- Nasturiler 30, 31, 38
- Nasuralar 25
- Nusayri 113
- Nusayriler 46
- Oğul 23, 24, 27, 60, 61, 62, 63, 67
- Oğul İsa 82
- On Emri 119
- Organize misyonerlik aktiviteleri 122
- Orta Asya 76
- Orta ve Latin Amerika 47
- Orta-doğu 69, 72
- Ortaçağ engizisyonu 18
- Ortodoks Yahudilik 15
- Ortodokslar 31, 38
- Osmanlı İmparatorluğu 8, 106, 107
- Osmanlı İmparatorluğu sınırları 37
- Otorite ve egemenliği 32
- Öncelikli hedef kitleler 108
- Örgün ve yaygın din eğitimi 124
- Papa II. John Paul 100, 101, 102
- Papa II. Urban 69, 70
- Papalık 32, 33
- Pavlus 10, 16, 18, 24, 26, 27, 28, 29, 32, 43, 45, 63, 64, 66, 117, 122
- Pavlus'un misyon stratejisi 65
- Peygamber 14, 25, 26, 109, 110
- Peygamberin Necran Hristiyanları 42
- Pierre Brunissen 53, 114
- Piloti 35, 36
- Pontusçuluk 11, 56, 57, 126
- Presbiteryen Kilisesi 36, 37, 55
- Protestan misyon kuruluşları 87, 108
- Protestan misyon merkezleri 88

- Protestan misyoner hareket 55
- Protestan misyoner kuruluşları 33, 109, 115
- Protestan misyonerler 33, 106, 114, 115
- Protestan misyonerlik 36, 43, 57, 74
- Protestan teşkilatları 54, 114
- Protestanlar 27, 33, 38, 44
- Putperest inançlar 68
- Putperestler 20, 68
- Rab duası 111
- Rab İsa Mesih 24, 27, 64
- Rabıta örgütü 76
- Raymund Lull 36
- Reddiye 69
- Resmi Hıristiyan kurumlarının diyalog çalışmaları 96
- Resullerin İşleri 24
- Roland Allen 64
- Roma İmparatorluğu 10, 29, 30, 32, 67, 68, 88
- Roma Katolik öğretisi 75
- Roma Kilisesi 31, 32, 33
- Ruhul-Kudüs 60
- Rum milliyetçiliği 57
- Rum Ortodoks Hıristiyanlığı 57
- Sabiiler 46
- Sadukilik 25
- Sağlık ve eğitim hizmetleri 104
- Sağlık ve sosyal kurumlar 106
- Samsun 9, 11, 52, 53, 54, 55, 114
- Samsun'daki Katolik Kilise 113
- Samuel Zwemer 73
- Schmitz 83
- Sinoptik İnciller 22, 25, 26, 61
- Şam 64
- Şartlara uydurma 87, 89
- Sivil toplum örgütleri 96
- Siyasi, politik ve emperyalist 94
- sosyal adalet kavramı 43
- Sosyal hizmet teşkilatları 48
- Sosyal işçi 116
- Sosyal ve siyasal boyutlar 94
- Sömürgeciler 72
- Stephen Neill 82
- Suudi Arabistan 76
- Süryaniler 30, 31, 34, 38
- Takiyye 28, 50
- Taliban zihniyeti 123
- Tambaram 97
- Tanıklık 85, 86
- Tanrı'nın egemenliği 26
- Tanrı'nın inkarnasyonu 91
- Tanrı'nın Krallığı 66, 79, 110
- Tanrı'nın misyonu 81, 83, 85, 98
- Tanrı'nın Sözü 110
- Tarihin İsa'sı 62
- Tebliğ 7, 8, 14, 15, 16, 17, 26, 61, 69, 84, 85, 86, 89, 91, 108, 110, 119
- Temple Gairdner 73
- Teslis doktrini 82
- Teslisin Tanrısı 84
- Tevhid 19, 21, 42
- Tevhid inancı 19, 21, 42
- Tomas İncilleri 61

- Topyekün misyon 77
 Trabzon 54, 55, 56, 114
 Turgay Üçal 115, 118
 Türk Dünyası 115, 118
 Türkiye Cumhuriyeti 8, 108, 118
 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 10, 122
 Türkiye'deki misyonerlik 10, 11, 117, 118
 Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri 105
 Uluslar Arası Misyon Örgütü 78
 Üçüncü dünya ülkeleri 47, 48, 69, 72, 80, 88, 90, 92, 93, 96, 105, 106, 108
 Ümit Burnu 71
 Vaftiz 16, 23, 51, 60, 61, 62, 63, 67, 68, 102, 112
 Vahhabileştirme politikası 76
 Vasco da Gama 71
 Vişhnu 91
 Viyana Konsili 35
 Vizyon 64
 William McKinley 75
 William Muir 72
 Yahova Şahitleri ve Bahailik 55
 Yahudi kültürü 90
 Yahudiler 21, 25, 27, 31, 61, 65
 Yeni Ahit 22, 24, 25, 27, 28, 39, 43, 62
 Yeni-Ahit araştırmacılarına göre Tarih'in İsa'sı 60
 Yeşuanlar 25
 Yezid 42, 113
 Yezidiler 46, 106
 Yuhanna İncili 45
 Yunan sempatizanlığı 57
 Yunan-Roma kültürü 90, 91, 93
 Yunan-Roma kültürü ve felsefesi 88
 Yunanistan 9, 17, 27, 56, 57, 64